

naše planine

11-12

1982

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 400 dinara (za inozemstvo 20 USA dolara). Cijena pojedinog broja 70 dinara (za inozemstvo 5 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na uputnicu treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

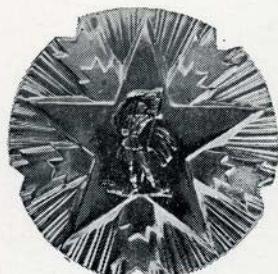
Godina 74 (34) Broj 11—12 Studeni—Prosinac 1982.

Volumen 74 (34) No 11—12 Novembar—Decembar 1982

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Č A J

Zdenko Kereša: Ponovno ponavljanje Kleka	241
Mirko Malec: Kako je Srđa našao sitno devesilje	244
Sergej Forenbacher: Ljubičko brdo i Sadikovac na Velebitu	247
Mitja Tollazzi: Prvi put na Goliji	249
Krunoslav Milas: Hrptom Ivanšćice	252
Daniel Vukušić: Na Hajdučke kukove	256
Bogdan Pavičević: Moj najmiliji planinarski doživljaj	258
Rudolf Travinić: U podnožju Matterhorna	259
Uzeir Boširović: Lučke kolibe	261
Predrag Miladinović: Jedan uspon na Grossglockner .	262
Franci Savenc: Alpinizam i letenje	264
Prof. dr Radovan Kranjčev: Na Stolu i Miroč-planini	265
Prije stotinu godina	267
H. Čaušević: Odjeci jedne gluhe 90-godišnjice	269
Tomislav Đurić: Prvi Hrvat na Himalaji prije 120 god.	270
Vlado Božić: Još o prvoj hrvatskoj speleološkoj organizaciji	271
Mr. Mladen Garašić: Ponor na Grginom brijezu u Velebitu	273
Branko Jalžić: Babina jama — zanimljivo otkriće u Lici	275
Goran Gabrić: Speleološka istraživanja Moseć-planine Jubileji	276
In memoriam	277
Speleologija	280
Planinarski objekti	282
Vijesti	283
	284

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Slika na naslovnoj stranici

Škrlnatica sa Slemenom

Foto: Dragutin Paulić

Klek 1982.

Foto: Z. Kereša

Ponovno ponavljanje Kleka

ZDENKO KERESA

VARAŽDIN

Agramčina. Utrine. Srijeda je. Besvjesno pritiščem gumb s brojem petnaest i to tek kužim kad lift akcelerira. Nabijanje visine, kao inverzija one mukom stečene u smjervima stijena. Istina da četrdesetpet metara predstavlja malo duži cug, ali kad zbrojim sve svoje dnevne silaske i penjaže, ispada lagana smjeriška od skoro stopenedeset metara. No moja pažnja na tu urbaniziranu penjažu svodi se samo na trivijalni pritisak kažirsta o gumbičnu. I dok se penjem na petnaesti kat osjećam se defektno kad gledam pošarani lift, mimohod polica (katova) i marionetsko stiskanje po želji, ali samo katova i samo njih šesnaest. Onda još ono crveno dugmenče koje znači alarm... dolazi mi da šest puta u minutu, svaku drugu minutu... Ulazim u stan. Kroz prozor je raskošno upadalo svjetlo. Sunce je svojim bogatim sve crvenijim spektrom polagano puzilo prema Samoborskom gorju. Kasnojesensko sunce se lijepilo na Le Corbusierove karikature, intenzivnije na onim višim katovima, kao grebenovima i vrhovima planina, dok su doline već hvatale prvi sumrak. Obojen horizont nad zgradurinom Superandrije i sigetskom crkvom donio je koloristički šlif ovoj kubiističkoj seansi. Toj Rousseauovskoj ljepoti dopriniosio je i podatak u indeksu, te upisana

sljedeća godina, posljednja u Universitas Studiorum Zagrabiensis. Pogled u dubinu, u samo prizemlje, stvara ideju i odluku da si ponovim Klek. Sutradan već slušam pozнато lupanje na spojevima tračnica i vidim kako raste udaljenost od pasivnih penjača Novog Zagreba. Zatim nekoliko važnih mjesta... Ogulin.

Bjelina dana i čistoća zraka prosula se po dolini Dobre kad sam pješice napuštao Ogulin. Cesta je migoljila lijevo, desno, gore i dolje i u tom ritmu osjećala se logičnost njene upotrebe. Oni mali kameničići spojeni asfaltom i prosuti po kolniku titrali su još od prošlog pohoda na Klek, a čitav kraj pulsirao je od mnogobrojnih čestih i stogodišnjih posjeta toj hrvatskoj vampirskoj planini, školskoj planini hrvatskih planinara, koja strši kao kakav brod za brušenje njihovih neozbiljnih iskustava. Klek, koji obično bude nekakav razmjerni između običnih posjeta u najbliža brda kao Medvednica, Ravna gora, Samoborskoj gorje, Kalnik, Ivančica, Strahinjčica za nas sjevernjake, i nekakvog visokogorskog svijeta koji bi se Klek, dva, tri puta više uzdigao od ovog što sad obasjan suncem, krmežljiv od vampirizma, stoji nasuprot izalednjog Ogulina. I dok se div preda mnom polako povećavao, iza mene dojurio je

u svojoj fićekovoj karoseriji gorostas diva, klečki domar Joso, sa svojim vučnjacima. I dok me vozio par kilometara do Kneje, vibrirao je iz njega čovjek koji je odolijevajući čudima Kleka, prkoseći mistifikacijama, i sam nastao čarobnjaštvom i odvaljenjem od stijene. On kao uporan priznavalac prirode, što se ne susreće u ogulinštini masovnjački, jer ljudi trče za gradskim nasladama, postaje i ostaje dosljedan svom gotovo primitivnom, jednostavnom pohodu prirodi i njenoj službi. Stigli smo na Kneju i psi su se razbjegali po napadalom lišću kasne jeseni. Lividom, zatim šumom, pa opet livadom i šumom došli smo na Stožac (808 m) i sklonište mu. Kuća sagradena prije godinu i još, stvorena Špeharinim ledima i rukama za njegove ogulinske rekreativce. Kućica je interesantno sročena na oblo Stožčevu kamenje, s kompletom opremom za loženje, nekoliko stolaca i klupica, na kojoj sam prespavao noć. Uz zanimljiv pogled sa tog intimnog kutića na Klek tu se našao Ferdo Uršan, estetik Stošca, koji je naredio lijepu skijašku stazu s tog vrha pokraj Kleka i koji nakon centralnoalpskih skijaških pista rado isprobava svoje skijaške vještine na padinama Stošca. Pred zalazak sunca moji novostečeni prijatelji otišli su u Ogulin, a ja sani ostao sam za zalašinom, toplim zrakom i izazovnim Klekom. Na šumu i sklonište oborušavala se noć dok sam se sjećao svojih prvih Klekova. Prvi put kad smo lutali noću po šumi iz sela Turkovića i tek u svitanje pronašli Bjelsko. Kad je za inat pao prvi snijeg tako da smo se umjesto u HPD-ovom smjeru strugali po zapusima u Potklečkoj stijeni iznad doma do tabliranog sedla. Pa ona duga noć koju sam proveo na cesti pokraj Kneje, prestrašen jer sam htio po mjesecini

pokratiti put prema Pijescima preko poznate mi kratice, a pri tome mi se ispriječio sruđač iz nekog grma i dva puta me natjerao u bijeg do ceste gdje sam bio kao siguran. A na cesti su malo dalje lajali psi tako kako da sam bio uvjeren da oni kipaju da sam ja vještici s Kleka i da za nju nema prolaza. Da su tu noć prhalice imale posla dokazalo je i to što sam se smrzavao bez vreće, s penjačkim šljemom na glavi i mokrom jedinom vestom, po kojoj se razlilo pola litre kiselog mlijeka. Vestu sam podlagao ambalažom od keksa, da me ne moći i hлади. Misli su mi bile stalno u udobnom krevetu Varaždina, Osječka 47, ili bar na Pohorju u isto tako ludoj solističkoj noći na Lisičinoj skijaškoj stazi koja se otapala u slapovima. U udobnom ležištu koje sam naredio od bala sijena, a nisam ih študio u prilog vlastitog komoditeta, koji se te noći na domaku Kleka sveo na mokru vestu, malo suhe trave, pokoji vlažni list, prazan ruksak za noge te bezbroj kamenčića što su mi se utiskivali u kožu. U prasak zore nestalo je čarolije i malo zatim već sam budio prijatelje u domu na Kleku... I tako, prolazile su mi slike pohoda na Klek, i onih elegantnih u kojima smo iz tutaća jurnuli u brdo. Tim opetovanjima postajem umoran pa liježem na drvenu klupu uz pucketanje vatre u plehnatoj peći i uz vjetar što se šulja među drvećem. Zatim, jutro, kiša, cijepanje drva, put, cesta, Gljiva u Bjelskom, pokoja fotka, mokre šlape i opet susret sa psima i Jozom. Uzeo sam pilu i ostavio obećanje da će donesti suhog granja. U ruci sam držao stručak cvijeća koji sam ujutro ubrao kraj ceste prije Bjelskog a na ramenu mi je bila pila i fotoaparat »elevača«. Noge su mi bile omotane u novinski papir i najlon vrećice na koje sam navukao mokre

Ferdo Uršan i obitelj Špehar pred kućom na Stošcu (808 m)

Foto: Z. Kereša

Crtica s planine

Foto: Z. Kereša

čarape i patike, Josin recept. (Proklinjem gojzerice koje su ostale u Varaždinu). Ispred mene je trčkarao Josin vučjak Klek, kojeg sam dobio s nekoliko bronhi bonbona. Kod spilje smo zastali. Klek je ispitivao rupu koja je bila ispunjena otpacima, a godinu dve prije toga još je čista poslužila Davoru, Nataši i meni za ugodnu čorku. Tog Kleka smo nas dvojica napravili divan krevet, za našu kraljicu, od prepletenog penjačkog štrika sa zlatnim nitima i objesili ga u toj spilji uvjereni da smo napravili čarobnu ležaljku. Drugog jutra nas je Nataša spustila na zemlju, na kojoj smo ionako cijelu noć prospavali, ismijavši taj naš krevet što ju je čitavu prokletu noć žuljao... Zatim je cuvac dobio bronhi i mi smo krenuli na sedlo sjećanja na prijatelje. Bio sam tu prvi puta da nesreće što se dogodila prije točno godinu i pola. Našeg prijatelja Dražena Košića nema. Ostala je samo godina 1980. i mjesec travanj. Ostali su njegov roditelji i prijatelji koji u sebi nose svježu sliku dugačkog devetnaestogodišnjeg čovjeka, svježu kao ovo cvijeće koje s pažnjom držim u ruci. Ikebanirao sam cvijeće pokraj ploče, nekoliko puta pročitao sadržaj, iako sam ga znao napamet, i onda, sasvim bez napora, sjedio se svih naših penjača na Kleku... Prvi put kroz HPD-ov smjer sa Smerkeom, i svim ostalim putima bez njega. Sva naša bojažljiva isprobavanja u smjerovima težim od HPD-ovog. Prvi od niza bio je Omladinski smjer u koji sam ja kao trebao voditi Davora a za nama su išli Gero i Dodo. Veselje i apetiti nas Ravnogoraca porasli su s tim smjerom. Nizu smo do davali SVOS, Dragmanov smjer. Vrijeskovu pločicu i na koncu Smerkeovog Žohara. Sa

sedla sam bacio pogled na Klečku okomicu, a zatim produžio na vrh. Tu sam pobrojao vrhove na kojima završavaju slavni smjerovi, a zatim osmotrio vidokrug što se ograničavao na dubini Potklečkih livada i daljinu Stošca, a na suprotnu stranu Klečica koje su se čas prije otvorile od gustih bijelih oblačaka. Zatim put na Klečice, sunce, i uživanja u strim livadama s desne i lijeve strane grebena što se pruža prema Klečicama. Sunčeko se polako primicalo prema Bijelim stjenama kao prije neki dan prema Superandriji. Nisam se popeo na vrh jer mi se činilo sklikso pa mi se nije koturalo s pilom i fotoaparatom niz mokru travu, tim više što nisam znao spasilačke manire Josinog psa. S Klečica sam se vraćao ispod Gitare i tamo sam se sjetio padova u stijeni što su dobro završili: Marekovog viraža u stropiću Gitare, Stupovog pada u Proljetnom i svojeg lupinga na ulazu HPD 90. Suha drva, cijepanje, umor, Josina topla soba i čaj. Kapanje planinskih vikenda. Spavanje i jutarnja pozdravistika Kleku. U Ogulin sam krenuo preko Klečkog okna. Tu često uživam sjedeći na drvetu iza Okna i promatram stijenčugu Kleka šarajući u mislima smjerove i varijante, te zamišljam kako svi klečki fotografiraju sjeđe na tom drvetu ne otkrivajući poziciju osim onog autorskom FOTO: taj i taj. Promatrao sam penjače u Željezničarskom i Dragmanovom smjeru. Zatim se obrušio oblak i počeo je padati snijeg. Sat, dva poslije završio sam u Ogulinu i drhtajući čekao vlak za Zagreb. U toploj vlaku ponovio sam Klek koji je bio ponavljanje prošlih Klekova, i tako sam opet, kao pod poplun, zavirio u njegove tisućljetne draži.

Kako je Srđa našao sitno devesilje na Velebitu

MIRKO MALEC

ZAGREB

Citavu me jesen muči obećanje sebi i drugima da će u »Našim planinama« opisati kako je Srđa Forić (to mu je nadimak) na Velebitu povrh Buljme našao sitno devesilje. Zabeseknuo sam se nekidan kad sam pred šalterom u Gradskoj štationici naišao na urednika; imao je grdan problem: uplatio depozit za put u inozemstvo, a nije putovao i sad hoće pare natrag — cure se bankarice snebivaju, ovo im je prvi takav slučaj.

»Za ovaj ste broj zaksnili, ali za prosinac-ki imate i mjesec dana vremena. Možete i na senzacionalistički način, samo neka je sočno.« Pa eto, nek mu bude!

* * *

Počelo je sastankom u Pivovari, zakasnio sam, upao za stol usred zaglušnog treska muzike, moglo se samo lomatati rukama i nogama te čitati s usana. Ipak smo se dogovorili — polazak u petak iz Andina dvorišta. Bez nje nismo htjeli jer, kako god je zaboravljava (ne ponese čuturu pa je moraš iz svoje napajati) i da se moliti, toliko je vesela i duhovita pa se čitavim putem kuglamo od smijeha, te kome i u gaće pobegne.

Ja sam zadužen za vožnju i kuhanje čuvenoga graha, a drugi — Srđa, Anda i Mirjana za nošenje, pored ostalog, konzervi, slanine, rebaraca i kobasica, jer na Borisov dom treba gotovo tri sata u mrak tegliti; nije to kao na Baškim Oštarijama, gdje se može auto s cijelom opremom i zalihamama takoreći uvaliti u kuhinju Mandi i Juri Brkljačiću.

Srđa, koji je već šezdeset i pet puta bio na Velebitu (a više drugamo ni ne ide), vodi nas i svi ga poštiju, jer je sjajan planinar i prijatelj a Velebit ima u malom prstu. K tome je po hobiju botaničar i učenjak, ljubitelj velebitskog bilja, pa tijekom trodnevног izleta okine bar sto snimaka u boji.

U Andinom smo dvorištu auto »četvorku« natovarili naprtnjačama i pobrzali prema Plitvicama. Sve je dobro išlo do iznad Slunjca, gdje smo u kilometrima dugoj koloni drezdili više od jedne ure na žestokoj pripeci. Za to je vrijeme Srđa, dosadujući se oko auta, spetio u grmlju kraj ceste metar dugog poskoka udomaćenog uz miševe što se hranе otpacima. Kad ga je htio dokrajčiti cepinom, koji mu je uvijek u ruci, nādala je Mirjana dreku, jer se »...ni zmije ne smiju ubijati, ko je to vidio, moramo i njih čuvati od izumiranja...« Odustala je od te filozofije kad je uskoro nedaleko pristao autobus pun djece koja su u tren oka posjedala po travi pokraj ceste. Sad je bilo, međutim, kasno — lukava se zmija odmaknula izvan dohvata Forićevog cepina i svaki se čas premještala

da se još bolje pritaji. Poruka: ubij otrovnicu gdje joj nije mjesto!

Poslije smo lijepo vidjeli zašto je »pola Evrope« u petak 23. srpnja 1982. popodne usred pune turističke sezone stajalo na magistrali — našli Slunjanu da je upravo toga časa neophodno iz jarka izvlačiti slupanu i nagorenou autobusnu krntiju. Umalo da nam svima pjene nisu izbile!

Jos smo za punoga dana preko Obrovca, zakaćeni smiljem, stigli do parkirališta na ulazu u Veliku Paklenicu. »Četvorku« smo uspjeli smjestiti pod jedno drvo i odmah udarili kroz Klance mimo orijaških stijena podno kojih logoruju alpinisti. Posrćemo u bujičnjaku ne skidajući pogled s Anića kuka. Prolazimo mimo odvojka Manite peći, moramo jednom u nju.

Natovareni ko mazge, znojni, žurimo u sutor, usput pijemo i umivamo se na svakom izvoru. Na kraju, već u mraku, rogačimo oči i gadamo nogama bijelo kamenje da ne bismo palili ručne svjetiljke, jer je s njima još gore. Oko pola deset stigli smo u Dom, rastovarili se, nahranili i jedva se nekako smjestili među preveselim planinarima; ni traga od Forićeve rezervacije, to se tu ne šmirgla.

Drugo smo jutro, nakon krepkog zajutarka i njušenja s Grlošem i Antonom Parićima te ukucanima planinarima na čelu s Đordjem iz Starigrada Paklenice, pristavili meso i povrće neki se kuha pod njihovim nadzorom, a zatim pošli preko Mozga i Stražbenice na Veliki Golić.

Više nije bilo rano, udarila je vrućina. Uskoro nam je teško, no Srđa Forić vodi lijepo i polako — s odmorom od deset minuta svakoga sata. Kakve su to pùtem divne gorske livade i šumarci! Na proplancima Mozga prvi je veći odmor, a gore na Stražbenici u šumi, kraj izvora, dali smo sebi oduška. Tu smo vodu i pili i jeli i njome se polijevali, pa opet sve to ponavljali. Bolja je voda samo na Treskavici.

Nastavljamo s prijevoja na drugu stranu malo dolje, puca nam pogled na Veliko Rujno, skrećemo ulijevo gore, hodamo po sagu među crnim borovima, šutimo kao u crkvi, penjemo se strmo na vrh, stižemo, svlačimo se, Srđa stalno snima velebilje, pasemo očima, i sazuvamo, pružamo se i liježemo, jedemo i pijemo, nudimo jedan drugoga, sretni smo što smo planinari, zahvalni smo Velebitu što nas prima, ispred nas je Vidakov kuk i Bojinac, očarani buljimo u njih. Samo nam orijaški obadi kvare veselje napadajući nas u rojevima, pa ih mlatimo svom snagom i brzinom. Naročito zločeste i uporne lukavo i strelovito hvatamo u šaku, zabadamo im kratku suhu slamčicu u zadak i lansiramo ih oko-

Veselo društvo s trofejem:
oriška gljiva zraščenka

mito u orbitu ko raketu: taj obad nikad više ne ubada, a štos je Forićev.

Vraćamo se istim putem na Stražbencu, opet ločemo tu divnu vodu, a zatim s nadutim trbusima putem ispod Buljme silazimo satima do našega Doma.

Predvečer se guram u kuhinji dovršavajući velik lonac graha s povrćem i mesom i svakavim tajnovitim začinima, gužvajući se s nekakvim nadobudnim gljivarkama; peku ljute mlječnice na ploči i smetaju a zatim to bacaju, jer se ne dâ jesti. Jedino je u redu Đorđe, uvijek u gojzericama i gol do pasa, pravi poznavatelj, ljubitelj i kuhar gljiva, prirodnjak-pustinjak, koji mjesecima boravi u Domu, hoda okolo i živi od šumskih plodina, spava na podu, jer na postelji suši mirisno velebitsko bilje. Slušam ga i svašta učim od njega.

Za to vrijeme društvo svaki čas zagleda u lonac, mljaska i struže nogama, Srđa koluta očima, Anda mi se prijeti nekom velikom kutlijicom, mora da je pregladnila, ona mala još je gora, samo što ne urla.

Konačno fešta — luda i žustra klopa, bažul se lijeva, frca i štrca, tanjuri se stalno iznova pune, čaše zveče, boce hlape, opet smo sretni i zadovoljni. Srđa puši cigaru sa zlatnim pojasmom. Anda časti kavom, Mirjana peče sude u buni se (zakaj uvijek ja...?!).

Sutradan, u nedjelju ujutro, mračno, oblačno, kiša, sve nam se poremetilo, prijepodne nam prolazi u kartama i druženju s planinarima. Unatoč lošem vremenu mnogi dolaze iz Starigrada, mi trtljamo s dva zagrebačka suca, jednim Ličaninom i drugim ličkim zetom iz Selina, pijemo čajeve s rumom i rumove s čajem, sve smo brbljaviji i — na kraju Srđa komandira: prema Ivinim vodicama!

Već je podne, odmah se sretni dižemo, opremamo se i krećemo, ali — dugu uz potok po vlažnoj šumi; nalazimo i beremo divne golumače, presnace, krasnice, sivke i grmače, ali nikako naići na lisičke, koje Đorđe donosi na kile i pravi nam zazubice. Bit će to divna gljivlja večera — za promjenu. Srđa okreće uzbrdo, pronalazi staru pastirsku stazu i usmjerava strmo gore prema Velikom Močilu, kamo smo, nakon dugotrajnog napornog serpentinastog uzlaza, točno pogodili. Krasna planinska ravan (850 m) zdjelastog oblika, promjera oko 1 km, okružena, kako kaže Željko Poljak, impresivnim vrhovima: Borovnik, Crni vrh, Škiljina kosa i Jablanuš. Srđa nam na drugu stranu pribraja Vlaški grad, Jerkovac-kom i Sveti brdo. Okruženi prekrasnom borovom šumom, slikavamo se Anda čak u nebo odapinje nonšalantno skupocjene snimke. Odmaramo se, pa onda silazimo do Starog vrila, gdje skidamo cipele, liježemo i uživamo na popodnevnom suncu.

Oko četiri dižemo se i vraćamo laganim usponom prema Crnom vrhu. Srđa vodi uskom krivudavom zaraslom stazom među grmljem, najednom kresne cepinom i vikne: Ridovka! Zatim na vrhu štapa digne zmiju i korigira se (ipak je on veterinar i k tome akademik): — Poskok je, ima roščić! — Ja mu viknem: — Nemoj ga baciti, ja bih zmiju u spiritu! — Evo ti je! — on je spusti na stazu, — gotov je, možeš ga uzeti, bez brije. Ja ga, malog šaropergastog ljepotana, nigdje mu se ne vidi rana, strpam u prozirnu najljonsku vrećicu i s njim u džep naprtnjače. Slijedi napet, težak i mukotrpan dvosatni silaz s prijevoja Greblje između Crnoga vrha i Škiljine kose visoko iznad Paklenice starom pastirskom i lugarskom stazom do

iznad Doma a stalno nam dolina ko na dlanu, nikad do nje, prisjelo nam.

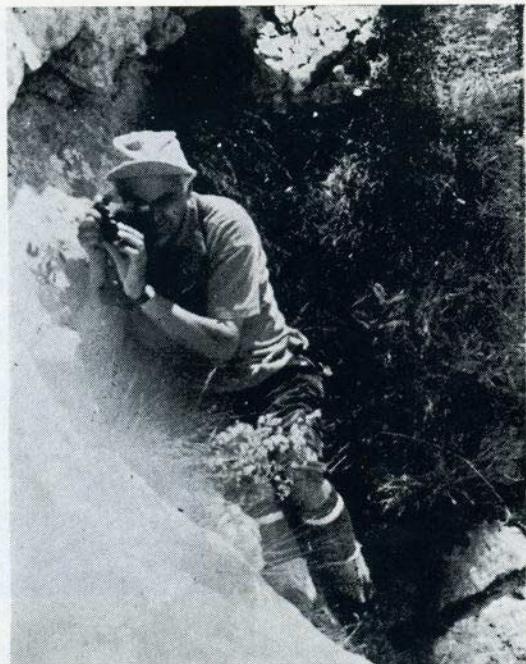
Na pola sata iznad Doma sjeti se Srđa zmiće: — Daj, nemoj da to radimo u Domu, spremi nekako zmiju da se tamo ljudi ne poplaše! — Pa hajde da je sad stavimo u rakiju, ima još dva deci u flašici! Kad tamo, poskočić živ živcat, bjesni i sikče u najlonu, bio je samo omamljen, jedva smo ga nekako na prevaru kroz rupu u vrećici ugurali u bočicu i pljusnuli u rakiju lozovaču (tehnika narodu!), gdje je još dugo dipao dok se nije napio i zaspao, naš poskočić Srđa Zlopogleda s Crnoga vrha. Što su se cure navriskale a mi naužili straha!

Večera je bila fenomenalna, trampili smo nešto s Đordjem za dodatak lisicki, pa je ispalila divna mješavina gljiva s jajima, a za desert opet moja čuvena bažul juha. Nakon kupanja u vodeničnom bazenu na brani iznad Doma, dugo smo još u mraku čakulali i kvocali. Poslije, usred noći ustali smo ja i Srđa i dugo se na klupi iznad Paklenice uzajamno tješili da nas nesanica muči zbog graha a ne zbog čega drugoga, gljive su sigurno bile prave zdrave!

Nedjelja, sumnjivo jutro — ni lijepo ni ružno, na vagi, neodlučni smo, već je jučer u planu bila Buljma i Marasovac, pa smo zbog kiše promijenili. Ipak smo oko osam pošli, māmī nas prijevoj, danas nam je posljednja prilika.

Po sjevernoj strani Brezimenjače iznad Doma, »prastarim, lijepo izvedenim putem prema Metku, u brojnim zavojima do gornje granice šumskog pojasa«, kako bi rekao Poljak, uzlazimo dva sata i zatim sve kamenitijom stazom još pola sata. Ovim su putem u stara vremena Ličani nosili vunu i sir na more, a ulje i sol natrag. Jednom smo tu sreli obrovačke milicionare kako jašu a kogni su se penjali i napamet gadali kamenje pokraj rupa u kojima se noge lome, tome smo se divili.

Pod sāmim prijevojem nevrijeme, koje se dotad kuhalo; odjednom provali kiša, a činilo se da će i gromovi u stijenje. Anda se prva upaničarila i nagnula natrag: — Ja dalje ne idem, bježimo! Forić gleda u me: — Čuj, ozbiljno je, vraćajmo se! Meni se ne vraća, žao mi, jedva ih nagovorim da se sklonimo pod krošnju bukve i pričekamo, jer slutim a još više želim da to prođe. Nakon petnaest minuta kiša se smanjila, zgledavamo se, ja podem a drugi nevoljko za mnom. Uskoro smo bili preko prijevoja — na Buljmi. Jako puše ali više ne curi. Na livadi se kraj šume na stojećke presvlačimo i pohleplno žvačemo, gladni smo ko vuci i žedni pa se sretno kesimo jedan drugome. Forića nam nema, on uvijek zaostaje snimajući, no sad je to već predugo, preko dvadeset minuta, postajemo zabrinuti. Napokon, evo ga, trči u daljini s prijevoja prema nama, sve oko njega vijori, čini nam se ko jahač rumene kadulje, naprtinjača mu nezakopčana, škrlijak naheren, a fotić mu lamata na ramenu. Srebivamo se, već nam je blizu, sad vidimo — sav je oblichen suzama, grli me: — Imbro,

Srđa Forić: »Ovo još nemam snimljeno!«

daj da te kušnem, tebi moram zahvaliti što se nismo vratili, dvadeset i pet godina tražim sitno devesilje i sad sam ga našao, da nisam — nikad više ni ne bih, dragi mojo, stiže me i grli, svaki cmizdriće i ljubimo se od sreće, Srđa je konačno našao i fotografirao sitno devesilje...

Sino devesilje, iliti Seseli Malyi, skromna je velebitska biljčica, posve sitna štitarica, koja cvate u lipnju i srpnju samo na Balinovcu, Buljmi (1450 m) i Malovanu u malim okruglim blijedoružičastim laticama s tamnim zelenim perastim listićima, gusto razasuta u sitnom siparu prijevoja, jedva viri iz toga kotorinja, tek smo to na povratku vidjeli. Srđa je to sitno devesilje pola života tražio, no tek je sad imao sreću da ga zateče u cvatu, doraslo i vidljivo, traje to tek par dana, svaki put je drugačije, il' je bilo il' će biti, ovaj put je pogodio.

Sretni i presretni hodamo još jedan sat do bunara Marasovca, slušamo Forićovo predavanje i odluku da ne idemo dalje. Odajemo se ponovnoj klopki, vraćamo se. U nevremenu orientiramo se prema markacijama na usadenim kolicima, gazimo debelu busenastu mahovinastu livadu, na prijevoju zurimo izbliza u slavno a neugledno sitno devesilje, koje nam je sad tako srcu prirastro.

Na trosatnom silazu s Buljme mislimo samo na špagete s gljivama i zatim još samo na grah s mesom. Forić se u neko doba opet zagubio u transu snimanja, pa smo ga, nakon neuspješnog hejlopiranja, već vidjeli u nekom ponoru. Na sreću nije bilo tako, samo

je vjetar puhao u protivnom smjeru, pa se nismo čuli.

U Dom smo stigli predveče, nakon jedanaest sati izbivanja, mokri ali prezadovoljni. Naš je plan ispunjen, a imamo i sitno devesilje te Srđu Zlopogledu s Crnog vrha.

Natječem se opet s Đordjem u špagetima s gljivama, puna ih velika zdjela, na njima je i odnekud stvoreni sir ribanac. Mlatimo, nabadamo, vrtimo, motamo, srčemo, vučemo — špageti nam vise iz uha, nosa i grla, slijedi bažul juha u nedogled, zalijevamo to crvenim vinom i brbljamo dugo u noć da bismo na kraju tvrdo zaspali, unatoč oluji.

Utorak je osvanuo svijetom i lagan, nismo opterećeni, sve smo obavili, a sad je pred nama slavodobitan povratak. Spreman obilan blagdanski zajutrak, ostalo je glijiva i špageta od juče, ne dam da se baci. Za to vrijeme cure opušteno čavarljaju s Grlo, a Srđa sjedi po strani s Antonom, preslušava ga i pomno bilježi. Radi se o starim velebitskim storijama, slušamo na pol uha, kad najednom Ante skoči i počne dipati na obe noge: — Ubila sam dida, ubila sam dida...! Priča Foriću potanko jezivu priču kako je Dujma Kneževića — pakleničkog lugara, hajduka i silnika, koji se nikad nije od puške odvajao (sva je zemlja bila njegova i sav mu je rod i pomož bog davao tlaku i nosio pršute na dar, pa ih je jednoga Uskrsa imao sedamdeset), dok je Ante bio još dječarac — s leđa sjekirom ubila snaha, koja mu je bila i ljubovca i s njim i djecu imala. Ante zorno opisuje mlake krvi i pridošle žandare kako mu

polako i s respektom oduzimaju pušku, tek je tada za njih bio mrtav. Nama se kose dižu, a Ante sveudilj skače i stravično oponaša kako mu je baba mračno i ludo vikala: — Ubila sam dida, ubila sam dida!

Nakon doručka i uobičajenog slikanja za rastanak, put pod noge prema Starigradu Paklenici. Polako i bezbržno brodimo niz kotlinu i klance, još uvijek govorimo tvrd po lički, stalna nam je uzrečica: — bentisa! (pogodi ko sam!). Sunce je visoko, udarila žega, opet pijemo divnu vodu na svakom studencu. Forić okida posljednje snimke uz stalne laži: — E, ovo još nemam!

Prolazimo podno Anića kuka, dalekozorom tražimo i pratimo penjače u stjeni, kucaju čekićima, razgovaraju i dobacuju jedni drugima, čujemo ih posve razgovjetno i razbijemo im govor, nadobudni su to još dječaci i ne poznaju pravu opasnost što vreba. Srđa spominje sina alpinistu i strepi.

U Starigradu Paklenici potražili smo doktoricu Darinku, prijateljicu iz mladenaštva, srdačno nas je primila zajedno s bratom Mirkom i rado nam dotočila travarice na našega poskočića Srđu Zlopogledu s Crnoga vrha, a i za nas je te trave dotecklo.

Na kraju za nagradu pada jedno dobro kupanje u nudićima »Alana«, gdje iz mora pobožno gledamo planinu (nakon toga tamanjanje friganih liganja kod Marasovića).

Zbog Velebita, planina, uvijek ćemo ti se vraćati, nikad nam te nije dosta, volimo te od svega srca.

Ljubičko brdo i Sadikovac na Velebitu

SERGEJ FORENBACHER

ZAGREB

Od brda što sa sjevera omeđuje oštarijsko polje s Baškim oštarijama, najznačajnija su svakako Kiza, Alaginac i Ljubičko brdo, a od onih što ga omeđuju s juga, pored Jeljarja i Sladovačkog brda, Sadikovac. Prva skupina, kako je poznato, pripada posljednjim vrhovima srednjeg Velebita, a druga prvim kosama i vrhovima južnog Velebita.

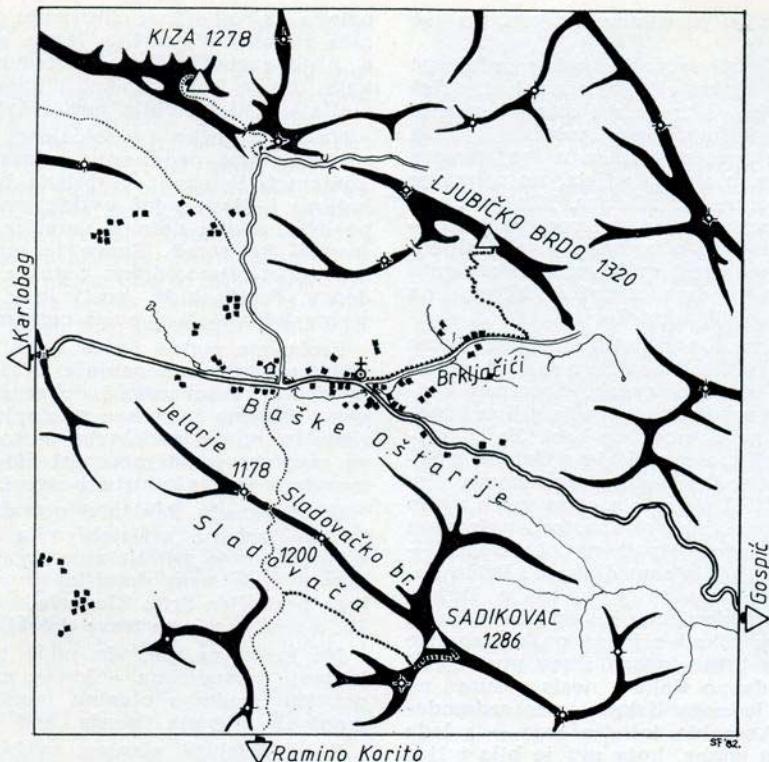
Kiza i Alaginac tvore krševit greben osebujućih oblika, kojim završava niz tzv. Dabarskih kukova nad Crnim Dabrom, dok se u Ljubičkom brdu, s Ljubičkim kukom na njegovu sz. kraju i Filipovim kukom u ji. podnožju. Dabarski kukovi spajaju sa završnim dijelom kopnenog bila srednjeg Velebita. Sadikovac pak, doduše u ji. zaledu Sladovačkog brda, tvori prvi istaknuti vrh južnog Velebita, i to njegova strmog, kopnenog bila, nad dolinom Suvaje, a nasuprot obronku Takalice. Uzdiže se između Konjevače na istoku, Ramina korita na jugoistoku i livada Sladovače na zapadu. Na sz. povezuje se grebenom i se-

dlom sa Sladovačkim brdom i s Jeljarjem, koji se uzdižu izravno nad oštarijskim poljem.

Po nadmorskim visinama i Ljubičko brdo i Sadikovac pripadaju sredogorju, tj. dijelom gorskom, dijelom pretplaninskom području. Iako su oba brda privlačna i lijepa, malo ih se posjećuju pa su i slabo poznati, jer su pastirske staze kojima se do njih pa i na njihove vrhove moglo doprijeti, odavna zarasle i nestale. Oba su vrha zabilježena u stručnom botaničkom štitu po obilju osebujućog biljnog svijeta, no danas ih uglavnom posjećuju lovci, jer u tom području još ima divljači.

Od 20. do 25. kolovoza 1982. nekolicina je članova PD Zagreb »Matica« (SDI) boravila u oštarijskim brdima te obilježila uspon na Ljubičko brdo i na Sadikovac, obnovivši posred toga i markaciju na Kizu, koju je sve do vrha postavila još 1978.

1. Ljubičko brdo je široko, travnato bilo (1320 m), dugo gotovo 1 km, s istaknutom skupinom glatkih kukova i stijena na sz. kra-

ju (Ljubički kuk, 1337 m). Uzdižući se od izvora potoka Ljubice zatvara sa sj. strane oštarijsko polje s njegovim livadama i njivama. Do polovine visine, a sa sj. strane gotovo do vrha hrpta, Ljubičko je brdo obrasioš šumom i šikrom, i to na z. obronku primorskom bukovom šumom, a na sj. i i. obronku bukovom šumom s jelom. Gornja je trećina brda, izuzevši kukove, planinski travnjak.

Planinarska oznaka započinje kod razrušene oštarijske crkve, u i. dijelu naselja. Najprije ide cestom između kuća pa kolnikom uz potok Ljubicu kroz močvarno polje, do posljednje kuće Mande Brkljačić. Kuća je napuštena, a leži uz livade u podnožju Ljubičkog brda. Dalje lagano se uspinjući kolnikom nadomak prvog rezervoara oštarijskog vodo-voda. Oko 150 m prije, oznaka skreće lijevo uzbrdo u bukovu šumu, na mjestu gdje završava šumska vlaka. Kolnik pak nastavlja prema rezervoaru pod Filipov kuk i dalje do pod Crni vrh i Ostri Kozjak, gdje prestaje. Oznaka nastavlja vlakom, koja se lagano uspije u sz. smjeru kroz bukovu šumu do mješta, gdje je šuma sjećom prorijeđena. Tu skreće desno gore strmim obronkom, isprva još šumskom stazicom, a kasnije bez puta plitkom jarugom sve do stjenovitog skoka, koji se koso proteže gotovo čitavom dužinom zapadne padine Ljubičkog brda. Kroz prirodnu razvalu visoku oko 3 m valja se popeti na početak kamenitog, grmljem gusto obra-

slog i strmog obronka brda, te nastaviti preko kamenja i točila među grmljem sve dok označa ne izbije na travnjak povrh granice šume. Dalje ovamo onamo u smjeru hrpta Ljubičkog brda. Na travnjaku relativno je malo oznaka, jer nema ni prikladnih stabala ni kamenja pa po slaboj vidljivosti valja pri-paziti. Ispod samog hrpta, koji je djelomično kamenit, lijevo u smjeru vrha do kote 1320 m. Od planinarske kuće u Oštarijama do vrha Ljubičkog brda treba oko 2 sata.

S vrha je lijep vidik, i to na sjever na Rusovo (1333 m), na si. na Metlu (1287 m) i na hrbat koji se od nje postepeno spušta nad Brušane. Na sz. vidi se da na obzoru dominantna Šatorina (1624 m) te z. od nje Ograđenik (1614 m) i Ograđenica (1614 m). Pogled na Dabre i dabarske kukove najvećim dijelom zastire Ljubički kuk (1337 m). Na zapadu pogled siže do oštarijskog Badnja (1165 m), Velike Basače (1091 m), prevoja Stara vrata s cestom za Karlobag i zapadnim krajem oštarijskog polja. Još dalje vidi se more i otok Pag. Na jz. nad oštarijskim poljem hrbat je Jelarje (1178 m) i Sladovačkog brda (1200 m), a dalje, ravno na jugu, istaknuti Sadikovac (1286 m) i za njim Konjevača (1381 m). Napokon na ji. pogled siže preko prvih vrhova južnog Velebita obično do Visočice (1619 m) pa i dalje.

Uspon na Ljubičko brdo je strm i većim dijelom bez puta, ali ne traje dugo i zahvalan

je, jer je u drugoj polovici otvoren, širokih vidika. Hrbat je brda lijep, ravan i travnat. Po nemirnom vremenu veoma je izložen buri. Najljepši je boravak na Ljubičkom brdu u lipnju zbog obilja biljnog svijeta.

2. Sadikovac je istaknuto dvovrbo brdo na kopnenoj strani planine, a jednim malo višim vrhom (1286 m) u obliku travnatog hrpta i drugim samo 6 m nižim vrhom u obliku stjenovite gromade (1280 m). Između ova vrha prostrano je travnato sedlo. Si. obronci Sadikovca strmo se spuštaju u dolinu Suvaje, dok mu z. strana nadvisuje livade i dolce Sladovače. Oba su pobočja Sadikovca obrasla pri-morskom, a u nižim položajima na sjeveru i gorskom bukovom šumom. Vrh je pak kao i sedlo pod njim obrastao travom s nešto preplaninskih grmova.

Planinarska oznaka na Sadikovac započinje kod bivše oštarijske škole, upravo nasuprot planinarske kuće. Desno od škole, prateći markaciju VPP-a, oznaka se uspinje bukovom šumom pored stupa skijaške vučnice te doskora prelazi kamenito sedlo između Sladovačkog brda i Jelarja. Pošto se spusti kroz šumu do prostranih i lijepih livada Sladovače, odvoji se od VPP-a. Dok potonji nastavlja desno preko livada za Ramino korito i Sugarsku dulibu, oznaka za Sadikovac vodi lijevo držeći se prirodne kamenite ograde i ruba grmljem obrazlog podnožja Sladovačkog brda. Najprije se spušta travnatim kamenjaram, a zatim uspinje preko travnate glavice ili (druga varijanta), prošavši kroz bukov šumarak, spušta u tzv. Srednji i Krajnji dolac, do šume pod samim Sadikovcem. Tu se obje varijante oznaka spajaju, dajući mogućnost izbora za različit ulaz i povratak. Pošto zade u šumu, oznaka se dalje uspinje strmo prahšumom bukve u si. smjeru, sve dok visoka šuma ne ustupi prostor bukovoj i drugoj šikari. Tu se javlja jedva vidljiva lovačka stazica, kojom se markacija konačno kroz šikaru

probija na sedlo između travnatog Velikog i kamenite glave Malog Sadikovca. Sedlo je lijepe preplaninska rudina. Preko sedla može se spustiti u travnati Medin dolac pod Konjevačom, no oznaka vodi dalje lijevo gore travnjakom na kamenit i travnat greben, koji je na domaku. To je greben Velikog Sadikovca, gotovo jednake visine čitavom svojom dužinom. Grebenom još malo desno do kote na samom vrhu. Uz put je širok krški ponor kojem se ne vidi dna, označen kao »Jama« (oprez, pogotovo kad je magla). Uspon od škole u Oštarijama traje u prosjeku 2 sata i 30 min.

Kako je već spomenuto, greben Sadikovca uzdiže se izravno nad dolinom rječice Suvaje, nasuprot obronku Takalice, kojim završava bilo srednjeg Velebita. Niz dolinu Suvaje vide se Brušane i u daljini Gospić, na sjeveru iznad Takalica Oštri Kozjak (1066 m), Metla i Ljubičko brdo nad oštarijskim poljem, dalje na sz. Kiza, a u prvom planu Sladovačko brdo. Na sz. obzoru uzdiže se Šatorina, dalje na zapad prema moru Ograđenik i Ograđenica, a malo bliže Budakovo brdo (1318 m), pa Velinac (961 m) nad Karlobagom. Na i. odnosno ji, nedaleko Sadikovca je Konjevača, dalje na obzoru Trošeljev vrh (1442 m), Siljevo brdo (1452 m) pa Krug (1342 m), Milkovića kuk (1270 m) i drugi kukovi, što nadvisuju Ramino korito prema moru. Na j. i jz. vidi se more i otok Pag.

Uspon na Sadikovac traje duže od onog na Ljubičko brdo, mjestimice je i vrlo strm, odjelito dio kroz šumu do sedla na Sadikovcu, ali je manje zarastao pa je i ugodniji i lakši. Upravo činjenica što oznaka prolazi prostranim livadama i još netaknutim docima Sladovače, daje tom pristupu posebnu čar. Posjet Sadikovcu može se preporučiti uz napomenu, da na čitavom putu nema vode pa je valja ponjeti.

Prvi put na Goliji

MITJA TOLLAZZI

SPLIT

Planina Golija pobudila je u meni želju za usponom već pri prvom susretu s njom 1970. godine, kada smo planinari iz Splita, na putu za Šator-planinu, prolazili autobusom pored nje. Na mene je ostavila dubok dojam padina njezinog jugoistočnog dijela zvana Orlovača i dolina Ždralovac. To su prekrasni pašnjaci, ali na žalost kao i na mnogim drugim mjestima i ovdje danas bez stada. O toj svojoj želji često sam razgovarao s bratom Bojanom, kojeg je Golija također privlačila. Najviše je bilo razgovora o tome, s koje se strane uspeti na nju i na koju stranu sići. Kada smo na godišnjoj skup-

štini Planinarske sekcije Doma JNA pri PD »Mosor« Split raspravljali o našem radu u 1980. godini, u plan smo unijeli i uspon na Goliju.

Nastupila je dugo očekivana nedjelja 14. rujna 1980., lijepa, sunčana, bez vjetra i oblaka. Kod Doma JNA u Splitu prikupilo se 46 članova. Krenuli smo po planu u šest ujutro. U autobusu je odmah nastalo dobro raspoloženje, pravo planinarsko, koje izvire iz srca željnih planinskih krajolika i čistog nebeskog plavetnila. Raspoloženje je bilo u toliko veće što se radilo o usponu na planinu, na kojoj nitko od nas još nije bio. Jedino Bo-

jan i ja — vođe uspona, nismo bili potpuno raspoloženi. Tištala nas je briga kako će Golija prihvati pridošlice. Hoće li biti lutanja, hoće li nas Golija pustiti da se popnemo na njezinu glavu, označenu na karti visinom od 1890 m, ili će nas još u toku penjanja prema vrhu zbaciti sa sebe? To se nikada ne zna unaprijed.

Ulazimo u Livno, veoma lijep i čist grad, pun zelenila. Kratak zastanak radi bureka i kave. Na česmi napunimo čuturice vodom, a zatim dalje. Još dok se autobus uspinjao prema prijevoju Jukovcu, gdje ćemo s asfalt-nog puta skrenuti lijevo na makadamski put, primijetili smo da gusta magla prekriva dolinu između Golije i Crnog vrha. Sve naokolo čisto i jasno nebo, nigdje magle, jedino je ima tu, kamo smo se mi uputili. I to nije bila tanka maglena koprena, već gusta magla, koja dodiruje vrhove visokih jela, a gornjim slojem pokriva i dio Goljinog grebena. Ne miče se, već stoji nepomično, kao kokoška na gnijezdu ili kao da je nećija ruka istresla vre-

ću pamuka u dolinu ispod Golije. Počele su brige, pomislio sam u sebi.

Cim smo skrenuli kod Jukovca s asfaltnog na makadamski put, pojавio se zec, trčao je ispred nas po livadi. Njaviše su mu se obrađovala djeca. Nakon livade i relativno dobrog makadamskog puta ulazimo u šumski predio. Put je sve lošiji, zavoji oštiri, a da bude zlo veće, grane prekrivaju dio puta, tako da veoma teško prolazimo autobusom između njih. Već smo prošli predio Bašća, gdje smo trebali sići, ali nigdje nema mjesta gdje bi šofer mogao okrenuti autobus. Radi toga nastavljamo vožnju. Konačno evo okretišta gdje okreću kamioni što izvlače drvo.

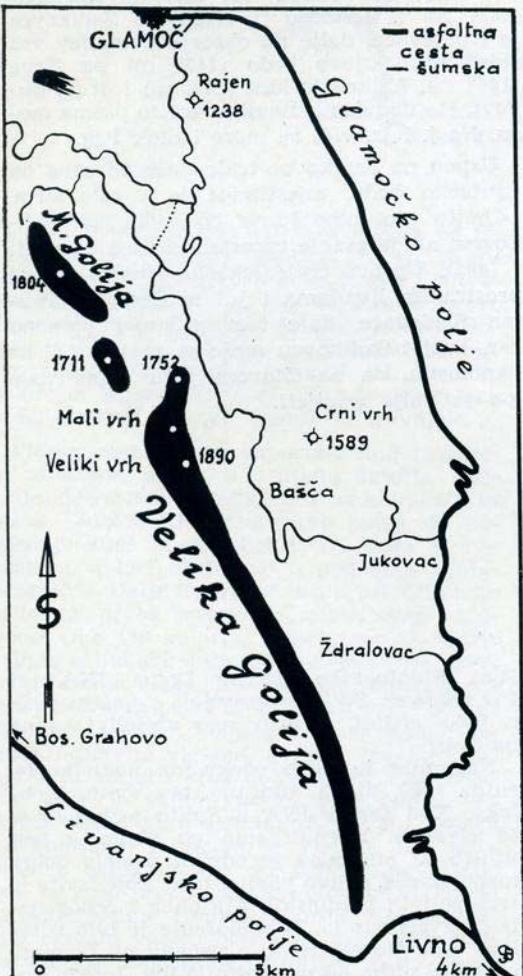
Iskrčavamo se. Sve oko nas visoke jele, vrha im ne vidiš, i oistar miris smole. Šumu ispunjava jutarnja svježina i tišina. Nigdje se ne čuje cvrkut ptica. Zbog magle što gotovo dodiruje vrhove jela i zbog tišine, mnoge od naših obuhvaća neka čudnovata tjeskoba. Tri planinarke i jedan planinar odustaju od uspona. To mi je draga. Na povratku iz šume sklanjat će grane i time pomoći šoferu da lakše i bez ogrebotina prođe kroz uske i šumom zarasle predjele. Autobus će nas sačekati u Glamoču.

Nakon kratkog odmora i uputa vode uspona krećemo šumskim kolnikom u gustu šumu. Planinari se disciplinirano i bez uobičajenog veselog žamora svrstavaju u kolonu. Zbog gусте šume i magluštine prilično je tamno iako je već sredina prijepodneva. Putem nailazimo na tragove srnda.

Šumskog kolnika brzo je nestalo. Producavamo kretanje kroz šumu po blago valovitom terenu. Radi izbjegavanja jaruga i gustiša moramo stalno mijenjati pravac kretanja. Zbog magle ne vidimo sunce pa ne možemo odrediti strane svijeta, a kompas sam zaboravio kod kuće. Bojan kaže da moramo ići desno, ja tvrdim lijevo. Zar je moguće da se naše procjene razlikuju se za 180° ? Sva sreća, Milan Sunko ima sa sobom kompas. Javlja se za pomoć i Marko Sladić, i on ima kompas. Kompas i specijalika pokazuju da ne treba ići ni desno ni lijevo, već ravno.

Uskoro padina postaje sve strmija, zbog čega napredujemo polako i češće se zaustavljamo. Nailazimo na tragove i izmetne divljih svinja. Na jedanput se visoko u daljinu pokaže bjelilo dana. Od veselja zajodljam i viknem: »Na rubu smo šume«. Kada smo izaslali iz šume našli smo se na strminu pokrivenoj visokom travom i klekovicom. Magla koja je još maločas pokrivala šumu raspršila se. Vide se još samo njezine tanke koprene, koje zbog jačine sunčevih zraka brzo nestaju.

Tu na rubu šume, na proplanku, kratak odmor. Sve je živnulo, čuju se razne dosjetke i šale. Kako i ne bi: šumi je kraj, gusta magla se potpuno raspršila, a pruža nam se lijep vidik na šume ispod nas, kroz koje vijuga naša cesta. Dalje prolazimo uskim proplancima između klekovine. Kosina je još uvijek tako velika da vođe uspona usporavaju na oprez. Ponekad se moramo vraćati, jer je dalji put propriječila klekovina i tražimo nov

izlaz odnosno prolaz između njezinih »otoka«. Izlaz se uvijek nađe.

S Bojanom idem ispred kolone nekoliko desetina metara kao »izviđačka grupa«. Proplanci između klekovine postaju sve veći. Najedanput se desno od nas pojavi veoma visok stožast vrh, pokriven travom, ali bez i jednog drveta, grmlja ili klekovine. Njegov se oblik jasno ocrta na plavetnilu neba. Svi ga zadržljeno gledamo. Je li to vrh Golije? Ako jest dali su mu zaista pravo ime.

Evo nas u jednoj većoj udolini, punoj zrelih borovnica. Svatko se osladi tim zdravim plodom ugodna ukusa. Približavamo se stožastom vrhu, koji se veličanstveno uzdiže visoko u nebo desno od nas. Najprije krećemo po zaravnini, s koje se pruža lijep vidik na Glamočko polje, a zatim opet uspon. Kolona se otegla. Korak za korakom, pa kratak odmor, toliko da čovjek malo predahne, zatim opet naprijed. S naše lijeve strane vidi se već i Livanjsko polje.

Dolazimo do bezdana oko 150 m jugozapadno od Velikog vrha (1890 m, najviši vrh Golije). Otvor je širine oko 2x2 m. Jama se okomito ruši u dubinu. Naginjem se nad rubom ne bih li vidio dno. Bacam kamen i osluškujem. Nabrojao sam do pet, a nakon toga još neko vrijeme, udaranje kamena o stijenje. Bio sam zadržljjen dubinom toga bezdana i odmah odlučio da o tome obavijestim Speleološku sekciju PD »Mosor«.

Celo kolone već je na vrhu. Veselo mašu i kliču. Brzo za njima stiže i ostali dio kolone. Vođe uspona stiskom ruke čestitaju svakom pojedincu na uspješno izvršenom usponu na vrh Golije, zatim se, s obzirom na prohlađan vjetar, sklanjamo istočno od vrha u zavjetriju. Podne je. Posjedali smo, netko na meku travu, drugi na prostrto šatorsko krilo. Hranu bratski dijelimo među sobom. Rujansko sunce ugodno nas grije. Uživamo u lijepim vidicima, u plavetnilu nebeskog svoda i u tišini.

Poslije odmora prikupili smo se na jednom mjestu gdje je Bojan po planu održao sat geografije i upoznao nas sa značajnostima koje se vide s vrha Golije. Zatim je slijedio sat povijesti NOB-a. Upoznao sam planinare kako je Vrhovni štab NOV i POJ na čelu s Josipom Brozom izveo pokret noću od 16. na 17. kolovoza 1942. s planine Cincar do Glamoča.

Oko 13 sati krenuli smo prema Glamoču niz sjeveroistočnu padinu. Opće smo se našli među klekovinom, ali sada smo je savladali na već oprobana način — isturenom »izviđačkom« grupom, u kojoj su se nalazili Zlatko Kovač i Dragan Antić. Zaobišli smo gudure sjeverno od Malog Vrha, tako da nam je višinska točka 1752 m ostala lijevo. Nakon toga smo se kroz šumu spustili po velikoj padini u dolinu do šumske ceste, gdje smo zapazili uz put maline. Počeli smo ih brati i sladiti se njima. Nitko od nas nije im mogao odljeti.

Produžili smo marš šumskom cestom prema Glamoču, ali je kolona ubrzo opet zastala i izgubila se lijevo i desno od puta u malinjacima. Gledam dječake Davora, Kolju,

Velika Golija: na gornjem rubu pojasa klekovine

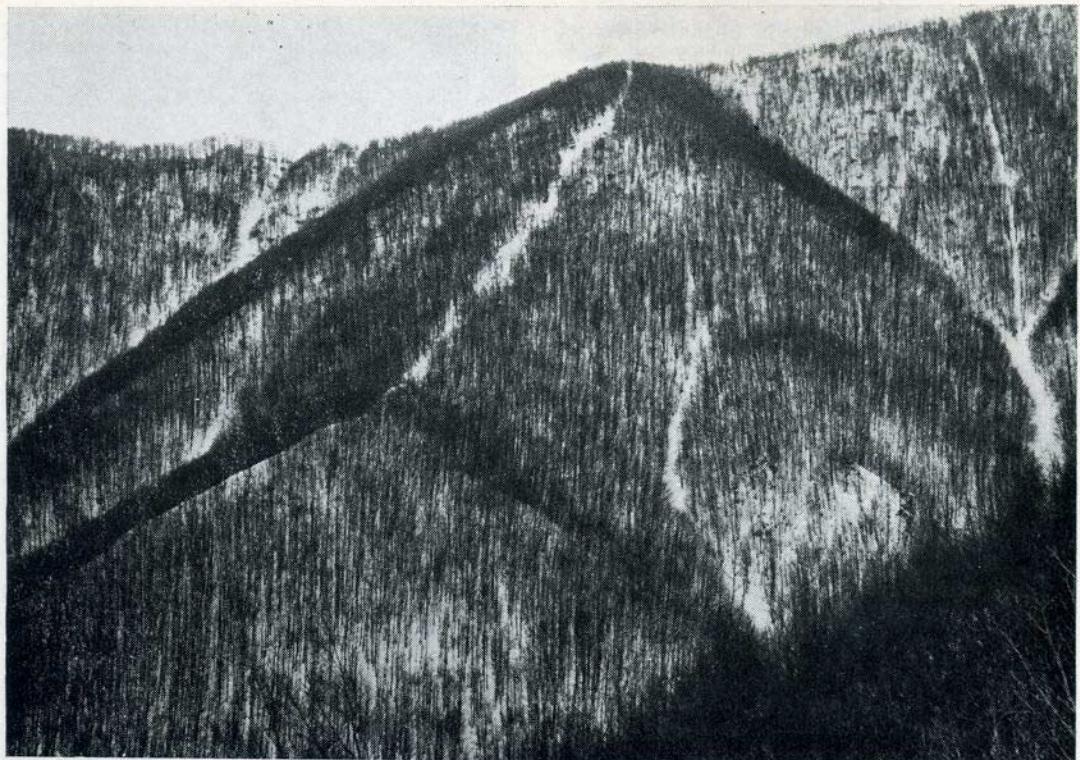
Aleksandra i Krunu, kako beru maline i punе usta. Toliko su time zauzeti da su zaboravili i na svoje dječje diskusije. Imat će sutra šta da pričaju svojim drugovima u školi. »Ispasna« po malinjacima trajala je sve dok nismo stigli do prvog križanja. Tu smo okrenuli desno i dalje nije bilo više malina.

Dalje hodamo po ravnu terenu, kroz šumu visokih jela. Povremeno nailazimo na velike zelene proplanke. S Bojanom razgovaram o tome kako bi bilo lijepo na tim proplancima postaviti logor i ostati tijedan dana. Nailazi kamion pun velikih jelovih trupaca. Zamolimo šofera da primi jednog dječaka sa žuljevinama i dva planinara. Šofer ih rado prihvata.

Postajemo žedni. Vodu i čaj već smo odavno popili, a na čitavu putu nema nigdje vode. Tješimo se da do Glamoča nije daleko i da ćemo si tamo priuštiti pića po želji. Ubrzo iza otvorene rampe nailazimo na izvor kraj puta. Voda je veoma dobra i ne suviše hladna.

Nakon duga puta, prašnjavi, znojni i pleplanuli od sunca, oko 18 sati ulazimo u Glamoč. Ljudi tog veoma lijepog bosanskog gradića začuđeno nas promatraju. U gradu smo ušli u nama već dobro poznati hotel »Split« da se malo odmorimo, osježimo i ugasimo žđ. Nakon odmora ukrcali smo se u autobus i krenuli za Split. Čim smo krenuli, zaorila se pjesma.

Golijo, želimо ti ponovo doći u pohode, jer su tvoje ljepote beskrajne.

»Usnuli div«

Foto: Cvjetko Soštaric

Hrptom Ivanšćice

KRUNOSLAV MILAS

ZAGREB

Ivanšćica. Planina koja privlači svojom blizinom s jedne i svojom nepoznatošću s druge strane. Tražite li podatke o njoj, nećete baš mnogo naći. Dodajte avanturizmu našu želju za grebenskim prijelazom planina i naći ćete sve razloge koji su nas naveli da se uputimo na Ivanšćicu.

Odlučili smo da planinu upoznamo prešavši je smjerom zapad — istok jer je pogodniji zbog strukture same planine (izlomljennim grebenom na istoku lakše se spuštati) i zbog činjenice što se u Novom Marofu ili Madžarevu mnogo lakše nade prijevoz za Zagreb nego u Lepoglavi na sjeverozapadu.

Prije polaska pregledasmo općenite podatke o planini u vodiču »Planine Hrvatske« i kartu tog područja (sekcija Ptuj). Možda je dobro da i sada nabrojim neke osnovne podatke o planini: dugačka je 27 km, dakle 15 km manje od Medvednice, od koje je ipak viša za 26 m, pa tako sa 1061 m visine nosi naziv najviše planine sjeverne Hrvatske. Na zapadu planinu čine dva paralelna grebena između kojih se smjestila golubovečka

udolina. Sjeverni greben je viši i strmo se penje na kojih 700 metara, da bi se tek malo izlomljen pružio do najvišeg vrha planine. Istočno od vrha planina se naglo ruši lomeći se pritom na niz nižih i gotovo samostalnih masiva (Mala Ivanšćica, Ham, Lubenjak) od kojih tek prvi prelazi 700 metara. Planina, koju na istoku tek cesta dijeli od Kalnika, završava na jugoistoku blagim, naseljenim brežuljcima, pružajući sjeverni krak (Čevo) da se strmo obruši u Podravini.

Planinu pokriva nekoliko manjih (ali ne i slabijih) planinarskih društava iz tog područja¹ koja su na njoj izgradila tri planinarska objekta, a planiraju još nekoliko izgraditi. Zagrebačkim je planinarima planina prilično daleka i nepoznata. Podatak prilično čudan, posebno nakon što smo je upoznali.

1. To su: PD »Ivanšćica« iz Ivana, PD »Oštrec« iz Zlatara, PD »Trakošćan« iz Lepoglave, PD »Grebengrad« iz Novog Marofa, PD »Mileograd« iz Budinšćine i PD »Ravna gorac« iz Varaždina.

Sakupili smo se na autobusnom kolodvoru sva četvorica, dakle Ivo, Senad, ja i Ivan koji je, po svom starom običaju, uletio u autobus u posljednji čas. U 5,30 autobus je krenuo da bi u 8,30 stigao u Lepoglavu. Napominjem to zato jer smo na samom početku pogriješili; postoji, naime, mariborski autobus koji polazi pola sata kasnije, ali stiže naš autobus u Varaždinu. Stvar koju je dobro znati uzmemo li u obzir eventualno zakašnjenje na prvi autobus, činjenicu da se može spavati pola sata duže, a nije loše znati i to da je ova druga verzija nekoliko dina jeftinija.

Lepoglava, a nakon kojih 5 minuta hoda cestom, skretanje ulijevo preko puta gostionice, šumskom cestom koja, po natpisu zaključujemo, služi za odvoz drva.

Sretosmo usput nekog seljaka i po onoj staroj »kartu čitaj, seljaka pitaj« započesmo razgovor.

»Na piramidu idete? Tam gore je više nema«, reče nam.

»Ima djede, ima. Samo je do nje pet sati hoda.«

»A vi mislite ivanečku? Joj, onda ste kri-vo krenuli. Trebali ste iz Ivana.«

»Ali mi hoćemo baš odavde,« kažem ja.

»Ja sam mislil na staru piramidu na Košenici koja je bila gore dok nije bilo šumarije KPD-a. Sad je nema.«

»Mi ćemo desno, djede, pa onda pet sati,« Ivo će taktički da starog ne uvrijedi, a ipak da sazna nešto novo.

Razgovor je bio nagluh i kratko je trajao. Ipak smo ponešto i saznali. Tek, udaljenosti ga nismo pitali; svaki seljak koga smo dosad sreli ima »ugrađen« posebni satni mehanizam koji otkucava svoje vlastito vrijeme i čovjeka-namjernika može prije zbuniti negoli mu pomoći.

Na 35 minuta hoda od gostionice nalazi se rezervoar za vodu, a još pet minuta dalje cestom stigosmo do kolibice gdje radnici šumarije čuvaju alat.

Nastavljamo cestom lijevo koja izohipsom planine vodi do kamenoloma, prateći pomno desnu kosu planine i tražeći mjesto gdje bismo mogli udariti strmo uzbrdo. Nakon jednog većeg zavoja stižemo do barake, ovog puta nešto novijeg datuma. Ivo stade.

»Dečki, kome se ide cestom. mogao je i u Zagrebu ostati,« vikne, presjekavši naše kolebanje.

»U kost!« povikasmo i podosmo strmo uzbrdo.

Dok smo se probijali kroz guštic grmlja i stabala polomljenih u nevremenu još u studenom prošle godine, oko nas su se počele javljati prve krpe snijega, u početku sramežljivo, a kasnije sve više i više. Znoj, snijeg i guštic, i tako trideset minuta, a onda proplanak na prijevoju, na kome, uz rastoran usklik, nalazimo staru i jedva vidljivu, ali ipak markaciju.

Odmaramo kratko, tek da zraka uhvatimo, a onda udaramo grebenom lijevo. Prati nas šuma prošarana manjim proplancima,

na sreću bez snijega. Nakon 35 minuta pričišno brzog hoda, stižemo na treću košeničku livadu, najveći proplanak dosad. Rasipamo se da bismo uskoro otkrili da put nastavlja uz desni pristran brda, pored lovačke čeke.

Put postaje dosadan; spušta se kroz šumu, uspinje na hrbat, prolazi šumom, pa onda proplancima i tako neprestano. Ono što treba zapamtiti je činjenica da se neprestano držimo lijeve strane hrabata, pa se ispod nas neprestano mijenjaju pejzaži sjevernog Zagorja. Marka ovdje nije potrebna jer je greben tako izražajan da ga nije teško slijediti.

U 12,45 nailazimo na cestu koja vodi prema vrhu. Očekujemo da svakog časa naletimo na Bolfekovu štalu da bismo se tamо odmorili.

»Dečki, meni se crijeva lijepe za leda...« jedan će.

»Ja nosim grah šalatu...«

»To paše s jegerom...«

Prema temi razgovora znali smo da moramo stati. A Bolfekovu štalu nalazimo samo u vodiču.

A onda... u 13,10, gazingi cestu sa snijegom gotovo do koljena, odjednom se nadosmo ispred prekrasne šumarske kuće novijeg datuma sa (zamislite, kao poručeno za nas!) drvenim klupama i stolovima ispred nje!

»Dečki, ak' je to Bolfekova štal, onda je on neki finiji gospod, a ni volovi mu nisu mačji kašalj,« sumnjičavo će Ivo.

»Štala ili ne, Bolfekova ili ne, ja jedem tu!« tvrdoglavu će Senad vadeći stvari iz naprtnjače koja je već bila na zemlji.

Kuća, za koju smo kasnije čuli da ju je gradila šumarija, novijeg je datuma. Sagradena je tek nakon što je tuda prošla cesta. Steta samo što ta činjenica nije navedena niti u novom izdanju »Planina Hrvatske«.

Sat kasnije nastavljamo dalje s prilično lakšim naprtnjačama. Odmah iza kuće cesta je bila potpuno zakrčena snijegom, a za dva-desetak minuta stigosmo do mjesta gdje cesta, prateći cijelo vrijeme hrbat planine, nagle zavija desno.

»Dečki, pogledajte!« uskliknuo sam, ugledavši po prvi put toranj na vrhu Ivančice. A toranj se ponosno isticao na suprotnom brijevu prošaranom snijegom i obasjanom suncem.

Iako smo čitavo vrijeme znali da smo na dobrom putu, pogled na toranj nas je iskreno obradovao i ulio nam novu snagu. Pri tome smo potpuno zanemarivali činjenicu što se nalazi tek na slijedećem brdu.

Cesta nas vodi dalje na jug, a na mjestu gdje cesta skreće desno obilazeći jedan brijev, nailazimo na staru klupu i stol.² Maršacija prijeći cestu pod pravim kutem i nastavljati preko brijeva lijevo krateći tako velik desni zavoj na cesti. Put tako postaje kraći za 15 minuta, ali nama u zimskim u-

2. U domu smo saznali da se na tom mjestu nekad nalazila Bolfekova štal koja se s vremenom srušila da bi od nje ostali samo stari stol i klupa. Steta što taj podatak nigdje u novom vodiču nije ispravljen.

vjetima to nije mnogo pomoglo. Dok smo Senad i ja nastavili cestom gazići snijeg do koljena, Ivan i Ivo podoše markacijom. Stigli su prije nas, ali sasvim mokri jer im je, pored dubokog snijega, put otežavao guštič i mlada crnogorica. Susreli smo se na mjestu gdje se odvaja put za Ivanec preko Mrzljaka. Pred nama se nalazio vršni greben Ivanšćice. Krenusmo užbrdo cestom koja je u potpunosti zametena snijegom. Za dvadeset minuta stižemo do odvojka za Belige, Belec i Martinšćicu. Prema vodiču ovo su Črne Mlake iako mi ništa ne vidimo osim snijege kojega je ovdje zaista mnogo.

»Dečki, ako slučajno ne znate, danas je prvi dan proljeća,« kaže Ivo promatraljući beljinu oko sebe.

Nastavljamo dalje, a za desetak minuta stade Senad.

»Lijepo meni moja mama kaže... Zna ona.«

Krenusmo se.

»Senade, što ti se dogodilo?« pitam ga.

»Teško nogama pod mahnitom glavom, kaže mi ona redovito prije polaska. I sad mi je rekla...«

»Pa?«

»Kod onih sam borova zaboravio fotoaparat,« kaže potuljeno, skida ruksak i nimalo radostan polazi natrag da odvali svoj sat vremena hodanja više.

Senad je zaista bio brz; noge su ga još dobro služile, pa smo uskoro nastavili prema domu do kojeg smo imali svega pola sata. U 16,10 konačno stigosmo.

Pred vratima doma stari je domar cijepao drva. Presjekao nas je svojom primjedbom da je dom pun i da nemamo gdje spavati, da bi se na kraju široko osmijehnuo, ne dozvolivši da patimo previše, uz riječi:

»Pa zar ne vidite, dečki, da sam sasvim sam!«

Popesmo se na piramidu. Vrh ispod nas bjelasao se na suncu. Daleko na istoku vidjeli smo dom ispod Hama koji nas sutra čeka. Na zapadu, pak, odmatao se čitav lanac bregova koje smo danas prošli.

»Dečki, a ono posljednje, ono je Ravna gora. Zapamtite je, ona je slijedeća na redu,« kaže nam Ivo dok upijamo vidike oko sebe.

U domu nas je očekivao odmor, partija karata i naša večera, na koju je domar sumnjičavo gledao: »Žganci za dve minute? Tako vih ja nis' jel, a bormeš ni nebum.«

Razgovaramo s domarom o zgradbi doma. Još se drži, kaže on, ali stara je i premlena, posebno otkad je cesta stigla do vrha. U Ivancu pričaju o renoviranju i proširenju doma jer potrebe i interesi rastu. I treba tako. Bez obzira dolaze li ovamo planinari ili izletnici, treba.* Profitirat će najviše sama planina. I zasluzuće to. A listajući knjigu o planinarima Ivanca, vjerujemo da će se to i ostvariti. Ima tamo ljudi koji rade sa srcem i voljom. I vole svoju planinu, što je možda najvažnije.

»Danas sam stoti put na vrhu ove godine«, piše jedan planinar iz Ivanca.

»Lampa na vidikovcu svjetli stalno,« piše drugi.³

Tražim imena zagrebačkih planinara u knjizi posjetilaca, i nalazim, a koga ču, Senada u siječnju, a prije nikog, ni poslje nikog.

»Pa daleko je,« ironično će Senad, «ima tu i padeset kilometara zračne linije od Zagreba.«

»Jedva svaki sat vozi autobus za Varazdin,« dodaje Ivo.

»A onaj vlak, Zagorec, tako je spor...« zaključuje Ivan.

Vrijeme je da Zagreb jednom prihvati Ivanšćicu pod svoje. Zasluzuće to.

U nedjelju ustadosmo već u šest. Spremanje stvari, jedan čaj, izmirenje s gazdom i onda dalje.

U sedam ujutro krenusmo nizbrdo iza doma. Put je strm i pun snijega, koji je zbog jutarnje hladnoće još uvjek bio dovoljno tvrd, pa nismo propadali. Bijaše to olakotna okolnost za nas, ali još više za stado srna koje smo susreli usput. Kažem stado, jer dvadesetak srna na okupu nisam nikad došao vidio. I jučer smo nekoliko puta vidjeli parove srna. Izgleda da ih na Ivanšćici ima zaista mnogo.

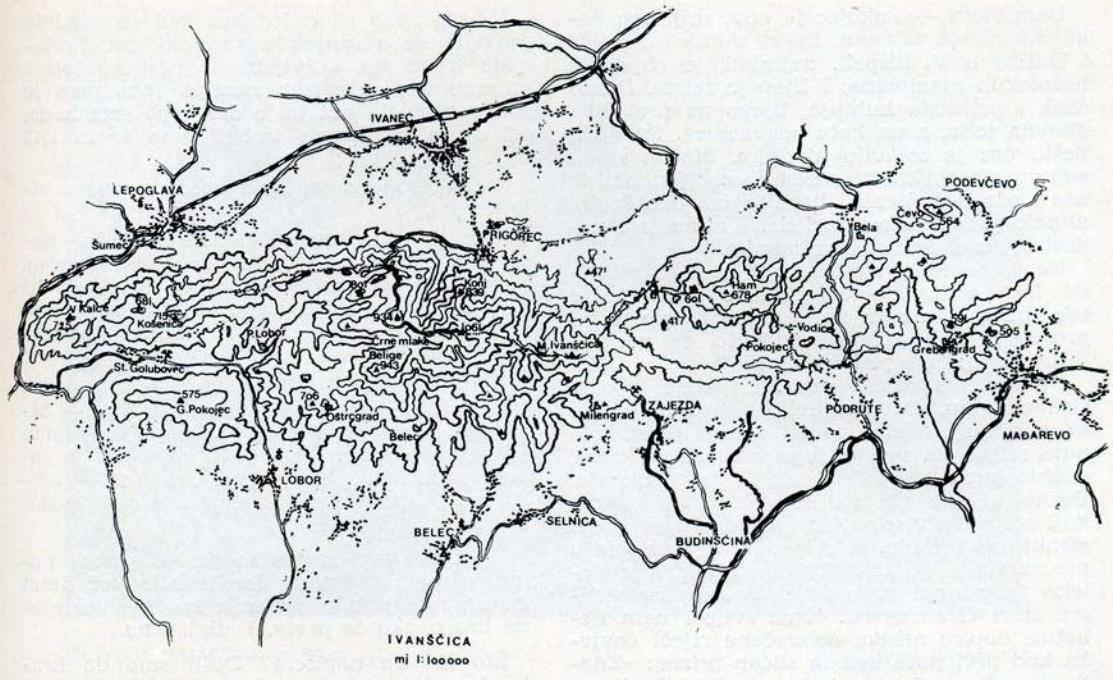
Dvadeset minuta hoda od vrha odvaja se desno put za Belec, a nakon još petnaest minuta lijevo staza za Ivanec. Mi se držimo desno da bismo sigli do Prekrizja (719 m) odakle počinje Malo Ivanšćico. Ona se lagano uzdiže na 720 m i čini posebnu gromadu, sličnu samoj Ivanšćici (mislim pri tom na središnji dio planine), ali kojih 300 metara nižu. Kako sam već naveo, cijela je istočna Ivanšćica takva; niža, duža i razbijenija od zapadnog dijela, s mnogo prijevoja i ponovnih uspona.

Dok prelazimo Malu Ivanšćicu izohipsom ispod samog vrha, odvaja se desno put za Zajezdu (15 min nakon Prekrizja). Mi nastavljamo lijevo da bismo se nakon 10 min počeli naglo spuštati prema prijevoju između Male Ivanšćice i Velike Ravni. Put privlači posebnošću svojih stijena koje izrastaju iz okoliša, pa nam se na trenutke čini kao da nismo u Zagorju. Deset minuta dalje stižemo do izvora Mateča peć koji se odmah pretvara u potok. »Mali buk,« kaže Ivo aludirajući na snagu izvora.

Nastavljamo potokom da bismo za 25 min stigli do nove šumarsko-lugarske kuće. Sa zebnjom promatramo briješ koji se uzdiže s druge strane ceste gotovo okomito, čini

3. Kako se sa vidikovca na vrhu izvanredno vidi Ivanec, tako se i iz Ivanca vidi vidikovac. Dosjetljivi mještani izmisliše kako će uvjek znati način li se netko u domu ili ne; na vidikovcu postavise jednu lampu koju domar svake večeri palí kako bi Ivanec znao da je dom otvoren. Kad je Senad u siječnju išao na vrh, prije polaska se u jednoj gostionici u mjestu raspitao zna li tko je li dom radi. »Sinoć je gorelo,« rekla mu je gostiončarka, »možete bez brige gore.«

* Dom je proširen ove godine

smjer našeg grebenskog prijelaza

nam se, bez kraja. A mi već preko dva sata hodamo.

Marka nas vodi dvije minute cestom niz potok Željeznici, da bi nas tada zaputila strmo uzbrdo. Nastavljamo penjući se oko pola sata. Na putu nas usporavaju porušena stabla i granje. Strmina završava blagom uzbrdicom kroz skladan splet bjelogorice i crnogorice.

»Čekajte!« uskliknu Ivo negdje iza mene.

Zastadosmo svi da pogledamo što je našao; u ruci je držao lijep rog srndača dvo-godišnjaka kome je tek nedavno otpao. Lijepa uspomena iz planine toliko bogate sru-nama.

»A ja nalazim samo stare konzerve,« konstatira tužno Senad, i mi nastavljamo dalje.

Cetrtdeset minuta hoda od ceste spuštam se na prvi od proplanaka po kojima je Ham poznat. Nekad su bili naseljeni, ali danas nema više tragova života. Livade su tako ostale prazne i postale atrakcija za izletnike koje zapanjuju svojim prostranstvom i ljepotom. Dodajmo tome da je odavde pogled prema tornju i vrhu planine izvanredan, pa ima sve potrebitno da privuče pravog ljubitelja planina.

»Baš glupo,« kaže Ivan, »riješi se šume i sretan si, a onda se odmah zamislš i žališ za njom lutajući livadama u traženju markacije.«

»Tko ti je kriv, kad si uvijek nezadovoljan,« odgovara mu Ivo.

Okrenusmo se da gledamo i fotografiramo Ivanščicu okupanu u suncu i impozantnu u svojoj veličini i ljepoti. Ponovo se ne možemo oteti dojmu koji nam i oko potvrđuje (noge su to davno shvatile) da je centralni masiv praktički zasebna planina, nenadano izdignuta iz cijelog lanca manjih, izlomljениh grebena Ivanščice.

Na proplanku krećemo prema boru pored koga se nalazi markacija, a zatim lijevo, nakon čega nastavljamo usjekom. Ponovo smo u šumi i ponovo puzimo ispod porušenih stabala, a onda opet začas proplanak i traženje markacije koju nalazimo uz stazu, da bismo na kraju skrenuli lijevo prema šumi. Teren je mokar, gotovo močvaran, tako da na mjestima propadamo do gležnja u blato.

Nakon preplitanja proplanaka i šumaraka stižemo konačno u dom na Hamu, jedan sat nakon što smo izašli na prvi proplanak, odnosno četiri sata od Pasarićevog doma. Put je naporan, s nekoliko izuzetno teških uspona i padova, a gotovo ga je neprohodnim učinilo nevrijeme koje je u studenom 1980. haralo ovim dijelom zemlje. Tko je bio na Medvednici nakon te oluje, može zamisliti kako to izgleda. Stabla prevaljena, polomljena, strše kao batrljci ruku pruženih prema nebu. A na zemlji kaos granja, porušenih stabala, iščupanog korijenja. Gotovo nitko ovuda nije prolazio nakon nevremena, aako i jeste, nije krčio put. Zato smo nas četvoricu često bili prisiljeni i puzati na koljenima, provlačeći se ispod porušenih stabala.

Dom Ham — Pokoje je nov, smješten ne-daleko malog zaseoka. Pored doma na Okiću i Dulibe u V. Kapeli, najmladi je objekt u hrvatskim planinama. I lijep je zaista. Desno šank i priručna kuhinja, lijevo ne prevelika dnevna soba, a na katu spavanaone. Pa ipak, nešto nas je ostavilo hladnim. Možda su to automobili parkirani pored doma; jednom će nas i odatle istjerati. Ili pak ljudi oko šanka nimalo planinarskog izgleda. I atmosfera nedostaje, ona prava, planinarska.

Ne treba ipak sve uzimati previše ozbiljno. Možda uzrok svemu leži u tome što je tek jutro, nama se žuri, umorni smo, a ni prostorija nije zagrijana. I zato, da ne griješim dušu: dom je ipak lijep.

Nakon jela nastavljamo, u podne, prema Grebengradu. Put nastavlja lijevo od doma kroz šumu uzbrdo, da bi nakon deset minuta stigao na vrh brijege Podrutski Gubec, odakle puca pogled na selo Podrute Gornje. Desno od nas proteže se veliki kamenolom koji završava visokom, a prirodnom stijenom atraktivna izgleda. Selo ispod nas rasuto je u niz zaselaka po okolnim brežuljcima, a daleko ispred nas na pristranku planine vidi-mo stari Grebengrad. Kroz svijest nam nehotice dopire misao, neizrečene riječi čovjeka kad prvi puta ugleda sličan prizor: »Znali su naši stari gdje treba graditi. Znali su Koliko fortifikacijski, toliko i estetski.«

Nakon sela nastavljamo prema suprotnom brijezu, jedva prateći markaciju koja se drži ceste, a više promatraljući cilj koji je čitavo vrijeme pred nama. Nakon sela nastavljamo pristrankom brda, da bismo nakon sat hoda od doma na Hamu stigli u podnožje brda na vrhu kojega se koči stari grad. Sunce nas je počelo pržiti dok smo se penjali. Zanimljivo je ovo proljeće; dok smo jučer mrznuli, danas nam na suncu i mozak vrije.

Iznenadisimo se odjednom kad se gradina pojavila na stotinjak metara od nas. Prolazimo ispod nje udivljeno je promatraljući i stižemo u planinarsko naselje. Iako nam je bilo rečeno da put traje dva i po sata hoda, od doma na Hamu trebali smo samo 1,45 sati.

Zigovi, poneka značka i voda na izvoru bilo bi sve.

»Što si teko, teko si«, reče Senad i navali iz bokala piti vodu. Kako je započeo, pobjojasmo se da će zaista sve i popiti, ali nije uspio, na sreću nas i svih kasnijih generacija planinara koji će eventualno oženjeti (mislim vode) prolazeći ovuda.

Nismo se zadržavali, već pružismo korak prema Madžarevu; na Čevo nismo isli — bili smo tamo pred pola godine. Put prema selu interesantan je samo utoliko što je sa svim različit od onoga prošle jeseni — toliko mu je porušena šuma promijenila krajobraz.

U Madžarevu saznamo da »Zagorec« polazi u tri sa stanice. Jer je bilo već deset do tri, to nije bilo pružanje koraka, već »jurili braćo, tko će prvi«. I stigli smo.

Što još da napišem? Došli smo do kraja. A o dojmovima o planini? Razbijena, niža i naseljena na istoku, gromadnija i pršumasta na zapadu, impozantna na vrhu. Lijepa i divlja, izuzetno bogate faune. Pogodna za grebenske prijelaze. Neopravdano zastavljenia od zagrebačkih planinara, a Zagrebu bi mogla postati drugo Samoborsko gorje, i svojom ljepotom i pristupačnošću. A možda je i bolje tako; ostaje zadovoljstvo usamljenim pojedincima, ljubiteljima težih i divljih tura, da kruže debelim šumama i prostranim proplancima. A nas što se tiče, neka i za drugi put ostane kakva jest.

Na Hajdučke kukove

DANIJEL VUKUŠIĆ

JABLJANAC

Osvanuo je lijep dan 27. srpnja 1980. Na nebu nigdje oblačka, niti strujanja vjetra. Prema utvrdjenom dogovoru treba da se u 6 sati ujutro skupimo na Mirevu (za Kosicom). Planinari iz planinarskog doma Čabar pristižu u grupama i to sa zakašnjnjem. Prigorovi, iza kojih se opet sve slijije u sklad. Spremni smo za pokret. Ima nas dvanaest planinara, devet muškaraca i tri žene. Do Lubenovca putujemo kolima, a dalje put pod noge. Ispod Lubenovačke ruje krećemo preko širokih livada Lubenovca, gdje je sunce već prilično pričipalo, da se već ponešto umorni i oznojene dohvativimo duboke šume i stare vlake što vodi od Legčeve drage preko Šušince do Plan-

čica. Na Plančici kraći odmor, a zatim napuštamo vlaku i skrećemo u pravcu istoka usponima i silazima do podnožja Hajdučkih kukova. Tu počinju dosta naporni, a ponegdje i opasni usponi zbog rušenja stijenja pod nogama. Iako stalno hodamo gustom šumom i hladovinom, i opet se pri uspinjanju dosta zamaramo i znojimo, pa su po koji put potrebni i odmori. Negdje na pol puta od podnožja prema vrhu, na jednom smo se mjestu odmarali uz divovsku suhu smreku, koju su trojica obujmila rukom o ruku oko debla, dok su fotoaparati škljocali, snimajući tako rijedak prizor.

Na vrhu Hajdučkih kukova

Foto: Ivan Dumbović

Poslije odmora prvi krenemo Ivo Dundović i ja. Dok smo se lagano uspinjali, odjednom ispred nas, ispod široke krošnje smreke, iskoci dvoje lanadi srne, te u hitrim skokovima projuriše preko malog proplanka i izgubiše se u šumi. Srećko Božićević snima lanad, ali rezultat će se moći tek poslije vidjeti. Miljenko Mrša, neumoran i vitalan, potrcao za lanadi, ne bi li ih onako hitre uhvatio za rep, ali stani malo...

Već pod vrhom kukova izlazimo iz šume i penjemo se prema vrhu strmim i teškim kamenim terenom hvatajući se rukama i nogama. Uslijed velike razlike životne dobi, zdravlja i kondicije, netko uspon svladava lakše, netko teže, ali se ubrzo svi okupimo na vrhu Hajdučkih kukova. Svima s lica zrači zadovoljstvo, pa iako smo umorni i zadihani, nitko ne sjeda prije nego se ogleda naokolo, jer su vidici divni i nezaboravni. Sjeverno od nas preko jednog klanca uzdiže se oštri vrh Golubić (1658 m). Oko tog se naziva neki sporiš, no ja sam prošle zime ispitao starije stanovnike, koji su selili u Lubenovac i Struge, i oni mi rekoše da je Golubić prvi vrh na sjeveru Hajdučkih kukova u blizini Lubenovačkih vrata. Dalje sjeverno vide se Mali i Veliki Rajinac i Pivčevac. Zapadno su Rožanski kukovi, gdje na Crikveni gledamo nekoliko planinara kako se, sitni kao mravi, veru po teško prohodnim klisurama. Istočno se prostiru prostrane šume Loma i Begovače, a južno se iz doline Lubenovca uzdižu skoro okomite stijene Kozjaka. Iza njega proviruje travom obrastao zaobljeni Goljak, te niz drugih vrhova, med koje se uvalila šumovita

Vranjkova draga i Štirovača. Južno od bezinog vrha, na kome stojimo, proteže se do opaljene Begovače teško prohodni lanac Hajdučkih kukova, ispresijecan dubokim pukotinama i usjeklinama. Njihovu duljinu i dubinu ne možemo zbog daljine ocijeniti, a nitko od nas nema smjelosti da u njih zakorači. Koliko mi znamo, još u neke predjele Hajdučkih kukova nije kročila ljudska noga. Planinari su teško dostupni, a žiteljstvo koje je kroz ljetо nastavalo Lubenovac (sada nikog nema) nije se zanimalo za takve nedostupne predjele, bez ijednog proplanka, sjenokoše, s oskudnom vegetacijom, gdje bi samo koza mogla doprijeti, ali zbog udaljenosti tamo ni koza nije dolazila. Prije nekoliko godina pokušali su službenici i radnici šumarije Jablanac da obilježe granicu šumarije Jablanac — Krasno, ali je pokušaj propao, jer po njihovu pričanju, uz teške napore i opasnosti od jama i provalija, jedva se uspješe vratiti. Za svagda napuštše daljnje pokušaje i kažu da to više ne bi ponovili ni za visoke nagrade. Neki kartografi se uspeše do nekog vrha i to s dostupne strane, dok veći predio kukova osta nedirnut. Ma kako su opasni za prolaze i teško dostupni, Hajdučki su kukovi tim više privlačni, jer se pogled otimlje za tim spletom klisure, provalija i divljine. Iako smo mislili tražiti legendarnu, navodno, novcem i oružjem bogatu Hajdučku pećinu, koju još do danas nitko nije otkrio, a koja zaista postoji, u našoj je skupini i pomisao na to otpala. To ostavljamo upornijima. Program izleta tek je djelomično ostvaren, ali svi smo bili oduševljeni, jer smo se kao prva veća

skupina popeli na kamene vrhove divljine Hajdučkih kukova.

Dan je divan. Sunce je uporno grijalo, dok se lagani vjetrić provlačio kroz granje klekovine, jedva čujno zujeći preko dugih iglica kao preko napetih struna. Sjeverno preko klanca, ispod vrha Golubića, strmo se rušilo točilo, djelomično prošarano travom i cvijećem, koje je vjetar jedva vidljivo povijao. Niz točilo se opružila posve gnjila velika smreka, oborenja prije više decenija. Na dnu klanca svjetlucala se golema naslaga snijega, koju zimske vijavice nanesoše pod okomite stijene. Sigurno će dočekati nove snjegove i tako bog zna do kada. Snijeg i klanac pružiće nam ugodnu sliku vidika, ali silaz je skoro nemoguć zbog opasnih strmina, osim dugom zaobilaznicom sa zapadne strane, uz naporno veranje po stijenu. No Glavičiću vrag ne da mira te se i protiv naše opomene pokušava zagledati preko klekovine u dubinu klanca, ali mu to nije uspjelo. Valjda je mislio da ga tamo čeka ostavljeno hajdučko oružje da njime ukrasi senjski muzej.

Poslije duljeg odmora i razgledanja, slijedila je zakuska. Vjerojatno je tijekom mili-juna godina prvi put ovdje skuhana crna kava, koju je na samom vrhu kukova priredio prof. Ante Glavičić.

Netko se sjeti da bi bilo uputno ostaviti neki znak o našem boravku na vrhu. Na pola arka napisan je tekst o uspješnom usponu i datiran (27. VII 1980). Zatim smo se svi redom potpisali: Šime Balen, Srećko i Sonja Božičević, Ante Galičić, Nela Knific, bračni par Lokmer, Mrša, Oštrić, Dundović, Tomljenović i Vučušić. Papir je savijen i stavljen u bocu, koju smo zazidali na vrhu Hajdučkih kukova, a potom naprtnjače na leđa, pa grebenom vrha uz pjesmu, put povratka.

Netom smo se našli na rubu strmine, pjesma je utihnula, a zamjenile su je riječi upozorenja, jer su sada, suprotno usponu, zadnji morali paziti da ne odrone koji kamen, što bi bilo vrlo opasno za one prve.

Po silasku u šumu zagazismo mekanim suhim lišćem i pogodnjim terenom u smjeru Ploča sjeveroistočno od Pavić kuka, te poslije razgledanja i odmora pravac Šušinca, gdje svi polegosmo po travi na suncu ili u hladu, prepustivši se milovanju posve lagana vjetrića, koji je šumio u krošnjama stoljetnih smrekovih stabala. Osvježivši se, krenemo koracima prema Lubenovcu i Ruji, gdje su nas čekala kola za povratak kući. Na večer smo se opet našli zajedno u kući Vukušića, gdje nam se i drugi pridružiše, svi osvježeni i spremni na duge i ugodne razgovore.

Moj najmiliji planinarski doživljaj

Doživljavao sam kao i svaki drugi planinar razne radosti pa i neprilike u svojih 55 godina planinarskoga staža. Poslije planinarenja u rodnoj Crnoj Gori posebno mi se urezalo u srce planinarenje po hrvatskim planinama. Prvi puta sam se u njima penjaо 1928. godine: pješice od Črnomerca na Sljemе. No ono što je bila moja posebna životna radost, ono što je do smrti urezano u moje pamćenje, doživio sam 1975. godine u Samoborskom gorju. Te sam godine kao delegat PD »Treskavica« iz Sarajeva bio član pohoda u povodu proslave 100. obljetnice hrvatskog planinarstva. Došao sam u Zagreb ujutro 17. svibnja i uputio se sa članovima PD »Željezničar« iz Zagreba Franjom Znikom i Antonom Kraljem na Oštrc. Tu sam cijeli dan zajedno s njima i drugim planinarima radio na uređenju doma i njegove okolice. Ali ono najznačajnije i za mene nezaboravno bilo to što mi je pripala čast da se zajedno sa Znikom i Kraljem usprem na vrh Oštrca i tu na katarku uzdignem jubilarnu zastavu Hrvatskog planinarskog društva. Bila je to za mene nezaboravna radost, da između 5—6000 sudionika proslave baš ja podignem jubilarnu zastavu za ovu svečanost.

Druga je moja životna radost što je i moj sin već 25 godina planinar, što je postao voda grupe Gorske službe spasavanja Sarajevo i u njoj se požrtvovno zalagao, a k tome je i

profesionalni tajnik Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine.

BOGDAN PAVIČEVIĆ, Sarajevo

S lijeva na desno: Ivo Staničić, Bogdan Pavičević i Franjo Znika, na Oštrcu

U podnožju Matterhorna

RUDOLF TRAVINIĆ
ZAGREB

Divan ljetni dan početkom kolovoza bližio se večeru. Sunce se izgubilo iza lanaca samih tritisućaka na zapadu. Naš minibus zaustavio se pred kolodvorom u Täschu. Za nama je bila divna vožnja Švicarskom od Andermata, gdje smo noćili, preko Furkapassu, pokraj ledenjaka iz kojeg izvire Rhona, preko Gletscha i Briga. Naš današnji cilj je Zermatt (1620 m) ispod Matterhorna.

U Täschu (1450 m) ostaju sva motorna vozila, dalje se može samo zupčanom željeznicom. Smjestili smo se u crvene vagone i uskoro krećemo. Oko nas čuje se razgovor na svim mogućim jezicima: od njemačkog i engleskog, pa sve do japanskog. Promiču mimo nas brzaci i kanjoni rječice Matteredvispe, smjenjuju se zelene livade sa zastorima crnogoričnih šuma, iznad kojih načas bljesne koji od snježnih vrhova.

Uzbuden sam. Zar sam zaista pred ostvarenjem jedne od svojih davnih želja: da vidim izblizu Matterhorn, taj fantastični rog koji sam gledao na mnogim fotografijama i u filmovima, taj simbol švicarskih Alpa. Htio bih da prošećem njegovim podnožjem, da se popnem toliko visoko koliko je to dostupno meni, običnom planinaru, koji sam dosad svojim nogama dopro najviše na vrh Triglava. (Bio sam i više, ali žičarama.) Hoće li mi se taj san ostvariti ili će njegovo veličanstvo Matterhorn ostati sakriven u maglama i oblaciama, kao što se to već mnogima dogodilo?

Stigli smo u Zermatt, slikovit gradić u zelenoj dolini ispod Matterhorna. Pred malim kolodvorom stoje neobični taksi: natkrivene šarene kočije s konjima. Prtljagu voze mali električni kamioneti. No ja nisam mnogo proučavao bližu okolinu. Pogled mi je kružio plavim nebom. I načas mi zastade dah: iza prve zelene padine, kao nestvarna utvara, stršio je prema večernjem nebu šiljak Matterhorna! Bio je obasjan kosim crvenkastim zrakama večernjeg sunca. Načinio sam brzo nekoliko snimaka svojim foto-aparatom, kao da sam se bojao da ga sutra možda više neću vidjeti.

Poslije večere u hotelu »Polux«, gdje smo se smjestili, video sam ga još jedanput. U južnom dijelu gradića bio je još veličanstveniji, jer se video u svoj svojoj veličini, nježno obojen posljednjim večernjim odsjajem sa z pada.

Slijedeće jutro odvezli smo se zupčanom željeznicom na Gornergrat (3136 m). Bilo je vedro, nebo bez oblačka. Oko nas je sve vrvjelo od planinara. Prave povorke kretale su prema stanicu Gornergratbahn, stanicama žičara ili prema bezbrojnim planinarskim stazama, koje vode na sve strane u planine. Toliko planinara nikad nisam video na jednom mjestu. To je bila prava modna revija

planinarske opreme, od najrazličitijih vrsta gojzerica, pumperica, šarenih vjetrovki, naprtnjača, foto-kamera i kino-kamera, dalekozora. Jesu li te stotine, a možda i tisuće ljudi zaista pravi ljubitelji prirode? Koliko ima među njima snobova koji su došli da se ovđje pokažu, da impresioniraju svojom šatorom skupocjenom opremom?

Vožnja Gornergratbahnom bila je vrlo zanimljiva. Strmi usponi vode nas u početku kroz crnogoričnu šumu, da bismo se poslije uspinjali zelenim livadama preko kojih se pružaju jedinstveni vidici na vrhove iznad četiri tisuće metara, okovane u vječni led i snijeg. Na svakoj usputnoj stanci izlaze planinari i kreću na svoje ture. Sto se više približavamo visini od tri tisuće metara, nestaje vegetacija, osim škrte trave na kamenitim padinama.

Uz završnu stanicu zupčane željeznice nalazi se Kulmotel, a njegov dio služi kao observatorij. S terase oko njega pruža se zaista nezaboravan vidik na sve strane. Prema tamnomodromu nebu strši oštar Zub Matterhorna (4478 m). Prema jugu bijele se, s onu stranu širokih ledenjaka, Monte Rosa (4634 m), Lyskamm (4480 m), Castor (4226 m), Breithorn (4165 m) i niz drugih četiritisućaka. Oko nas pravi jezični Babilon: izrazi udirljenja izricani su na najrazličitijim jezicima cijelog svijeta.

Kad smo se nagledali širokih alpskih prostranstava, bijelih vrhova i beskrajnih glečera, odlučili smo da se pokušamo popeti na Stockhorn (3532 m), o čemu sam čitao u jednom vodiču još u Zagrebu. Treba se s dvije žičare prebaciti na istočni snježni greben, otkuda ima samo pola sata uspona na vrh. Tako smo i učinili: od Gornergrata prebacili smo se žičarom na Hohtälligrat (3268 m), i drugom na visinu 3407 metara. Otuda smo krenuli uhodanom stazom po snježnom grebenu prema vrhu, koji je svojim tamnim kamenjem izvirivao iz snijega. Bilo je tako toplo da smo skinuli i košulje. Taj uspon od samo stotinjak metara stvorio je u nama predodžbu kako izgledaju visokogorski usponi po vječnom snijegu. Poteškoća nije bilo. Trebalo se držati grebenske staze u snijegu i ne skretati ni lijevo, ni desno, jer su se tu nalazile opasne strmine. Malo se trebalo potruditi na sam kameniti vrh i uskoro smo s grupom Japanaca dijelili uski prostor na vrhu Stockhorna.

Vidik je bio sličan onom s Gornergrata, ali još veličanstveniji. Svuda oko nas vječni snijeg i led. Duboko ispod nas golemi glečer ispod Monte Rose, a iznad njega blesći na suncu sam vrh. Desno od njega nižu se vrhovi. Najmarkantniji je, naravno, opet Matterhorn.

Istim putem i na isti način vratili smo se na Gornegrat i popodne spustili se zupčanom željeznicom u Zermatt.

Kasno popodne bilo je još vremena da se supruga i ja žičarom odvezemo u seoce Furi, odakle smo se preko slikovitoga sela Zmutta (1936 m) spustili u Zermatt, uključivši se u jednu od mnogobrojnih kolona planinara, koji su se sa svih strana po planinarskim putevima vraćali u dolinu.

Zermatt me impresionirao mnogim detaljima, među kojima da spomenem samo dva. Na groblju uz drugo cvijeće nižu se cijeli sagovi snježnobijelih runolista. Na kraju glavne ulice nalazi se fontana usred vrlo originalne kompozicije alpskih svizaca.

Trećem danu našeg boravka u Zermattu najviše sam se radovao jer je bio predviđen izlet na Schwarzsee (2582 m), a tko bude htio i mogao, dalje na Matterhornhütte (3260 m). Dakle: putem na sam Matterhorn na sasvim pristojnu visinu!

Jutro je opet bilo sunčano, ali malo hladnije, jer je na planinama u noći pao snijega. Mimo Furija odvezli smo se žičarom do slikovitog Schwarzeesa. Nas osam krenulo je odmah dalje prema Matterhornu. Staza je bila

široka, mjestimice usječena u stijene. Što se više penjemo, sve se više svuda oko nas nalaze naslage smedesivog kamena. Na sedlu ispod glavnog grebena Matterhorna zakrenuli smo malo na sjevernu stranu, gdje je na stazi bio tanak sloj noćas napadalog snijega i trebalo je na nekim mjestima opreznije hodati. Kad smo opet zavili na južnu stranu, uspon je bio sve strmiji i naporniji. Svuda oko nas leže, kao isprevrtane, sive kamene ploče. Nakon dva sata hoda stigli smo na cilj: pred nama su se ispod strme stijene vršnog grebena Matterhorna, visoke 1218 metara, pojavile naslonjene jedna na drugu dvije kuće: Matterhornhütte i Berg-hotel Belvedere. S terase oko njih pruža se jedinstven vidik na sve strane.

Prema nama se nalazi impozantna stijena Matterhorna. Nije baš privlačna za uspon: put vodi unedogled preko razbacanih, raskomadanih ploča i stijena u beskrajnu strminu, ispresjecanu snježnim plohami. Visoko gore nalazi se sklonište Solveyehütte (4000 m), od kojeg ima još 478 metara strmog uspona na vrh.

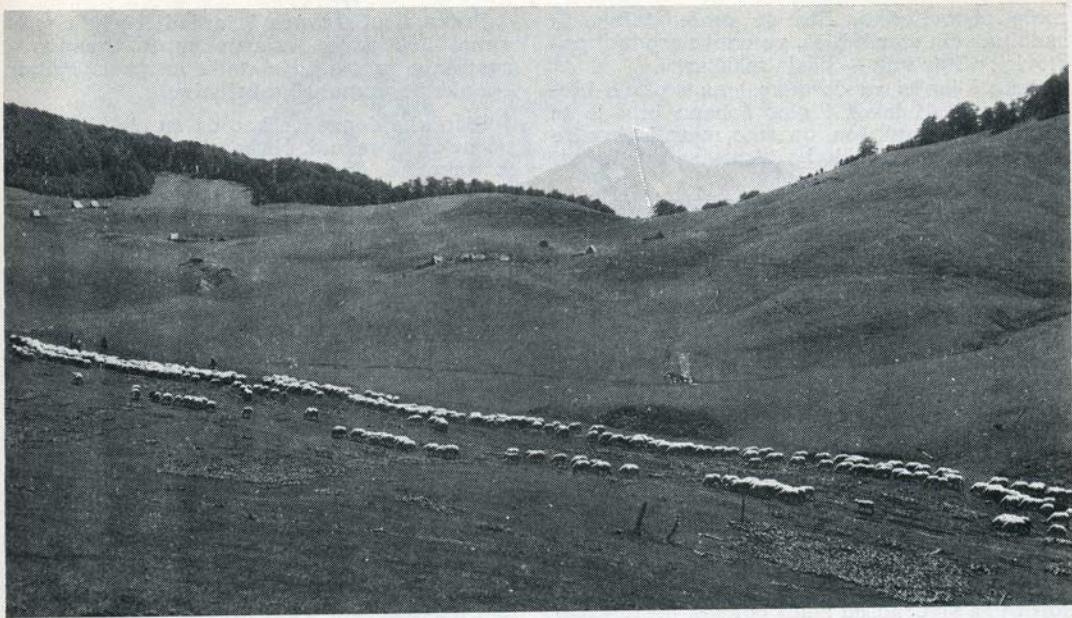
Negdje sam pročitao da je Matterhorn izbliza vrlo ružna planina zbog tog razbacanog sivog kamenja i ploča. Ako to usporedimo s našim Julijskim Alpama, koje su svjetle i kompaktne kamene gromade, pune fantastičnih oblika, možemo gornju tvrdnju u potpunosti prihvatići.

Pogledi su nam dalje kružili po beskrajnom ledenjačkom moru koje obavija Monte Rosu i druge ledove i snijegom okovane divove. Na istoku od nas kao vrlo impozantan vrh strši naš jučerašnji znanac Stockhorn (3523 m), što nas ispunja zadovoljstvom, jer je bez obzira na željeznicu i žičare, završni uspon bio djelo samo naših nogu.

Duboko dolje ispod nas viri iz doline gradić Zermatt. Još dugo su nam pogledi kružili mnogim poznatim i nepoznatim planinskim masivima, vrhovima, ledenjacima i dolinama. A onda, kad su se na vrhu Matterhorna počele skupljati magle, krenuli smo polako prema Schwarzseuu. Nakon odmora na obali jezera i u planinarskom domu, spustili smo se žičarom u Zermatt, sretni što smo uspješno obavili lijepu planinarsku turu u masivu Matterhorna, uspevši se na visinu od 3260 metara.

Kad smo slijedeće jutro odlazili iz Zermatta, šiljak Matterhorna imao je bijelu maglenu kapu koja se samo na trenutke dizala, tako da smo ga još jedanput vidjeli u svoj njegovoj veličini.

Svaki put kad napuštam kakav divan dalek kraj, govorim sam sebi da će se ovamo još jedanput vratiti i sve još bolje upoznati, ali negdje duboko u meni tada se oglasi tužna spoznaja: vjerojatno ovamo neću više nikada doći, jer je život prekratak, a takvi izleti preskupi...

Lučke kolibe

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Jutro rano. Mjesec je brijed i lopta jedva se primjećuje iznad Pašine poljane. Od Pređelja purpurni zraci sunca najavljaju lijep i sunčan dan. Prvi zraci sunca obasjali su vrh zelengorske Košute.

Ugodno miriše dim u uskoj dolini Vrbnici. Naselje se budi iz dubokog noćnog sna. Plahovita rječica Vrbnica brbljivo žubori i hita ka uskoj klisuri, gdje se mukotrpno probija kroz ljuti kamen, a potom se zadihana i umoran ulijeva u Drinu.

Vrbnica je malo planinsko naselje na istočnim krajinama Zelengore. Poznata je i po zlu zbog tragične pogibije Ivana Gorana Kovačića, mladog i darovitog pjesnika, i liječnika Sime Miloševića, velikog humaniste i revolucionara.

Zmijolikim konjskim putem polako odmičemo. Uspon je velik, a put vijuga, kao opruga nekog isluženog sata. Stalno vodi kroz gustu šumu, iz koje se ništa ne vidi, pa ni komad neba. Ipak smo nekoliko puta vidjeli nebo i okolne predjele, što nam je omogućilo orijentaciju. Ovi rijetki proplanaci su i mjesto odmora. To smo utvrdili po tragovima: ostaćima cigareta i drugih otpadaka, koje ljudi obično ostavljaju iza sebe pri usponima, odnosno na vrhu planina.

Mnogo smo napora i znoja uložili dok smo savladali uspon. Pri izlasku iz šume naišli

smo na uzak zeleni procjep, okružen visokim bukovim stablima i obrastao gustom zelenom planinskom travom. Taj proplanak ljudi, tko zna kada i zašto, nazvaše čudnim imenom Vučje uši. U središtu Vučjih ušiju, na nevelikoj zaravni, Nacionalni park »Sutjeska« sagradio je malu lovačku kuću. Od nje se pruža vidik na sjeverozapadnu stijenu Treskavca. Odavde gledan Treskavac djeluje kao sasvim mala nezatnata stijena okružena šumom, slična stijeni Velikog skoka na Treskavici. Neupućeni ne bi ni pomislio da je to ona ista stijena koja se svojom južnom stranom uzdiže iznad kanjona Hrčavke. Ova visoka stijena pripadači se nadvila i dominira naseljem Todjevcem, Hrčavkom i cijelom dolinom Tjeništeta. Impozantno djeluje kada se gleda iz doline Sutjeske ili s Dragoš-sedla. Svojom visinom i elegancijom predstavlja vječit izazov alpinistima, koji je rado posjećuju i penju.

Jutro je ooodmaklo. Naš dolazak u Lučke kolibe najaviše psi svojim lavežom. Uporno su lajali, ti vjerni čuvari naših gorštaka. Stočari su izlazili iz niskih koliba, radoznalo nas gledali, smirivajući svoje pse. Jedan stariji, dobroćudni djeda grdio je svoga psa, da prestane sa lavežom, htijući ga uvjeriti da smo dobromanjerni prolaznici i da ne predstavljamo nikakvu opasnost za njih. A potom nam se ispričavao da je ostario, pa ni psu više ne

može zapovijedati. Šta se može, takva je sudska bina svih starih bića, po onoj narodnoj poslovici: »Star vuk — pasja maskara«.

Ovce i janjeti su dosadno i neprestano blejavili. Uz pasji lavež i glas čobana bila je ta buka toliko zaglušna, da smo morali glasnije govoriti sa starcem kako bismo se mogli čuti i razumijeti.

Iz nekoliko koliba-potleušica izlazio je dim. Jutarnji lahor raznosio ga je iznad ovog velikog stočarskog naselja. Nebo je bilo azurno plavo. Oblaci bijeli kao plahete ili labudovi, uporno su stajali iznad kamenih kuća Bioča i Maglića.

U središtu ovog drvenog naselja, na manjem uzvišenju, nalazi se nevelika nekropola stećaka. Kamene teške gromade, poput one što obilježava susjedni Ljubin grob, utonule su u zemlju. Još ih više od ljudskog oka skriva visoka trava ščavljuka. Tako ovi stećci ostaju nezapaženi od slučajnih prolaznika i velikog broja namjernika planinara, koji ovuda često prolaze.

U razgovoru sa stočarima, doznali smo da stočarsko naselje Lučke kolibe ima oko 30 koliba. Kažu, da nema među njima živih ljudi koji bi sa sigurnošću znali odkada postoji ovo stočarsko ljetno naselje stanovnika iz doline Sutjeske i okolnih padinskih naselja. Znaju samo da su ovdje dolazili njihovi djedovi i pradjedovi.

Preko tisuću ovaca i janjadi bleji u torovima. Još traje jutarnja muža. Pastiri se spremaju za tjeranje stada na pašu. Pritežu opanke i spremaju brašnjenicu.

Planinke domaćice kao da su obavile mužu po nekoj komandi. Naime, skoro istovremeno iz nekoliko desetina torova istrečalo je više stotina ovaca. Kakav je to bio metež i zاغlušno blejanje! Većina ovaca nasrtale su na torove u kojima su bili zatvoreni janjeti. Brižne i nježne majke željele su pomilovati, pružiti majčinsku pažnju i vime s majčinim mlijekom svojim mlađima. Ali u tome su ih sprečavale drvene ograde i njihovi gonići — pastiri, nemilosrdno ih šibajući po ostrijenim plećima. I tako su ih silom odgonjili od njihovih najmilijih. Tužni su to i dirljivi rastanci, kako za ovce, tako i za janjad. I tako, pomoću batina i pasa, ovce napuštaju naselje i udaljuju se raznim pravcima prema prostranim i bogatim pašnjacima Zelengore.

Predvođene ovnom zvonarom, ovce su se precizno kretale jedna iza druge. U tome času je nastala neobična slika: na zelenom tepihu su duge kolone bijelih ovaca izgledale kao niske bisera. Oko njih razbacane kolibe, u daljini visoka kamena gromada vrha Maglića. Dugo smo promatrali stada kako sporo odlaze i nestaju u raznim pravcima iza zatravnjenih brežuljaka prostrane Zelengore.

Jedan uspon na Grossglockner

PREDRAG MILADINOVIC

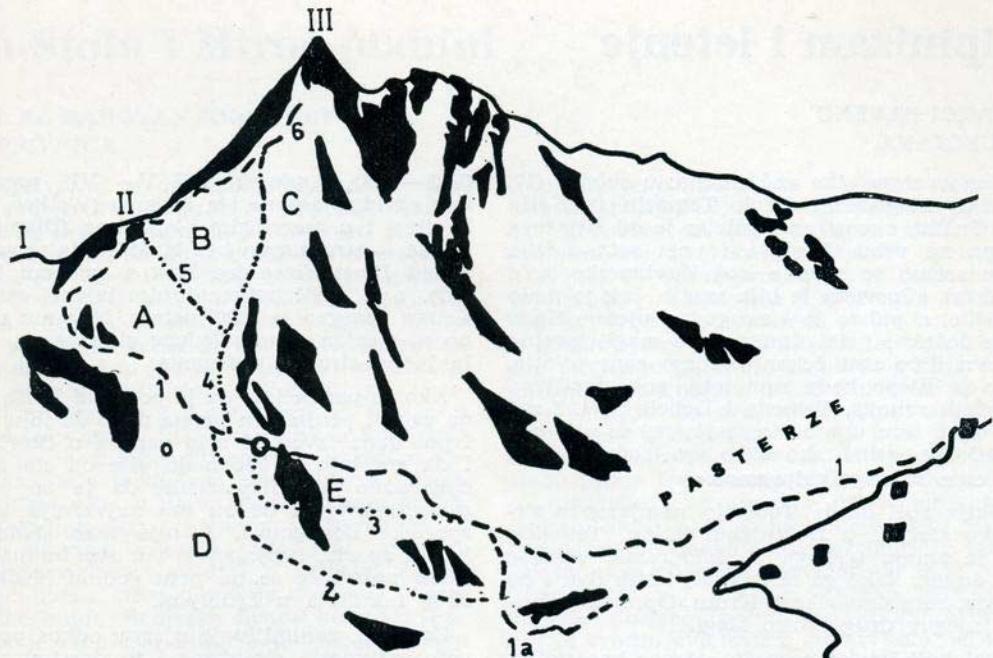
RIJEKA

Heiligenblut je iza nas. Spušta se veče. Strmi asfaltni put vodi nas do doma Franz Josef. Na parkiralištu gužva. Neki dolaze, neki odlaze. Skupljamo opremu i tražimo mjesto za noćenje. Nije nam puno trebalо. Tu, odmah pored auta, postavili smo karijate, vreće za spavanje i kuhalo. Ne znam što bih prije, nešto pojeo ili legao. Sjećam se prošlogodišnjeg pohoda na Mont Blanc kad sam na putu do Chamonixa zaradio trovanje hranom i imao grdne teškoće pri usponu. Ovog puta imam jedno iskustvo više. Kuham sam juhu, dok su moji prijatelji već napali salamu, sir, suhe šljive i ostalo.

Polako se spušta noć. Samo se Glockner ponosno uzdigao i prijeti strmim padinama zabijenim kao nož u ledenjak Pasterze. Zasvjetile su »vonderice«. Grupa Slovenki izniče iz mraka i pozdravlja nas. Spremaju se i žurno odlaze. Usput nam rekoše da idu do bivaka. Još malo galame i sve se utiša. Uvukao sam se u svoju vreću i razmišljam o sutrašnjem danu. Sve je hladnije i počinje kiša. Bojam se za sutra. Za ovo doba godine ima previše snijega. Moram uspjeti! Toliko sam želio baš taj vrh, a da se sad vratim...

Prenu me neki glasovi. Ide li se već? One Slovenke vraćaju se pokisle i lježu pokraj nas. Opet mir. Kiša polako prestaje. Prvi se javio Neno: »Hoćemo li?« Još nije ni svanulo, a mi se počesmo spremati. Otići ćemo do Hofmannovog doma, a odatle se spustiti na ledenjak Pasterze. Ići ćemo Hofmannovim putem. Izabrali smo kraću varijantu. Zakoračili smo na ledenjak kad je počelo svitati.

Ledenjak Pasterze dugačak je oko deset. a širok tri kilometra. Navezali smo se i pošli nesigurnim koracima. Čuli smo glasove. Sigurno dolaze iz Hofmannovog doma. Tek kad smo prešli ledenjak, svanulo je. Mogli smo vidjeti tragove u stijenu. Do »fruštuk plac« došli smo kroz kuloar, kombinirano kroz stijene i snijeg, uz sam rub seraka kojim završava Hofmannov ledenjak. Tu smo sjeli da pričekamo naše zaostale članove. Ubrzano su pristizali navezi. Trebalo je prijeći ledenjak i odlučili smo da stavimo dereze i da se navežemo. Jedan navez je brzopleto krenuo, mislim njemački. Odjednom je jedan iz naveza nestao. Dugo su petljali dok su ga izvukli. Shvatili smo da će nam snijeg koji je nedavno pao pričinjavati poteškoće. Pukotine

A = Ausseres Hofmannskees
 B = Inneres Hofmannskees
 C = Kleinglocknerkees
 D = Linke Eiszunge
 1 = »Hofmannsweg« (I, 3 1/2 h)
 2 = Linke Eiszunge (III, 1 1/2 h)
 3 = Rechte Eiszunge (III, 1 1/2 h)

4 = Variante zu Grossglockner —
 Ostanstieg (3 1/4 h, II)
 5 = Variante zu Grossglockner
 Ostanstieg (2 1/2 h, II)
 6 = Grossglockner Ostanstieg
 I = Salmkamp
 II = Adlersruhe
 III = Grossglockner

su prekrivene i teško je ocijeniti gdje je rub pukotine. Sada nas je bilo 5 do 6 naveza.

Sunce je već odskočilo. Šutke smo krenuli u koloni jedan po jedan. Gazili smo dubok snijeg ispod koga se nalazio led. To je samo otežavalo kretanje jer su nam dereze bile pune snijega, pa je postojala opasnost od klizanja. Morali smo češće zastajkivati i čistiti ih.

Sunce je već bilo jako. Božić je tek sad primijetio da mu nedostaju očale protiv snježnog sljepila. Za Juga je tempo bio prejak, pa je tražio predah. Silić i Lučić išli su šutke, nogu pred nogu. Svaki odmor koristimo za snimanje; pa kako i ne bismo — ispod nas Pasterze, a iznad nas Glockner. Izlazimo na greben Salmkamp, odakle se vidi dom Erzherzog Johann na Adlersruhe. Nije nam trebalo puno do Adlersruhe. Ispred doma nekoliko planinara poželi nam sreću. Tu smo skinuli naprtnjače i malo predahnuli. Planinarke iz Slovenije bile su orne za razgovor. Lidija je prepoznala Silića jer su penjali u Čuku, Centralni kamin u Velikoj Paklenici. Sad se poveo razgovor o Paklenici. Doznavali smo da se spremaju u Pamir na Pik Komunizma (7495 m) i da im je ovo posljednji trening.

Dok ovo pišem, znamo da su te hrabre djevojke uspjele osvojiti vrh. Bila je to prva ženska jugoslavenska alpinistička ekspedicija.

Vrijeme se počelo kvariti i morali smo brzo krenuti naprijed. Jugo je imao poteškoće zbog slabe kondicije i odlučio da ne ide dalje. Produljili smo nas četvorica.

Put do vrha bio je strm, ali staza ugažena i zato se lakše kretalo. Prve poteškoće imali smo tek na malom Glockneru. Na kamenim pločama bio je tanak sloj snijega, pa su nam dereze klizile.

Kroz oblake se vidi Grossglockner. Moramo prijeći još samo malo strmo sedlo između malog i velikog Glocknera, što je ujedno i najteži dio puta. Tu se sakupilo više naveza i mora se čekati. Još samo nekoliko koraka, i evo nas na vrhu.

Vraćali smo se istim putem. U planinarskom domu Erzherzog Johann malo smo predahnuli, skinuli dereze i »odskijali« u jednom mahu do »fruštu placa«. Kako je tek prošlo podne, sunce je bilo visoko i jako je pržilo. Malo smo se sunčali. Ledenjak smo ovog puta prešli lako, uživajući u njegovoj ljepoti.

Heiligenblut. Zastali smo da uživamo u draži ovog malog alpskog sela.

Alpinizam i letenje

FRANCI SAVENC
LJUBLJANA

Osnovne podatke već znamo: u subotu (17. srpnja) 22-godišnji Iztok Tomazin iz Križa pri Tržiču, oko 16 sati poletio je od Aljaževa stupa na vrhu Triglava i pola sata poslije toga sretno se spustio kod Kovinarske koče u Krmi. »Posvuda je bila magla, čak je malo i kišilo, a puhaao je i neugodan vjetar. Kada sam dočekao prikladnu rupu u magli (poslije sedam i po sati čekanja!) brzo sam poletio. Bilo je lijepo kada sam letio pokraj stijena Draških vrhova, Temena i Debele peći. I zadovoljan sam unatoč tome što mi se nije posrećilo da letim tako kako sam računao i za što sam se dugo pripremao.«

Valja reći da je Tomazin namjeravao zapravo sletjeti u Bohinjsku dolinu. Također, da je zmaja teškoga 30 kilograma, visokog (ili dugog, kako ga tko mjeri) kojih dva i po metra, sam donio kroz Krmu. Opremu je ponio njegov drug Mirko Meglič.

Oni koji Iztoke poznaju »samo« kao sudionika ekspedicije u stijenu osamtisućnjaka Lotsea, po njegovim usponima u SAD, po slobodnim ponavljanjima i najtežih smjerova, po djelovanju u AO Tržič, možda ne znaju da »još« od prošlogodišnjeg srpnja leti zmajem. Da je za to vrijeme letio 75 puta (ne računajući veći broj skokova — letova kraćih od tri minute), da je bio u zraku ukupno oko 45 sati... Član je tržičkog kluba »Preph«. Ispit je zmajarskog pilota položio je proljetos, a najviše leti s domaćih planina, s Dobrče i Kriške gore. Poletio je također sa Storžiča, Velikog vrha, Kladiva, Begunjščice, i drugih. K tome, ove je godine u Kranjskoj Gori osvojio naziv državnoga prvaka!

Ako je njegova aktivnost u zraku još »mlada«, to se ne može reći za alpinističku. Govovo kao četarnaestogodišnjak (rođen je 30. siječnja 1960) počeo je zalaziti u planine s alpinistima, 1975. već je postao alpinist, dvije godine poslije pripravnik GSS-a, a potom još i alpinistički instruktor. Nije mu stran ni organizacijski rad i u društvu i u republičkoj komisiji (za alpinizam — op. prev.). Suraduje pri pripremanju udžbenika, sakupio je svoj gradivo za mali penjački vodič po Storžiču i nastavlja sakupljanjem opisa i shema za druge stijene u okolini Tržiča.

Ako ga zapitaš što najviše voli u alpinizmu, odmah odgovara da je to slobodno ponavljanje (tehničkih smjerova — op. prev.) i solo usponi. O tome govore i brojke iz njegovog penjačkog dnevnika: skoro 750 uspona, govor 120 težine VI° ili težih, 360 solo uspona, približno 220 zimskih itd. Koje od njih najviše cjeni? Na to pitanje odgovara da je o tome teško odgovoriti ukratko. Možda su to ovogodišnja prva slobodna ponavljanja u Paklenici: Klin (VII+ VI+), Lijevi tržički

(VII— VI), Andeoski (VI V— VI), premda ima zavidne uspone i u Alpama (Walker, Les Droites) i u američkim planinama (Diamond, VI A4 — prvi uspon bez bivakiranja!; prvenstveni Blast From the Past s ocjenom VIII AO), a u veličanstvenoj himalajskoj stijeni Lotsea dosegao je 7800 metara. Nije mu strano ni penjanje uz zaledene slapove, ni skijanje po strmim padinama.

Ako se podsjetimo da je ponekad i više danazauzeti penjanjem (nema dugo da je u dva i pol dana izveo 24 solo uspona u Storžiču) i da godišnje izvede malo više od sto tura, opravdano bismo pomislili da je on prije svega sportaš i da su mu najvažnija samo sportska dostignuća. A nije tako. Jednako kao u sportu, uspješan je i u studiranju. Na jesen upisat će se na petu godinu Medicinskog fakulteta u Ljubljani.

Zapravo, zanimljiv je njegov odnos prema obje aktivnosti, alpinizmu i zmajarstvu. »Pojnjem se jednostavno iz ljubavi prema gorama, premda to zvuči kao otrvana fraza. Uistinu, na prvom mjestu su mi užitak i osobno zadovoljstvo. Stalno ga tražim i nalazim i u najtežim usponima. Kad ne bude više tako, ići ću na lakše ture, kakve će me također veseliti. Tako je i sa zmajarstvom. Osim što je tu — osim gora — i letenje. Natječem se iz zabave. Jednako zbog toga sam otklanjao npr. »skalolazjenje«, penjanje na štopericu. Sada još mislim: možda ću se prihvatići još nečega, tako, iz zabave, da udovoljim značitelji.«

Ako ga navedeš da se razgovora o svojim uzorima, ostaje nedorečen. Kaže da su mu uzorom zapravo svi vrhunski alpinisti koji su u pravom smislu živjeli u gorama, i za njih, te nisu penjali iz sportskih i sličnih pobuda. Drugi su mu uzori zbog posebnih dosegova. Ako baš tako tražiš da izdvoji neko ime, kaže da je na njega osobit dojam ostavio Henry Barber, u svoje vrijeme najbolji penjač u suhoj stijeni i solist, ne samo u SAD nego i na svijetu. Barber ga je za vrijeme boravka u Americi uveo u slobodno penjanje. Možda je to i Jean-Marc Boivin, najviše zbog izuzetnih pobjiga u kojima je udržio najteže uspone s letovima deltastom letjelicom.

Ovih dana je opet u svom elementu. S Borutom Bergantom, drugom iz odsjeka, nalazi se u Francuskoj. U planinama nad Chamonixom, u stijenama Mont Blanca i susjednih vrhova žele osvojiti što više. Samo da vrijeme ne bude loše ili da se ne dogodi nešto nepredviđeno...

Preveo iz »Dela«, Ljubljana, 26. srpnja 1982,

•

Miroslav Ambruš Kiš

Na Stolu i Miroč-planini

Prof. dr. RADOVAN KRAJNČEV

KOPRIVNICA

Koprivnički srednjoškolci predvođeni svojim profesorima geografije i biologije uputiše se ovog ljeta na stručno-planinarsko putovanje u Timočku krajinu. Planina Stol (1156 m) nalazi se između Velikog krša na zapadu i Deli Jovana na istoku u zapadnom dijelu Timočke krajine. Nevelika je to gora ali za nas po mnogo čemu privlačna. Iz Podravine doći do nje, i to još sa 45 učenika-planinara, nije ni malo jednostavno. Zahvaljujući drugarskim vezama s planinarima iz Srbije, a posebno onima iz PD »Crni vrh« iz Bora, bilo nam je omogućeno da boravimo nekoliko dana na Stolu u lijepom planinarskom domu PD »Crni vrh« iz Bora. Dom je lijepo uređen i opremljen, čist i prijatan za boravak. Za veću skupinu, kakva je bila naša, priređen je improvizirani smještaj u velikom šatoru pored doma. Dom okružuju šumarići i prekrasne bujne planinske livade košanice. Početak je srpnja, a njihova je košnja upravo u ovo vrijeme u punom jeku. Uokolo se dižu kamenjarski pašnjaci na kojima danas rijetko susrećete stoku s čobanima, jer ni ovde, kao uostalom i drugdje kod nas, revitalizacija stočarstva nije još nastupila u očekivanoj mjeri. Domar Alekса i sin mu Dobrišav kazuju nam kako su oni nekad izgonili stoku pod sam vrh na sočne planinske pašnjake, koje su se mjestimično redovito kosili.

Prekrasna priroda Stola nas planinare Podravce je oduševila. Pogotovo većinu učenika kojima je ovo bio prvi kontakt s planinom i planinskom prirodom, kojima je ovo bio prvi višednevni boravak daleko od svakodnevnog uobičajenog življena. Glavni pochod čitave grupe pod vodstvom mog prijatelja Momčila Zečevića, planinara iz Zaje-

čara, bio je usmjeren na vrh Stola. Bila je to u stvari lijepa i ne mnogo naporna šetnja, kao naručena za nas »žabare«, nedovoljno pripremljene za veće planinarske pothvate. Krećemo se obroncima Stola s razbacanim vapnenačkim blokovima i stijenama te prebogatim biljnim obraštajem, svuda tamo gdje je moguć opstanak biljaka. Sunčan dan s blagim povjetarcem, obilje planinskog bilja prekrasnih boja i oblika, divine panorame uokolo — učinili su da ovaj izlet ostavi svakome obilje snažnih dojmova.

Broj biljnih vrsta ovde je osobito velik. Među njima ima mnogo onih koje zapažamo po njihovim prekrasnim i privlačnim cvjetovima, kao i onih koje odaje njihov miris. Padine su se doimale kao prebogat i šaren cvjetni sag, za većinu neviđen do tada, pun iznenađenja na svakom koraku. Mirisava majčina dušica (*Thymus serpyllum*) mamilu je svojim cvjetovima na svakom koraku, crvenilo rujevine (*Cotinus coggygria* Scop) i sastojine jorgovana (*Syringa vulgaris* L.) bili su ugodno iznenađenje, plodovi dunjarice (*Cotoneaster integrerrima* Med) svojim crvenilom između pukotina stijena često su privukli našu pažnju. Raznobojni kliničići, kamenike, mnogobrojne trave, štitarke i krstasice, nekoliko vrsta različka, lijepo kovilje (*Stipa pennata* L) — samo je nekoliko primjera iz prebogate flore Stola. Ovome treba dodati i posebno zanimljive biljke stijena i nepristupačnih litica koje smo nalazili na najvišim predjelima planine.

Uz tako bogat biljni svijet ovog prostora tu se nalazi i mnoštvo životinjskih vrsta, prvenstveno kukaca. I stručnjak entomolog ostaje zapanjen nad množinom životinja i njihovom vrevom koja se javlja kad sunce ma-

Mali odmor prije izleta
Foto: Dr. R. Kranjčev

Penjemo se prema vrhu Stola
Foto: Dr R. Kranjčev

kar i na časak obasja ovaj zatravljeni kamenjar. Pored brojnih, ponekad izuzetno velikih i obojenih vrsta skakavaca što pred vama skaću iz trave, posjetitelju Stola ponajprije zapinju za oko prekrasni veliki leptiri apoloni (*Parnassius apollo* L.), na neki način simboli planina, koji kao bijele pahulje u prilično nespretnom letu oblijeću planinsko bilje. Mjestimice ih susrećemo u čitavim rojevima zabljene sisanjem na cvijeću ili igrama u zraku. Tu se nalazi i njihova biljka bijeli žednjak (*Sedum album* L.) kojom se hrani gusjenica. Tako s pravom možemo nazvati Stol apolonovim cvjetnjakom.

S vrha Stola pruža se lijep vidik na sve strane, a osobito prema Velikom kršu i Lučkom polju iz kojeg mu također možemo prići. Penjali smo se i na ostale susjedne vrhove i pristranke, uživajući u zelenilu planinskih pašnjaka, izražajnosti sivobijelih vapnenih stijena i planinskoj flori.

Pored toga što nam je planina Stol i planinarski dom na njoj pružila mogućnost doživljaja planinske prirode, ovdje nam je tih 5-6 dana bila naša baza iz koje smo pravili duže ili kraće jednodnevne pohode po Timočkoj krajini. Približno sat pješačenja od doma do podnožja Stola i mjesta Bučje, bila je naša svakodnevna dvokratna planinarska tura. U selu Bučju parkirali smo autobus kojim se dove moglo doći. Preko Krivelja i Borra odlazili bismo autobusom u raznim pravcima. Tamo na sjever do Majdanpeka, Rajkove pećine, Lepenskog vira, Donjeg Mila-

novca i Kladova, a na jug do Gamzigrada, Zlota i Zaječara. Jedan od takvih pohoda bio je i onaj na sjeverne obronke Miroč planine što se uzdižu odmah iznad strmih litica desnobalnog područja Đerdapa. Želja nam je bila upoznati ujezereni Dunav od D. Milanovca nizvodno do Kazana i Kladova, ali isto tako i doživjeti ovu veliku rijeku i njenu najveću probognicu u Evropi odozgo, iz ptičje perspektive. Opet jedna planinarska tura! Bez planinarenja to se ne bi moglo ostvariti. Od ceste uz sam Dunav uputili smo se pješice sjenovitim šumskim puteljkom nekoliko stotina metara visoko na najsjevernije obronke Miroča koji dopiru do ruba kanjona. Put nas je doveo do travnate planinske zaravni zvane Ploče, do njenog najsjevernijeg dijela koji završava okomitim liticama kanjona Đerdapa. Boravak i razgledanje širokih panorama s ovog jedinstvenog lokaliteta bio je izuzetan doživljaj i veliko duhovno zadovoljstvo i obogaćenje. Priroda je ovdje oku i ostalim osjetilima pružila na malom prostoru obilje darova i informacija. S lijeve strane dugačko i prostrano dunavsko jezero, ravno pred nama vijenci Karpati i susjedna Rumunjska u izmaglici sunčanog ljetnog poslijepodneva, duboko dolje pod nama bučeći i zapjenušani Dunav okovan đerdapskim vertikalama i stijenjen u Kazanu — nezaboravni su dojmovi rijetkih posjetilaca ovog lijepog mjeseta. I mi smo se mogli ubrojiti među njih zahvaljujući prisutnosti dobrog znalca ovog područja.

Osobita ublažena »đerdapska« varijanta kontinentalne klime, dominirajući vapnenac, obilje zračne vlage, učinili su, između ostalog, da se u području Đerdapa sačuvao do danas osobit i bogat biljni svijet. Tu se nalaze brojne starinske, reliktnе, biljne vrste i mnogo zanimljivih i dijelom endemičnih biljnih zajednica. Pored toga, i izuzetne prirodne ljepote kao i turistička privlačnost ovog područja, razlogom su, da je čitav đerdapski refugijum proglašen zaštićenim područjem, prvim nacionalnim parkom SR Srbije. Da bi se barem donekle upoznao, kako vidimo, nije dovoljno samo projuriti gliserom uz Dunav ili automobilom proći cestom uz desnu obalu rijeke.

Nama Podravcima i planina Stol i dojmovi s Miroča i Đerdapa ostat će u dugom sjećanju. Za mlada čovjeka, za njegov rast u zrelu i svestranu ličnost nezamjenjiv je kontakt s nepatvorenom prirodom. Ovaj puta upravo smo to htjeli postići. Odgojna uloga škole o kojoj je u posljednje vrijeme izgovoreno i napisano mnogo riječi i fraza, a s kojom ni danas ne stojimo baš najbolje, mogla se ovakvim planinarskim pohodom ostvarivati u značajnoj mjeri. Hodoljublje i domoljublje idu zajedno. Planinari i planinarska organizacija ostali su, čini se, i dalje značajan faktor koji više nego bilo kakve turističke organizacije, uz dobru i stručnu organizaciju, mogu mnogo pridonijeti ostvarenju mnogobrojnih odgojnih i ostalih zadataka škole i privući mlade u prirodu. To je i nama snažan poticaj za organiziranje sličnih planinarskih pohoda i ubuduće.

Prije stotinu godina

Godišnji izvještaj Hrvatskog planinarskog društva¹

12. ožujka 1882. držala se osma redovita glavna skupština koja izabra za predsjednika presvetl. g. Ljudevitu pl. Vukotinoviću, podpredsjednikom veleuč. g. dr. Bohuslavu Jirušu, odbornici gg. dr. Miju Kišpatiću, Vladimira Krešiću, Milana Lenuci, Levina Schlossera, Franju Schwartzu, Ivana Stožira i Josipa Torbara, a zamjenici gg. Ivana Benigara i Pravomila Krbešku. Konstituirajući se odbor izabra ponovno za blagajnika gosp. Vlad. Krešića a tajnikom Lev. Schlosserom.

Da upravni odbor zadovolji nalogom glavne skupštine glede sagradenja pristaništa² kod »Kraljičina zdanca«, obrati se pismom od 20 travnja na visokorođenu gospodu grofici Alexandrinu Kulmer u Šestinah³ s molbom, da blagoizvoli podielit dozvolu da družtvo na njezinu zemljištu kod »Kraljičina zdanca« u zagrebačkoj gori podigne shodno pristanište, te da pokloni u istu svrhu potrebno gradivo, kao što je 9 stupovah i 6 roženica. Visokorođena gospoda izjavlja se pismom svojim od 26. travnja, da drage volje podjeljuje zamoljenu dozvolu i poklanja potrebito gradivo. Nadalje obrati se odbor molbom na slavno gradsko zastupstvo i poglavarstvo da i ovo pokloni nuždno gradivo. Sl. gradsko poglavarstvo rieši — sporazumno sa veleštovanim gradskim zastupstvom, povoljno ovu molbu odbora, odrediv da gradski šumar predade odboru cielo zamoljeno gradivo. Osigurav si tako odbor sa dviju stranah izdašnu podporu započe sredinom mjeseca lipnja radnjom po nacrtu odbornika g. Milana Lenuci, te dovrši gradnju pristaništa koncem mjeseca srpnja. Da je radnja ta u tako kratkom vremenu na svestrano zadovoljstvo i što manjimi troškovima dovršena, imade se društvo zahvaliti presvetilom gosp. Miroslavu grofu Kulmeru,⁴ koji se je svojim pismom od 13. lipnja ponudio odboru, da će sam nadzirati radnike. Pristanište bude na svotu od 250 forinti osigurano.

Tečajem prijašnjih godina pokazala se je potreba, da se označe putevi vodeći na Slje-

me, sv. Jakob i gradskoj kući,⁵ tako da ih je lako naći. Ovoj potrebi gledalo se zadovoljiti time, što je tajnik družtva Levin Schlosser⁶ pošao 25. i 26. srpnja u goru te bojom puteve označivao,⁷ kako slijedi:

a) iz Gračana preko Jelačićeva trga, Črešnje do družvenih prostorija u gradskoj kući, a odavlje do piramide na vrhu Sljemenu ili obratno bielom bojom;

b) od Črešnje do piramide ili obratno modrom bojom;

c) od piramide preko malog Sljemena, sv. Jakoba, izpod Medvedgrada u Šestine ili obratno crvenom bojom; i napokon

d) od kipa svet. Jakova izpod Medvedgrada, Kraljičinom zdencu, odavlje novim putem na piramidu žutom bojom.

Sve ove oznake budu nalaštene uvieke s desne strane staze ili puta vodećeg iz Zagreba prema gori, i to na drveće ili pećinu. Nu za kratko vrieme osvijedoči se odbor, da su ti znakovi, osobito oni u šumi občine Gračani, stranom izsiečeni, stranom odruljeni ili blatom zamazani. Odbor na to zaključi, da se dadu napraviti pločice sa napisima te da se iste pribiju čim više gore na stablu, no ipak tako da ih svatko lasno uoči; ovaj nalog izvedoše gg. M. Lenuci i L. Schlosser 8. kolovoza; posav tajnik Schlosser 10. kolovoza opeta na Sljemu opazi da većina tih pločica — ponajpače onih nalazećih se u občinskoj šumi gračanskoj — manjka, a pode mu i za rukom da dozna za ime seljaka iz Gračana, koji da je u družtvu sa drugimi skidao te znakove. Na to se obrati upravni odbor dopisom svojim d. d. 11. kolovoza na slavnu podžupaniju ovdje, te umoli istu, da bi blagoizvolila pozvati dotočnoga seljaka pred se, te istoga po postojećih zakonih i prepisih kazni, a ujedno mu dosudi, da imade namiriti trošak družtva; te nadalje da uputi poglavarstvo dotočne općine, da ono svoje suobčinare poduci o svrhi tih znakova. Na ovu svoju prošnju dobri odbor sliedeći odgovor:

¹ Prošle godine je objavljen izvještaj Hrvatskog planinarskog društva za 1881. godinu (str. 270, br. 11—12), pa s istom praksom nastavljamo i ove godine. Izvještaj prenosimo doslovno, pisan tadašnjim jezikom, koji danas osjećamo pomalo arhaičnim. HPD je tada bio star 8 godina i još se zvao »planinsko društvo«. Tek se nekoliko godina poslije udmočio pridjev planinarski. Ovaj povijesni dokument je zanimljiv i zbog toga što svjedoči o činjenici koliko je entuzijazma trebalo za djelovanje u sredini koja još nije imala, a nije ni mogla imati, smisla za »novotariju« zvanu planinarenje ili »laznju po gorah«.

Urednik

² Pristanište danas nazivamo nadstrešnicom.

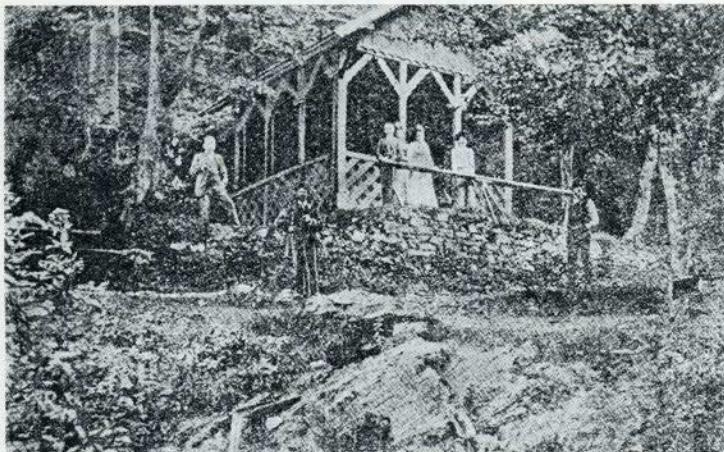
³ Dvorac obitelji Kulmer izgorio je oko 1945. godine, a nalazio se oko 300 m sz. od Šestinskog lagvića. Obiteljska grobnica Kulmerovih nalazi se u posebno prigradenom krilu župnoj crkvi u Šestinama. Ova je obitelj naslijedila Gregorijance, vlasnike Medvedgrada i velikog dijela Medvednice.

⁴ Miroslav Kulmer, šestinski vlastelin, bio je i poslije vrlo darežljiv HPD-u. Vjerojatno je i to bio razlog zbog čega je izabran i predsjednikom HPD-a. Bio mu je na čelu punih 29 godina (1893. do 1921). Umro je 1942. u 82. godini života.

⁵ Gradska kuća na Sljemenu bila je prvi planinarski objekt u povijesti hrvatskog planinarstva. Prvobitno je to bila lugarnica u kojoj je po odbrenju grada Zagreba HPD uredio svoje prostorije. Nalazila se otprilike na mjestu gdje je i danas lugarnica, kod doma Zelježničara. Izgorjela je 1924 (tzv. stari Tomislavov dom).

⁶ Levin Schlosser bio je tajnik od 1875, a njegov otac Josip bio je prvi predsjednik HPD-a. Levin je umro na Bledu 1884. i oporučno ostavio HPD-u veću svotu novaca.

⁷ Ove oznake bile su prve markacije u povijesti hrvatskog planinarstva. Iz idućih redaka vidi se da je već u ono doba bilo neprilika svojstvenih neukoj sredini.

»Pristanište« kod Kraljičina
zdenca 1882. god.

Br. 1914

Vraća se

slavnomu upravljujućemu odboru hrvatskoga planinskog društva u Zagrebu
uz prilog prepisa kaz. reg. iz kojega će slavništvo razabrati, da krivnja dokazana nije,
a s toga morala je kraljevska ova podžupanija tuženika od obtužbe riešiti.

Kr. podžupanja
u Zagrebu 17. veljače 1883.

Veliki župan:
Ivan Vardian s.r.

Ovu osudu nije bilo težko izreći, jer bude rešenjem slavne kr. podžupanije d. d. Zagreb 14. kolovoza 1882. br. 9990 na ročište za dan 29. kolovoza 1882. pozvat samo obtuženik, a nijedan po odboru u tužbi navedeni svjedok, kod ovakova postupka lahko bijaše optuženu seljaku niekati učin, a podžupaniji izreći osudu: »M. S. riešava se od pritužbe radi pomanjkanja dokaza«.

Postupkom tim upravni odbor je došao do uvjerenja, da nemože tamu naći zaštite, gdje bi je po pravu tražiti imao, i da će sav trud i trošak društva oko unapredavanja društvenih svrhah ostati bezuspješnim, dokle godjer nebude mu podpore od upravnih organa.⁸

Po glavnoj skupštini promjenjena pravila budu po visokoj kr. zemaljskoj vladu 1. lipnja br. 21.073 ex 1882. potvrđena.⁹

⁸ Tada je planinarstvo i u svijetu bilo još u povojima i tek se borilo za afirmaciju. Tim više valja priznati HPD-u osobite zasluge za mukotrplno nastojanje kako bi planinarstvo prihvatali i Hrvati, u to doba na periferiji evropske kulture. Podsjetimo da su Hrvati kronološki sedma nacija u svijetu s planinarskim društvom.

⁹ Ova pravila, kao i prva iz 1874., čuvaju se u Državnom arhivu u Zagrebu. Jedan original se nalazi u Hrvatskom planinarskom muzeju, koji je pohranjen u Gradskom muzeju u Samoboru.

Izleta nepoduze društvo ove godine nije dan; odbor je ove kao i svih prijašnjih godina pozivao članove dva puta putem domaćih novinah na društvene izlete, nu neodziv gospode članovah osuđeti ova izleta.

Prigodom izleta hrv. šumarskog društva na Sljeme 10. kolovoza zastupahu naše društvo gg. odbornici Vladimir Krešić, Milan Lenuci i Levin Schlosser.

Društvene prostorije u gradskoj kući na Sljemenu bijahu tečajem godine posjećene od 532 osobe, te se je iskazalo da su iste već premalene. Inventar društva bi troškom od 39 for. 5 novčića pomnožen za 6 gvozdenih krevetah, nekoliko tucetah čašah, vilicah, noževah i žlicah.

Mjeseca kolovoza dade odbor pomoćju slav. gradskog poglavarstva ponamjestiti poviše klupa i stolova, i to na iztočnoj strani od gradske kuće stol i 2 klupe; na 60 koračaja od kuće prema vrelu 2 stola i 4 klupe; iztočno nad vrelom 3 stola i 6 klupa, napokon na putu vodećem od vrela prema gradskoj pili uz vrt lugara pod granatom bukvom 2 stola i 4 klupe. Nadalje budu pomoćju presvetl. g. M. grofa Kulmera ponamještene klupe na putu vodećem k »Kraljičinu zdenca« i 1 stol sa 2 klupe kod ruševinah Medvedgrada.

U jeseni dade društvo u zajednici sa upravom gospoštije Šestine od »Kraljičina zdenca« na vrh Sljemena do piramide načiniti nov put, te tako učini Sljeme i sa ove strane pristupnjim.

Članova broj društvo u Zagrebu 290 i izvan Zagreba 27.

Iz »Spomenice Hrvatskog planinskog društva« tiskane 1884. u Zagrebu, str. XI—XIII.

Odjeci jedne gluhe 90-godišnjice

H. ČAUŠEVIĆ

SARAJEVO

U posljednjih dvadesetak godina znanstveno-istraživački rad u oblasti historije planinarskog pokreta u našoj zemlji dao je bez sumnje ohrabrujuće rezultate. Gotovo pri svim republičkim savezima formirane su komisije ili slična tijela za prikupljanje i sredovanje građe iz povijesti planinarstva, a planinarski i drugi časopisi i listovi objavili su veći broj historiografskih priloga, u kojim su, pored ostalog, egzaktno utvrđeni početci organiziranog planinarstva u svakoj republici i tako otklonjene mnoge nejasnoće i dileme. U ovom pogledu izgleda još jedino nema koničnog i definitivnog stava u Bosni i Hercegovini, budući da na ovom području još i danas egzistiraju karakteristične neodlučnosti i kolebanja kada se raspravlja o početcima organiziranog planinarstva na bos. herc. tlu. Pravilnije govoreći u BiH postoji bitni raskorak između službenog stava planinarske organizacije i znanstveno utvrđenih činjenica.

Strogo historijski i znanstveno gledano organizirano planinarstvo u BiH počinje danom osnivanja Bos. herc. turističkog kluba (Touristenklub), koji su 21. rujna 1892. osnovali činovnici Zemaljske vlade i za predsjednika izabrali Lotara Berksa, vladinog povjerenika za grad Sarajevo. Klub je razvio impozantnu planinarsku aktivnost (podizanje planinarskih objekata, obrada puteva, izdavanje publikacija i sl.) i vrlo brzo privukao u svoje redove velik broj domaćeg stanovništva bez obzira na nacionalnu pripadnost, tako da je već nakon nepunih 5–6 godina klub dobio gotovo puni nacionalni karakter (na skupštini kluba 1899. govor se isključivo »zemaljskim jezikom« tj. hrvatsko-srpskim, članovi izvršnih odbora su domaći ljudi, a posljednji predsjednici kluba pred sami rat su dr. Diogen Petrović i Risto Samouković).

Planinarska organizacija u BiH zauzima međutim, službeno drugačiji stav. Bez obzira na rezultate znanstvenih istraživanja službeno se smatra da organizirano planinarstvo u BiH počinje od osnivanja Turističkog društva »Prijatelj prirode« (Touristenverein »Die Naturfreunde«), koje je osnovano 5. travnja 1905. kao ogrank istoimene asocijacije, čija je centrala bila u Beču. Danas je izvan svake sumnje da su PP osnovali strani prvenstveno metalски radnici (Nijemci, Česi, Mađari i dr.) i da je do sloma Austro-Ugarske u društvu bilo relativno malo članova iz reda domaćeg stanovništva.¹ Zbog toga je vjerovatno službeni jezik društva sve do početka Prvog svjetskog rata bio njemački.²

Međutim, bez obzira je li 1892. godina službeno verificirana kao godina početka organiziranog planinarskog rada u BiH, činjenice stoje pred nama uporne u svojoj tvrdoglavosti. Danas (1982) iza nas stoji 90 godina organiziranog planinarskog rada u BiH, koji

se ne može ignorirati čak i kada bismo to htjeli makar i iz najdobronamernijih potpora.

Znanstveni i društveni »eho« ove gluhe 90-godišnjice, koja ne traži nikakve proslave, ne bi smio ostati bez odjeka u planinarskim redovima u BiH. Zapravo ovaj planinarski period od impozantnih devet desetljeća nameće se snagom činjenica sam od sebe i postavlja nam zadatke i obaveze, koje teško da možemo izbjegći.

U prvom redu krajnje je vrijeme da se definitivno ukloni dvostruki kolosjek (službeni i znanstveni) pri utvrđivanju temeljnih činjenica o početku i razvoju organiziranog planinarstva u BiH. Dileme i neodlučnosti u ovom pogledu danas predstavljaju anahronizam. Novoj planinarskoj generaciji, koja upravo nastupa, treba prezentirati potpunu znanstvenu istinu.

Službeni stav PS BiH može se razumijeti jedino ako ga promatramo iz društveno-političkog aspekta i u kontinuitetu s planinarskim zbivanjima između dva rata, kada se kulturno, društveno i privredno nasljeđe iz austro-ugarskog perioda prihvati s velikim podozrijem, pa i s ignorancijom.

Obnovljeno planinarstvo po završetku Drugog svjetskog rata u novim društvenim uvjetima već u početku pokazuje vidne sklonosti za ispitivanje i upoznavanje planinarske historije, ali stara podozrivost se i pored toga zadržava. Ovi razlozi, a svakako i klasne simpatije prema PP, odlučno su utjecali na donošenje odluke da se dan osnivanja PP smatra početkom organiziranog planinarstva u BiH. Zbog toga se u službenim publikacijama PS BiH postojanje Bos. herc. turističkog kluba samo registrira, a ponekad mu se daje status »preteće bos. herc. planinarstva«. Međutim, u najnovije doba osjeća se stanovita evolucija u ovom pogledu. U svojim službenim uputama, namijenjenim za internu upotrebu, PS BiH utvrđuje da je prvo planinsko društvo u BiH osnovano 1892.,³ ali pri tome i dalje ostaje nejasno znači li to i prihvatanje 1892. kao godine početka organiziranog planinarstva u BiH, budući da PS BiH stoji na stanovištu da utvrđivanje ove historijske istine spada u kompetenciju skupštine saveza, a ne u kompetenciju znanstvenih istraživanja.⁴

¹ Vidjeti bliže: Dr J. Fleger: Prilozi za povijest planinarstva u B. H. (»Hrvatski planinar« godina 1940. i 1941); H. C.: Radanje jednog planinarskog društva (NP 1966); H. C.: Razvitak planinarstva u B. H. do 1941. (Zbornik Planinarskog simpozija Zagreb 1974).

² Iako je arhiva društva uništena, iz ondašnje tiskla, pa i sačuvanih plakata-oglasa o održavanju društvenog godišnjeg »Gründingsfesta« bez teškoća možemo utvrditi da je njemački jezik u društvu bio u stalnoj upotrebni.

³ Uputstvo PS BiH za osnivanje planinarskog društva i pokretanje aktivnosti (šapirograf, Sarajevo 1979).

⁴ Službeni akt PS BiH broj 116 od 10. VII 1974.

Povijest bos. herc. planinarstva još je golemo neistraženo polje. Nitko npr. nije ispitivao prve planinarske pothvate, koje su izveli polovicom XIX st., još za vrijeme turske administracije, strani istraživači svakako u pratnji domaćih stanovnika (dr. Otto Blau, A. Boué, Carl Sax i dr.). Danas raspolažemo samo štirim podacima o razvoju skijanja u BiH za vrijeme austro-ugarske uprave, iako bi se samo na temelju podataka iz ondašnjih bos. herc. listova i časopisa i službenih izvještaja mogli prikupiti podaci za kompletanu monografiju o ovoj grani planinarstva. U našoj planinarskoj publicistici gotovo jednoglasno se tvrdi da alpinizam nije bio poznat u BiH prije Prvog svjetskog rata, što danas treba primiti s velikom rezervom. Ako za sada ostavimo po strani pothvate slične alpinizmu, koje susrećemo i u dalekoj prošlosti Bosne i Hercegovine,⁵ posredne i neposredne podatke o čistim alpinističkim pothvatima za vrijeme austro-ugarske uprave u BiH nerijetko susrećemo u publicističkim i znanstvenim prilozima, objavljenim u ondašnjim novinama i časopisima.⁶ Još nije izrađena bibliografija bar značajnijih planinarskih radova, koji se odnose na BiH, a koji su publirani za vrijeme turske i austro-ugarske uprave, kao i između dva rata, itd.

Pored historijskih istraživanja, koje smo u gornjim redovima samo primjerice naveli, još uvijek стоји otvoreno i neriješeno pitanje sadržaja i svrhe planinarstva, kao i njegovog mesta u našem društvu. Ovo je problem

⁵ Vidjeti: H. Č.: Pothvati slični alpinizmu u prošlosti BiH (NP 5—6, 1979).

⁶ Isp. npr. dr. Radivoj Simonović: Putovanje po planinama (Kalendar »Bošnjak« 1909) i Prenj planina u Hercegovini (Kalendar »Bošnjak« 1910).

od općeg značaja, koji je ponekad tek mimo-hod načet u planinarskoj publicistici i nakon toga odmah zaboravljen. A nova planinarska pokolenja traže odgovore i na ova pitanja i u međuvremenu snalaze se onako kako znaju. Možda bi gluha 90-godišnjica planinarstva u BiH mogla biti povod i prilika da se pred društvene radnike, historičare i socio-ologe sporta iznese ovaj problem?

U BiH planinarsko skijanje dobiva danas upravo šansu kakva se rijetko ukazuje. Predstojeća zimska olimpijada (1984), bez obzira što se održava u ekonomski vrlo nezahvalnom vremenu, otvara nevidene mogućnosti revitalizacije planinarskog skijanja na Bješići, Igmanu, Hojti, Visočici, pa i Treskavici. Nemamo dojam da se planinarska organizacija u BiH ikako priprema u ovom pogledu, iako bi izgradnja bar i najskromnijih skloništa na Hojti i Visočici (o kojima su razmišljali još članovi i Turističkog kluba i PP) bila primarni zadatak, a izdavanje jednog stručnog planinarskog vodiča-priručnika gotovo obaveza.

Sadašnje ekonomski teškoće unose u planinarstvo jedan novi kvalitet: radikalnu obnovu pješačkog planinarstva, koje su do sada surovo potiskivali »planinari« — automobilisti. Ovaj fenomen vrijedi bliže ispitati, poći mu u susret i iskoristiti ga kao priliku, koja se rijetko pruža, i koja omogućava da se možda riješi i teški problem ponašanja u planinarskim objektima, kao i uloge ovih objekata...

I tako jedna gluha i možda nepriznata godišnjica, koja bez fanfara ulazi u našu planinarsku stvarnost, jarkim varničenjem osvjetljava stare i nove probleme, koji su možda izbjegli u našim sjećanjima, i traži da im se ponovno vratimo.

Prvi Hrvat na Himalaji prije 120 godina

TOMISLAV ĐURIĆ

VARAŽDIN

U jeku himalajskog pomodarstva, koje je obuzelo alpiniste iz cijelog svijeta, možda će privući pozornost i zanimljivost da je prvi Hrvat koji je došao do masiva Himalaje bio Angelik Bedenik iz Koprivnice i to prije ravnih 120 godina. Istina, on nije bio alpinist, već visoki crkveni dostojanstvenik, međutim, njegovo veliko obrazovanje omogućilo mu je da uoči život tih predjela Indije, da ga proučava, opisuje i publicira u obliku pisama. Stoga su danas svakako zanimljivi njezini izvještaji s obilaska himalajskih nižih predjela koje je u pismima slao kapucin-

skom predstojniku Antunu Hainciju u Varaždin 1862. godine.

Najprije nekoliko riječi o samom Bedeniku. Rodio se 1805. godine u Koprivnici, gdje je završio osnovnu školu, a gimnaziju u Varaždinu. U kapucinski red stupio je 1824. Bogosloviju je završio u Rijeci. U Rimu boravi 1852. kao savjetnik kapucinskog generala, ali ubrzo odlazi u Bombaj gdje upravlja misijama. Iz Indije se vraća 1858. godine u Varaždin, gdje ga tri godine poslije obavještavaju da ga je papa imenovao biskupom u Leuki i apostolskim vikarom u Agri u istočnoj Indiji.

Godine 1862. šalje biskup Bedenik prve izvještaje iz Indije u kojima su vrlo zanimljivi opisi putovanja do Agre. Evo, kako se prema njegovu opisu putovalo prije 120 godina od Evrope do istočne Indije.

Naš himalajski putnik krenuo je iz Trsta 20. listopada i za šest dana doplovio u Aleksandriju. Plovilba se nastavila Nilom još jedan dan do Kaira, a zatim je preko pustinja stigao do grada Sueza. Plovilo se dalje do Bombaja sve do 12. studenoga. Nakon trodnevnog odmora Bedenik je nastavio put željeznicom, ali samo jedan dan. Zatim pješke do mjesta Celisgan gdje ga je čekala volovska zaprega. I tako je vožnja s volovima trajala sve do 22. studenoga, jer su se zbog lošeg i strmog terena volovi morali mijenjati nakon svake (njemačke) milje. Spomenutog datuma došli su do mjesta Mhova. Tu se Bedenik zadržao pet dana, jer je Mhov spadao u njegov vikarijat. U Agru je krenuo 27. studenoga i volovskim transportom stigao na cilj tek 7. prosinca. U svom pismu Bedenik ovako opisuje taj put: »trudni bi volovi jedva da moguće jednu njemačku milju prevaliti u četiri pune ure... Što-li sam sve video putem, kakve me snadoše pogibelji i tegobe...«

Izgleda da u Agri biskupu Bedeniku nije odgovarao zrak, pa se on ubrzo spremi krenuti u planinske krajeve Indije, na Himalaju. Već u proljeće naredne godine opisuje svoje putovanje u pravcu Himalaje. Najprije spominje grad Sirdhanu, prijestolni grad kraljice Begum Sonbre, koja je s islamskim prešla na kršćanstvo i koja je basnoslovno bo-

gatstvo sasula u vatikansku blagajnu: 100.000 dukata za svoju posmrtnu misu.

Nastavak putovanja bio je moguć samo uz pomoć nosača. Bedenik ih je iznajmio 35 i s tom ekspedicijom došao do mjesta Mussoorie, pokraj kojeg se nalazila jedna od misija, na visini od 2450 metara. S tog mjeseta Bedenik je promatrao himalajske vrhove, pa je tako zabilježio svoje dojmove slijedećim opisom:

»Što da reknem o veličju ovih planinah, s kojimi, kad bi se uzporedile švajcarske u Europi, moglo bi se reći, da su prema njim maleni brežuljci. Lanac gorah, što se od ovuda može vidjeti, penje se u vis do 25.000 stopah, pokriven je vječnim sniegom, koji se na njih već tisuće i tisuće godina nagomilava. Najveći vršak, koji se od ovuda nevidi, visok je 29.000 stopah. Zrak je ovdje zdrav i umjeren, toplomer kaže 16 °C, noći su hladne sbog blizine sniega. U ovih planinah jedva je i to samo na mjestih, opaziti stienu, usuprot guste su šume, dravlje druge vrsti nego je u Europi. Ima do duše i europejskih voćkaka, nego one su presadene iz Europe. Takoder neima ovuda ni europejskih ptica, osim orla, sokola, gavrana i grlice. Vrebca nisam još ni jednoga viđao.«

Nikada morda nije koračio Hrvat na planine Himalaje; otaj je slava bila pričuvana meni...«

Tako je eto izgledao opis Himalaje prvog Hrvata koji je došao do tih planina, pa je to sigurno i prvi izravni opis ovih krajeva Indije i dijela Himalaje na našem jeziku.

Još o prvoj hrvatskoj speleološkoj organizaciji

VLADO BOŽIĆ

ZAGREB

U časopisu NP br. 3—4, 1974, str. 54, Željko Poljak je objavio članak »Kada je osnovana prva hrvatska speleološka organizacija, u kojem tvrdi da je to bio Speleološki odsjek Planinsko turističkog društva »Liburnija« u Zadru, osnovan 1900. godine.* Proučavajući detaljnije literaturu o radu tog društva zaključio sam da je potrebno s tim u vezi iznijeti još neke činjenice.

Do sada nije pronađen podatak o nekom organiziranom društvenom speleološkom radu u Hrvatskoj prije početka 20. stoljeća,

unatoč postojanju organizacija koje bi se mogle time baviti (npr. JAZU, HPD). Postoje podaci samo o speleološkom radu pojedinaca.

Prva organizacija u kojoj su se njezini članovi kolektivno, organizirano počeli baviti istraživanjem i posjećivanjem špilja u Hrvatskoj bila je »Liburnija« u Zadru. Imala je za cilj »promicanje planinarstva i turističke u Dalmaciji«. Prvi, i kasnije dugogodišnji predsjednik bio je kotarski poglavар u Zadru Lavoslav Golf. Društvo je osnovalo 20 članova, ali kroz desetak godina imalo ih je već preko 200.

* Podloga za ovu moju tvrdnju je Golfova rečenica: »God. 1900 bila je i ako ne otkrivena ali sigurno prvi put istražena špilja Vranjača kod Kotlenica (Dugopolje) ispod Mosora od članova našeg speleološkog odsjeka pod vodstvom tadašnjeg člana uprave Don Jelića.« (Lit. pod br. 1, str. 17). Ako vjerujemo Golfu, a Vlado Božić mu vjeruje, jer ga citira, trebalo bi zaključiti da je te 1900. g. postojala spel. sekcija ili odsjek u »Liburniji«. Datum njezina osnivanja nije nam poznat i vjerojatno će tako i ostati, no sudeći

po izvještajima o radu društva, to neće biti 1899. godina. Dakle, iako ne znamo datum osnivanja, znamo da je sekcija djelovala. Što više, ona je čak organizirala i prvu hrvatsku ekspediciju, o čemu jasno govori Golf na str. 16.: »U blizini Straňe pećimima još i drugih špilja, koje još nisu istražene. U cilju istraživanja istih uputila se je dne 13. kolovoza 1900 ekspedicija speleologa, sa privatnim kuterom Ave Maria potpuno opskrbljenim za nekoliko dana.«

Željko Poljak

Ulazni dio Strašne peći na Dugom otoku nepoznatog autora, iz Hrvatske »Prirodnog zemljopisa Hrvatske« 1905, prva objavljena fotografija jedne špilje u Hrvatskoj snimljena u unutrašnjosti (pri danjem svjetlu).

Iako su se članovi društva bavili svim planinarsko-turističkim djelatnostima (organizirali su izlete u okolicu Zadra), u prvim godinama rada više su se posvetili posjećivanju, istraživanju i uređivanju špilja. Iz izvještaja podnesenog skupštini 1901.¹ vidljivo je da su članovi od 24. VII 1899. do 8. VI 1901. kao speleolozi učinili mnogo, jer su organizirali »čitav red izleta za znanstvene svrhe u užem krugu, te se na taj način istražio srednji dio Dugog otoka, pak špilje na Ižu, Kaštelima i Kotlenicama«... »Napose spomenuti je, da je bila u više navrata istraživana veoma zanimiva i lijepa špilja Strašna pećina u općinskom odlomku Savru na Dugom otoku. Ova špilja, koja je bila fotografski snimljena izvana i iznutra, bila je pogodbom sa strane vlasnika zemljišta i s bližnjim zemljištem stavljena u trajno raspolaganje društva, zatim zatvorena velikim željeznim vratima iz društvenih sredstava te skrbljeno za trajnu rasvjetu i uređenje putova u špilji...« U tom pogledu spomenuti je na primjer, da su putovi do Savarske špilje na Dugom otoku kod Zadra bili sagrađeni od seljana uz pomoć iz državnih oskudičnih sredstava, te da se iz istih gradi put od Dugog polja do Kotlenice ispod Morsora, gdje se također nalazi znamenita špilja.

S povećanjem broja članova došlo je unutar društva do grupiranja članova po sklonostima za pojedine djelatnosti. Tako je 1908. god., kada je društvo brojilo već 247 članova, osnovan »naročiti odbor za istraživanje špilja«, što je vidljivo iz izvještaja o radu u godini 1907.⁵ U zadnjoj rečenici tog izvještaja stoji: »Na koncu skupštine bi izabran naročiti odbor za istraživanje špilja«.

O osnivanju posebne organizacijske jedinice unutar društva pisao je i Vjekoslav Maštrović: »Na skupštini 11. veljače 1908.^{**} formiran je poseban speleološki odbor unutar društva sa zadatkom da istražuje špilje u

znanstvene svrhe i poduzme mjere, da postanu pristupačne turistima. Na ovom se poslu naročito zauzimaju dr Jelić i Iveković, koji o pojedinoj špilji podnose opširne izvještaje znanstvenom odboru. Svakako je već tada uočeno planinarenje po bregovitim otocima kao posebna draž ovog sporta, što se spojilo sa posjećivanjem špilja«.⁸

»Liburnija« je postojala do 1929, kada je u Splitu promijenila ime u Primorsko planinarsko društvo »Dinara« u Splitu. Tada je dugogodišnji predsjednik »Liburnije« Lavošlav Golf u Splitu 1929. objavio knjižicu u kojoj na 15. stranici piše: »Uporedo sa ovim planinarskim radom razvio se i speleološki, u koju svrhu je bio osnovan naročiti speleološki odsjek«. U daljem tekstu autor navodi koje su sve speleološke objekte posjetili i istražili članovi Liburnije«.⁶

Iz svih ovih podataka nameće se slijedeći zaključak:

1. Prva hrvatska organizacija koja je organizirala kolektivna speleološka istraživanja, posjećivanja i uređivanje špilja u Hrvatskoj bilo je Planinsko turističko društvo »Liburnija« u Zadru osnovano 25. VII 1899. godine (nije čisto speleološka organizacija).

2. Prva (čisto) speleološka organizacija osnovana je 1. ili 11. veljače 1908. godine, a to je bio »Odbor za istraživanje špilja« u Planinsko turističkom društvu »Liburnija« u Zadru, koji je kasnije, vjerovatno, promijenio ime u »speleološki odsjek«.

»Liburnija« je bila amatersko društvo, što znači da je prva speleološka organizacija u Hrvatskoj bila amaterska organizacija. Prva

** U tekstu je moguće uočiti neslaganje podataka o datumu održavanja skupštine 1908. god. (1. ili 11. veljače). U tekstu L. Golfa stoji 1. veljače, a u Maštrovićevom 11. veljače. Nažalost, danas mi nije moguće provjeriti taj podatak, jer ne mogu doći do originalnog zapisnika skupštine.

Vlado Božić

profesionalna speleološka organizacija u Hrvatskoj bio je Odbor za istraživanje špilja Geološkog povjerenstva kraljevine Hrvatske i Slavonije, osnovan Naredbom br. 18.937 od 31. VII 1910. godine. U njegovim izvještajima za 1911.¹⁰ i 1912–1913.¹¹ godinu umjesto naziva Odbor za istraživanje špilja spominje se Speleološki odbor i Speleološka sekcija, ali se iz teksta razaznaje da se radi o istoj speleološkoj organizaciji.

U izvještaju o istraživanju pećina u god. 1912. Josip Poljak piše: »Osnutkom speleološke sekcije u 1909. ostvareno je jedno novo polje rada, koje pruža istraživaocu...«,¹¹ a u

članku Pećine hrvatskog krša piše: »Osnutkom Geološkog povjerenstva za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju od godine 1909, uredena je u okviru toga povjerenstva speleološka sekcija sa zadaćom, da znanstveno istražuje pećine Hrvatske i Slavonije...«¹² Iz ovih izvještaja, a i iz izvještaja za 1911. godinu¹⁰ vidi se da je speleološki rad započeo odmah po osnutku Geološkog povjerenstva 1909. godine, ali je speleološka organizacija (Odbor za istraživanje špilja) osnovana tek 1910., pa se zato ta 1910. godina računa kao godina osnutka prve profesionalne speleološke organizacije u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Lavoslav Golf: »Glavni izvještaj o radu planinskog i turističkog društva »Liburnija« u Zadru, podnesen u glavnoj skupštini dne 8. lipnja 1901. u Zadru«, Hrv. planinar, br. 12, 1901, str. 138.
2. Luka Jelić: »Eine interessante Grotte der dalmatinischen Inselwelt«, Illustrierte Österreichische Riviera Zeitung, Wien 1904, br. 14–15, str. 118.
3. Dragutin Hirc: »Prirodni zemljopis Hrvatske«, Zagreb 1905, str. 684.
4. Golf: »DOPIS – Planinarsko i turističko društvo »Liburnija« u Zadru, Slavnem »Hrv. planinarskom društvu« u Zagrebu«, Hrv. planinar, br. 3 i 4, 1907, str. 28.
5. Anonim: »Izvještaj o radu turističkog društva »Liburnija« u Zadru u godini 1907«, Hrv. planinar, br. 2, 1908, str. 25.
6. Lavoslav Golf: »Razvoj turizma (planinarstva, saobraćaja putnika) u Dalmaciji«, Split 1929, str. 15–19.
7. Vjekoslav Maštrović: »Organizacija i rad Platinarskog i turističkog društva »Liburnija« u Zadru 1899–1918, Zadarska revija, br. 3, 1/1952, str. 48.
8. Vjekoslav Maštrović: »Prvi turistički savezi u Dalmaciji g. 1899. i 1909.«, Zadar 1960.
9. Karlo Gorjanović-Kramberger: »Rad Geološkog povjerenstva kraljevine Hrvatske – Slavonije godine 1910.«, Vijesti geološkog povjerenstva, Zagreb 1911, str. 8.
10. Dragutin Gorjanović-Kramberger: »Izvještaj speleološkog odbora za godinu 1911.«, Vijesti geološkog povjerenstva, Zagreb 1912, str. 49.
11. Josip Poljak: »Izvještaj o speleološkom radu god. 1912. i 1913.«, Vijesti geološkog povjerenstva, Zagreb 1914, str. 86.
12. Josip Poljak: »Pećine okoliša lokvarskog i karlovačkog«, Prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije, Zagreb, JAZU, 1913, str. 29.

Ponor na Grginom brijezu u Velebitu

Mr MLADEN GARAŠIĆ

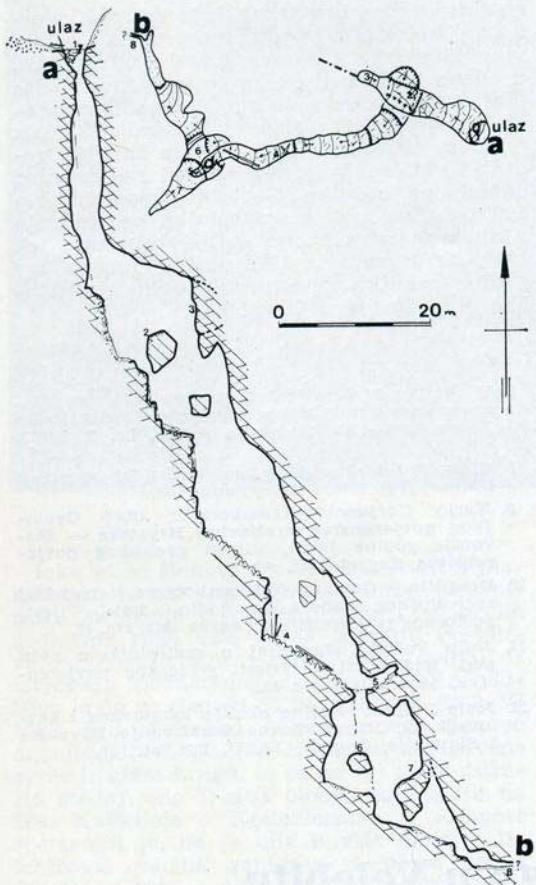
ZAGREB

Velebit je oduvijek privlačio svojom divljinom, predjelima nedirnute prirode, kamenim bespućima i neprohodnim šumama. Planinaru je nezamislivo da nakon prvog susreta s Velebitom ne dođe opet na tu divnu planinu. Mnogo puta sam bio i prolazio Velebitom, no svaki puta sam ga doživljavao posebno i drugačije. Ono što me posebno privlači tom masivu to su i brojni, poznati i nepoznati, speleološki objekti. Na Velebitu ih ima na stotine, a možda i na tisuće. Pripreme za speleološka istraživanja Velebita uvijek su povezana s određenim uzbuđenjem. Zna se naime, da je na Velebitu do sada pronađeno i istraženo nekoliko vrlo dubokih i dugačkih spel. objekata (npr. Ponor na Bunovcu dubok 534 m, Jama Puhaljka 320 m, Jama Mamet, Vrtlina itd.), pa speleolozi s pravom vjeruju da to nisu i jedini takvi objekti već da postoje možda još veći i dublji, duži...

Da bi se dobila što potpunija i realnija slika o učestalosti pojavljivanja, o dužini i dubini spel. objekata na Velebitu, speleolozi iz SO PD JNA »Sutjeska« i »Društva za istra-

živanja i snimanja krških fenomena« iz Zagreba odlučili su sustavno istraživati kvadrant po kvadrant površine Velebita. Jasno je da će to biti dugotrajan i naporan posao, ali to je jedini način da se barem registriraju ulazi u Velebitsko podzemlje (spilje i jame), što je osnova izrade speleološke karte. U nekoliko kvadrantata južnog i srednjeg Velebita završeno je rekognosciranje i djelomično istraživanje. U ovom članku prikazano je istraživanje jednog aktivnog ponora na srednjem Velebitu. Ovaj ponor je odabran između ostalih iz više razloga. Prvo, to je zanimljiva aktivna ponor-jama koja spada u relativno dublje objekte. Pored toga nije suviše komplikirana za ponavljanje (ocjena teškoće 4° do 5°) i nalazi se u području koje planinari i speleolozi manje posjećuju, iako je vrlo zanimljivo i privlačno.

Speleolozi Žarko Supićić, Boris Mahovac, inž. Mladen Šebian i autor ovog članka su 18. rujna pronašli ulaz u aktivni ponor na sjevernim obroncima Grginog brijeza na srednjem Velebitu tik uz šumsku cestu Jadovno—

Ponor na Grginom briježu

Topografski snimio: Žarko Supičić
Mjerio: M. Garašić
Istražio: SO PD JNA »Sutjeska«, Zagreb
Datum istraživanja: 18. rujna 1982. godine
Dubina: 109 m
Dužina (horizontalna projekcija): 55 m
Crtao: mr Mladen Garašić

—Štirovača, idući oko 14 km od Trnovca. Gauss—Kriegerove koordinate ulaza jesu $x = 4937,075$ N, $y = 5515,600$ E, a nadmorska visina ulaza je $z = 1075$ metara. Objekt do tada nije bio poznat u speleološkoj literaturi i javnosti. Razlog tome treba tražiti u malom i nezamjetljivom ulazu ($0,3 \times 0,5$ m) koji na prvi pogled ne pruža neke veće perspektive za nastavak istraživanja. Osim toga to je aktivan ponor za kakve većina stanovništva smatra da ne spadaju u jame bezdanjače, zvezkare, bezdane, propasti, prerasti itd., već su to uviri ili porori u koje se ne ulazi kao u spilje odnosno jame.

Iako smo se žurili na istraživanje nama već poznatih dubokih objekata srednjeg Velebita, otkriće ulaza u ovaj aktivni ponor, zaokupilo nam je pažnju. Odlučili smo da ga ipak malo bolje pogledamo. Sumrak se već spustio i

trebali smo bivakirati negdje uz put. Zaključili smo da je najbolje da istražimo jamu i prespavamo pored njenog ulaza. Nakon kraćeg odmora i okrijepe Boris i Žarko ulaze u ponor, ali se ubrzo vraćaju sa 70. m dubine zbog nedostatka opreme (užeta). Izgleda da je objekt veći nego što smo se nadali. Sutra nastavljamo. Spavanje.

Još prije pravog budenja zore trojica ulazimo u ponor, a jedan član ekipe ostaje na površini. Nema izgleda za kišu i to je dobro, jer bismo inače mogli doživjeti neugodne trenutke prilikom poniranja velike količine vode u jamu. Boris zabija spitove i pravi sidrišta, a Žarko i ja topografski i fotografski snimamo. Nakon spuštanja kroz uzak ulaz primjećuje se da je pravi ulaz u jamu nekada bio veličine 3 do 5 metara, ali je sada zakrećen i zatrpan velikim balvanima, blatom i granjem što ih voda stoljećima nosi prema ponoru. Treba biti oprezan prilikom spuštanja ispod balvana. Moguće je poremetiti im ravnotežu, a to bi svakako bilo fatalno za nas. Na dubini od 32 m proširuje se kanal na 10×15 m. Stijene su izglađene uslijed stalnog djelovanja vode. Morfologija jame očituje se u vertikalnim skokovima (slapovi) iz kojih slijede vrlo strmi sipari s vodom, kamenjem i dryljem. Uže se mora postavljati i upotrebljavati i na tim kosinama. Na 85. metru dubine nalazi se suženje, a slijede skokovi do 102. metra dubine. Nakon toga nagib objekta se smanjuje a kanal se sužuje. Boris na jednom

Ulez u ponor je malog promjera Foto: M. Garašić

mjestu otkopava i otklesava stijene za prolaz, ali ne može se dalje. Na krajnjoj točki jame puše vjetar, ali je prolaz nemoguć bez miniranja ili dugotrajnog otklesavanja. Nacrt je gotov — dubina 109, a horizontalna projekcija dužine 55 m. Temperatura zraka na dnu je 5 °C, a vode 4,5 °C, vlažnost zraka 97%. Prema klasifikaciji (Čepelak i Garašić) to je koljenasta jama s funkcijom povremenog ponora.

Odmah slijedi povratak. Ubrzo smo svi na površini, a dočekalo nas je divno ukusno jelo pripremljeno od gljiva rujnica koje je Negi (M. Šebian) ubrao u okolici. Zadovoljni smo, prepričavamo dojmove, spremamo stvari. Odmah krećemo dalje prema dubokim objektima.

ma koje namjeravamo istražiti. Za nama ostaje Ponor na Grginom brijezu za koji nismo niti slutili da bi mogao biti dubok preko 100 m. No, njegova pojava na tom mjestu nije slučajna. Nastao je na tektonsko-erodativnom kontaktu između nepropusnih gornjetrijaskih (karničko-noričkih) tufova i tufitičnih klastita ljubičasto smeđe boje sa srednjetrijaskim (ladiničkim) vapnencima i dolomitima bijele do sive boje. Jednostavnije rečeno, to je klasičan primjer pojave speleološkog objekta na granici između nepropusnih (po kojima teku potoci) i propusnih stijena (u kojima su stvoreni podzemni prostori i tokovi). Takvi objekti mogu imati i znatne dimenzije.

Babina jama – zanimljivo otkriće u Lici

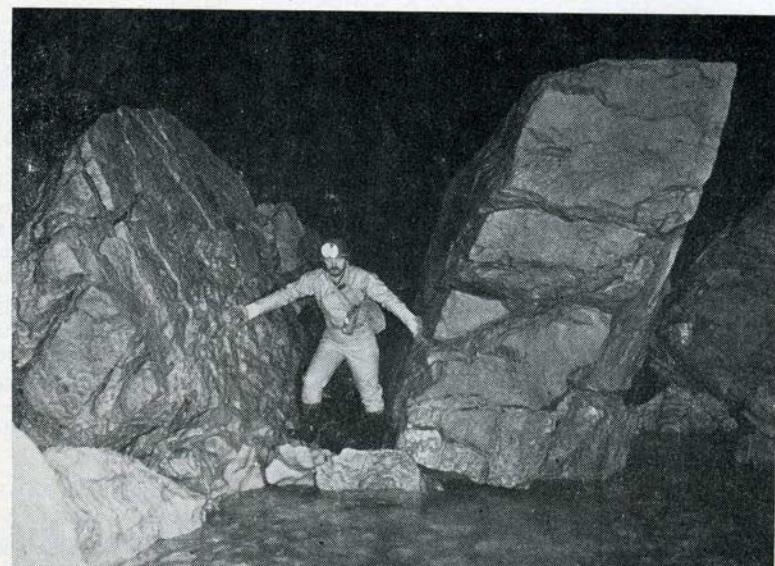
BRANKO JALŽIĆ

ZAGREB

Odmah po osnutku Speleološkog društva »Ursus spelaeus« u Zagrebu, započeli su članovi s intenzivnim rekognosciranjima speleoloških pojava na području Like između mješta Lovinac—Sv. Rok i Ličko Cerje—Ričice.

Na tom području, osim ponora kojima se vode s ovog dijela Like dreniraju kroz Velebit u Zrmanju, nisu bili poznati veći speleološki objekti. Tome su pridonijeli podaci ekipa Speleološkog društva Hrvatske koje su među prvima temeljiti ovdje speleološki istraživale, kao i činjenica da je ovaj teren trebao biti vrlo dobro speleološki istražen zbog hidroenergetskih zahvata i potreba buduće hidroelektrane Obrovac.

Na tom području otkrili su 1980. naši članovi više nepoznatih spel. objekata. Već su preliminarna istraživanja pokazala da se radi o nekoliko značajno velikih podzemnih prostora kojima su zajednička osobitost jamski ulazi i dugi spiljski kanali s vodenim tonovima su npr. da je novootkriveni Strmotića kovima. Zahvaljujući marljivom radu ustaporu dug čak oko 1550 m. Nedaleko od njega istraživana je i Zekina jama dubine 80 m u kojoj je otkriveno više od 200 m kanala. Točna mjerena nisu u potpunosti obavljena pa se može očekivati da će biti i većih dimenzija.

U Babinoj jami
Foto: B. Jalžić

Iste godine, otkrivena je i Babina jama. Istraživana je više puta i do nedavno je bilo poznato oko 200 m kanala. Istraživanja je otežavalo svladavanje dva jezera od kojih jedno za visokog vodostaja postaje sifonsko. Prilikom zajedničke akcije s članovima SO PD »Željezničar« i SO PD »Zagreb-Matica« otkriven je najveći dio Babine jame. Ovo otkriće dalo je povoda za novu zajedničku akciju izvedenu 4. i 5. rujna 1982., u kojoj su sudjelovali Robert Dado, Srdan Đukić, Igor Brzoja, Davorin Marković, Krunoslav Lazić, i Jadranko Ostojić iz SD »Ursus spelaeus«, Brankica Bosner, Branko Jalžić, Ozren Lukić i Igor Platzter iz SO PD »Željezničara« te Žarko Stegmayer iz SO PD »Sutjeska«.

Na dnu 40 m duboke jame, koja je ujedno i ulaz u Babinu jamu, stiže se u zvonastu dvoranu. Odatle se dalje napreduje kroz usku i nisku »cijev« do površine 50 m dugog jezera. Nakon toga kanal poprima veće dimenzije. Sve više je sigastih ukrasa a poseban su ures debele naslage bijelog kalcita erodiranog nekadašnjim tokom vode. Nedaleko je drugo jezero koje za visoka vodostaja naraste toliko da nastane sifon. Kanal se odavle postepeno

širi i visina dostiže desetak metara. Dno je prekriveno gotovo u cijelosti debelim pjesku-ljasto-ilovastim nanosima. Velike i lijepo stalaktite i saljeve nalazimo gotovo po cijelom kanalu. Na njegovu ulazu već se može čuti huk podzemne rijeke Opsenice.

Strmim blatnjavim silazom dolazi se na njene obale. Tu je ujedno ulaz i u 470 m dug podzemni kanjon. Iako bez sigastih ukrasa, vrlo impresivno djeluje kanal oko 15 m visok i do 10 m širok, kojim protiče podzemna rijeka. I uzvodno i nizvodno prolaz sprečavaju sifonska jezera. Sigurno je da se spilja nastavlja u ova ova smjera, ali će buduća istraživanja pripasti roniocima. Prema podacima J. Ostojića uzvodni sifon u Babinoj jami leži u blizini nizvodnog sifona u spomenutoin Strmotića ponoru, što svakako predstavlja dobar razlog za podvodna istraživanja.

Speleološki rad u ovom objektu uglavnom je priveden kraju, moguća su još neka otkrića u manjim sporednim kanalima u bokovima velikog kanjona. Na temelju postojećih topografskih podataka izmjerena je ukupna dužina Babine jame: 1230 metara.

Speleološka istraživanja Moseć planine

GORAN GABRIĆ

SPLIT

Speleološka istraživanja Moseć planine započeo je 1914. g. prof. Umberto Girometta sa špiljarskom sekcijom pri Velikoj realki u Splitu. Istraženo je osam spel. objekata u onom dijelu Moseća koji pripada selu Ramljanim. Tom prilikom obradena je fauna istraženih objekata. Istražene su jame: Orlovača, na Čezinom humcu, pod Čezinim humcem; povrh Aptove drage, Jazinka u Ljuti, Golubinka Šajnovica (do 30 m), na Brlogu i pod Kragljevcem. Daljnja istraživanja Moseća, nastavljena su tek poslije drugog svjetskog rata.

Godine 1952. Visko Dulčić je službovao kao nastavnik u Donjem Postinju. U to vrijeme rekognoscirao je velik broj spel. objekata u središnjem dijelu Moseća, uglavnom sa sjeverne strane. Tada su otkrivene ne baš velike, ali veoma bogate špiljskim nakitom, špilja Trnovača i naročito Luketina pećina. U njih je Dulčić vodio nastavnike i školsku omladinu, koji su te posjete koristili u turističke i nastavne svrhe.

Speleološki odsjek PD »Mosor« pod rukovodstvom V. Dulčića 1967. i 1968. g. istražio je najveći broj spel. objekata u središnjem dijelu Moseća poviše Donjeg Postinja. Istraženi su uglavnom objekti manjih dimenzija (vertikalni), što je uvjetovano tadašnjom skromnom opremom. Istraženi su ovi objekti: Luketina pećina (najduža špilja u Moseću sa 75 m dužine, sigasti stup visine 12 m, obujam

23 m), jama u Rupicama (Božina), pećina pod Gredom, pećina u Gredi, pećina pod Križom (Hajdučka), jama u Tadinoj dragi (Marjanova), jama ispod Kuća (Jakovljeva), jama u Selinam (Jozina), jama na Vlačici (Damirova), jametina od Bukoča, Mirova jama, Japuga u Siništu (Zekanova), jama u Blaževoj dražici (Mauzolej), Šimića jama, Velika Golubinka, Tadina japuga (Gudića), jama pod Mutvicom (Matina), Ljubina japuga, jama ispod Plasta (Antina), i jama nad Guvnom (Nikšina).

U kolovozu 1971. g. poduzeto je zajedničko istraživanje SO PD »Mosor« i SO PK »Split« s gostima, spel. grupom »Catamaran« iz Montbeliarda, Francuska. Tom prilikom, zahvaljujući kvalitetnoj opremi koju su posjedovali francuski speleolozi, istražen je u dvodnevnoj akciji za sada najdublji spel. objekt u Moseću, jama Podkapina (137 m).

Iste godine SO PD »Mosor« i SO PK »Split« zajednički istražuju u predjelu kote 593 m (Pecimeso), kod Gudića staja u središnjem Moseću, jamu u Pecimesu, špilju u Trnovači, jamu u Trnovači i jamu u Pleča. Jama kod Luketine torine nije istražena, već samo rekognoscirana.

Godine 1975. SO PK »Split« organizira spel. logor u Gornjem i Donjem Muću. Istraženo je nekoliko spel. objekata u okolini. Tada su istražena i dva objekta u ji. dijelu Moseća, sa

sjeverne strane kote 742 m: dragina Pećina i jama Cinkavica.

Speleolog Tonći Rada istraživao je 1982. g. u dijelu Moseća u Ramljanima kod zaseoka Sedlara. Za jamu pod Kragljevcom, koju je istraživao U. Girometta 1914, ustanovio je njen pravi naziv: Palasova jama. Istraženi su: Mala Kapina, Velika Kapina, pećina kod Čovića kuće, Mala pećina, Palasova jama i jama Brlog.

Najnovije istraživanje izvršio je SO PD »Mosor« u lipnju 1982. na ji. dijelu Moseća poviše Gizdavca u špilji Golubinki kraj Kovacevih staja.

Osim istraživačkih akcija izvršio je i jednu akciju rekognosciranja 1982. SO PD »Mosor«: u ji. dijelu Moseća pronađeno je pet novih objekata, koji bi uskoro trebali biti istraženi: Lazina jama, jama u Ogradi, Kužarina jama i Škip kod Soldinih staja, te Ratkovića jama kod Ratkovića staja.

Ovaj kronološki pregled spel. istraživanja Moseća kazuje da je istražen velik dio podzemlja te planine smještene u srcu Dalmatinske Zagore, ali da jz. obronci Moseća nisu istraživani. Buduća istraživanja trebalo bi usmjeriti dijelu Moseća koji gravitira Gizzdavcu, Brštanovu, Kladnjicama, Čvrljevu i G. Vinovu, koji ga opasuju s njegove jz. strane.

LITERATURA

1. Umberto Girometta: *Fauna cavernarum Dalmatiae*, 1914.
2. Visko Dulčić: *Špilje u Moseću*, Priroda br. 10, 1957, str. 351—352.
3. Visko Dulčić: *Prilozi poznavanju zavičaja*, Školski vjesnik br. 6, Split 1961, str. 18.
4. Egon Pretnar: *Koleopterološka fauna pećina i jama Hrvatske, Krš Jugoslavije 8/6*, JAZU 1973, str. 148.
5. Katastar speleoloških objekata SO PD »Mosor« Split.

Jubileji

60 GODINA PD »SVILAJA« U SINJU

PD »Svilaja« proslavlja ove godine svoj najveći jubilej: šezdeset godina aktivnog rada i organiziranog planinarstva u Sinju i Cetinskoj krajini. Osnovano je 25. svibnja 1922. u Sinju, središtu naše dične i junačke Cetinske krajine. Osnovali su ga mladi ljubitelji prirode. Za prvog predsjednika izabran je Simun Bradić Odranski, tajnik tadašnjeg Kotarskog poglavarnstva, inače strastveni lovac i veliki zaljubljenih u prirodu. Tajnik je bio Dane Milošević, činovnik u Sinju. Među osnivačima društva bili su još: učitelj Jozo Perković Ranko, činovnici Stjepan Tripalo, zubarski pomoćnik Zvonko Lopata, činovnik Mirko Kačić i slatčar Ante Majić. Bilo je i nekoliko žena članova društva, što je u ono vrijeme bilo pomalo čudno. Sastanci su održavani u prostorijama »Sokola« (današnje kino »Sloboda«) u Sinju, a arhiva se nalazila kod predsjednika Bradića. Kod tadašnjih nadležnih vlasti u HPD u Zagrebu, društvo je registrirano 25. svibnja 1922. pod imenom: Hrvatsko planinarsko društvo »Svilaja« u Sinju.

Na izlete se išlo u nedjelju i druge praznike većinom pješice, a ponekad i »karovima« (za prežna kola). Najomiljenija planina bila je Svilaja. Tu iznad sela Potravlja 1926. društvo dobija od vlasti bivšu lugarnicu, zapaljenu i u svjetskom ratu. S velikim trudom i samoprijegorom članstvo u pomoć gradana obnavlja zgradu na vrlo lijepom položaju. Oko nje zasađeno je nekoliko oraha i oko 2000 borova.

Društvo radi i na markaciji Svilaje, sadenju borova i zaštiti šuma. Održava i popularna planinarska predavanja. Postaje sve brojnije i masovnije. Godine 1925. predsjednik je sudac Marko Marić, a tajnik opet Milošević. Bradić postaje opet predsjednik 1935. U 1936. društvo broji 52 člana.

Sklonište na Svilaji pod Jelenjakom na 1100 m gradi se 1928. za potrebe šumara. S tim se skloništem služe i sinjski planinari, pa ga i dogradju 1952. Danas je veoma popularno kod planinara i često posjećeno. Ime »Paunovac« dobio je po obližnjoj lokvi.

Od 30. studenoga 1961. »Svilaja« se koristi dijelom lugsarske kuće na Vagnju. Danas je ona u vlasništvu Sumskog gospodarstva u Livnu i stoji potpuno neiskorištena.

Dana 4. srpnja 1963. društvo otvara dom na Perući (zgrada bivše menze »Geoistrage«), koji

stjecanjem raznih okolnosti poslije prelazi u vlasništvo tvornice »Dalmatinika«.

»Svilaja« danas ima oko 200 članova, koji djeluju u slijedećim sekcijama: Planinarsko-izletnička, Markacijska, Speleološka, Gospodarska, Alpinistička i Ekološka sekcija.

Planinarsko-izletnička sekcija organizira planinarske pohode po planinama diljem naše domovine i redovno sudjeluje na zajedničkim akcijama Dalmacije, susretima i sletovima planinara Hrvatske i Jugoslavije. Markiran je planinarski put: Sinj — Visoka — Visočica — Zelovo — Orlove stijene — vrh Svilaje — Janjčag — Jelenjak — sklonište »Paunovac« — Maovica — Vrlika. Marki-

Članovi HPD »Svilaja« 19. 3. 1922. na Plišivici: Mirko Kačić, Stjepan Tripalo, Josip Perković i Ante Majić
(Foto: Dane Milošević)

Planinarski dom u Koritima na Kamešnici

rani su i putevi Hrvace — Zelovo, Maljkovo — vrh Svilaje, Otišić — »Paunovac«, Glavaš — vrh Dinare i Uništa — vrh Dinare. Po Troglavu se markira planinarski put od Koljana preko Bračeva doca i Pometenika do vrha Troglava i Vještice-gore. Kamešnica je markirana od planinarskog doma »Orlovac« u Koritima donjem preko Blaca i Korita gornjih do Kamešnice i Konja. Od Kamešnice se markira preko Milčića i Garete do Kurtagića dolaca i Vagnja, pa onda dalje prema Vještice-gori. Speleološka sekacija je u potpunosti ispitala preko stotinu podzemnih objekata. Neki objekti su uređeni da budu pristupačni i svim drugim posjetiocima.

»Svilaja« ima društvene prostorije u Sinju u Ulici Duje Marasa 7. u objektu olimpijskog bazena.

Planinarski dom »Orlovac« u Koritima je preuređena napuštena školska zgrada. Ima ukupno oko 200 m² prostora: veliku salu za dnevni boravak, kuhinju, dvije sobe, WC i ostavu. Ima 30 kreveta, elektriku i pitku vodu. Pristup automobilima je asfaltnim putem od sela Rude zatim samo oko 2 km makadama. Nalazi se malo više od 600 m i najpristupačnije je ishodište za uspon na Konj (1849) i Kamešnicu (1810) (oko 3 i po sata lagana hoda).

Sklonište »Paunovac« na Svilaji nalazi se ispod Jelenjaka (1100) u velikoj bukovoj šumi. Do njega je markiran put iz Otišića (5 km od ceste Sinj — Zagreb). Ima dvije prostorije sa štednjakom i nužnim inventarom. U blizini (oko 30 m) je bu-

nar s pitkom vodom. Markiranom stazom do vrha Svilaje (1513) može se doći za oko tri sata.

Za pohode na Dinaru sinjski planinari koriste kao ishodište Spomen dom II Dalmatinske udarne brigade u selu Uništimu. Do sela vodi odvojak ceste od Kijeva (na cesti Sinj — Zagreb) dug 11 km. Dom ima kuhinju, tri sobe za spavanje s 18 kreveta, kupatilo s topлом vodom, dnevni boravak s televizorom i knjižnicom.

Za uspone na Troglav planinari nalaze smještaj u stojnim kućama ili stajama u Braćevu docu. Pometniku ili Vještice-gori. Kako je područje Vrdova i Vještice-gore proglašeno spomen-područjem, ovdje se planira izgradnja puta, Spomen-doma IV operativne zone Hrvatske na Vrdovu i planinske kuće u Vještice-gori.

Mlade planinare privlači alpinizam pa je i ova sekacija osnovana. Nekoliko planinara je završilo alpinističku školu PD »Mosor« u Splitu. Alpinisti se penju po stijenama Dinare, Troglava i Kamešnice.

»Svilaja« sudjeluje svojim radom i u očuvanju prirode. Tako su poznate akcije na pošumljavanju goleti i čišćenju šuma. Ovakve akcije planinari su proširili i na sam grad Sinj, gdje su za vrijeme održavanja MIS-a očistili i donekle obnovili tvrđavu Kamičak.

Za propagandu društvo se koristi izlogom u centru Sinja na Trgu Marsala Tita. Fotografije i obavijesti za pohode i razne akcije stalno i nenečljivo pozivaju građane. Društvo organizira i razna predavanja uz prikazivanje dijapoziativa, a

Planinarska kuća na Paunovcu u Svilaji

povremeno izdaje i list »Sinjski planinar«. Tehnički je skroman, ali iskreno propagira planine i planinarnstvo.

Desetak članova društva su preplatnici »Naših planina«. Predsjedništvo svake godine tri najaktivnija omladincu preplaćuje na »Naše planine« kao nagradu. Za postignute uspjehe »Svilaja« je dobila srebrnu plaketu SOFK-e općine Sinj u

1979. godini, a 22. prosinca 1980. društvu je dodijelio Stab teritorijalne obrane Skupštine zajednice Split priznanje.

Planinari »Svilaje« ponose se svojim radom i popularnošću društva. Oni će mlađim generacijama biti uzor u radu, u neustrašivom osvajaju najviših vrhova i u ljubavi prema našoj domovini.

Boris Buljan

30 GODINA »VICKOVOG STUPA« NA MOSORU

Navršilo se 30 godina od kako su entuzijasti iz Planinarske sekcije »Arsenal« pri Brodogradilištu »Vicko Krstulović« u Splitu (današnji Planinarski klub »Split«) svećano otvorili planinarsko sklonište »Vickov stup« na Mosoru. Ono već punih 30 godina dominira planinom, izaziva, stalno motivira i potiče interes mnogih planinara a ima posebno značenje za dalmatinske prilike s obzirom na mentalitet ljudi i običaje.

Sklonište je zamišljeno i projektirano prema uzoru na »Aljažev stolp« na Triglavu i »Đokin toranj« na Treskavici. Smješteno je na samom hrptu planine u neposrednoj blizini prijevoja zvanog Šipačka gdje se kriju planinarske markirane staze. O gradnji ovog skloništa, posjetiocima i prigodnim skupovima dosta je zabilježeno u NP prigodnim člancima planinara: Ante Grimani 9-10/52 i 7-8/75, Bojan Tollazzi 5-6/75 i 7-8/77, Milan Sunko 9-10/77 i Dr. Vladimir Blašković 11-12/79.

Od izgradnje »Vickovog stupa« na Mosoru vrije nov planinarski život. Osim planinarskih posjetilaca pojačavaju ga i mnogi organizirani pohodi i druge planinarske prirede koje ga nikako ne mogu zaobići. Doprinos je skloništa što je Mosor izšao iz okvira lokalne planine koju posjećuju samo splitski planinari. Pored planinara iz Splita, dolaze mnogi iz cijele zemlje i inozemstva. Imena su u upisnim knjigama, koje statistički prate i čuvaju Bojan i Mitja Tollazzi. Ovo sklonište je i osnovni povod za već tradicionalnu akciju »100 žena na vrh Mosora« koju svake godine (već po deveti put) organizira PD »Mosor« i »Slobodna Dalmacija«. To je priredba koja na planinu izvježe na tisuće ljudi i žena. Prisjetimo se prvog takvog uspona 1974. godine, kada je na vrh došlo samo 38 žena. U devet godina čak je 6.066 žena posjetilo »Vickov stup«.

Obilježavajući ovaj jubilej 1. listopada upriličena je svećana sjednica PK »Split« u čast graditelja skloništa. Sjednicu je otvorio i pozdravio goste i uzvanike u prepunoj dvorani (preko stotinu ljudi) predsjedavajući PK »Split« Petar Kruščević. U

prigodnom referatu je Lahorija Damjanović-Bolanča između ostalog citirala odlomak iz Spomen-knjige iz 1952. godine u kojoj stoji zapisano: »Danas na 27. srpnja 1952. godine na jedanaestogodišnjecu ustanika naroda u Hrvatskoj — Planinarska sekcija »Arsenal« podiže u čast prvoborca Vicka Krstulovića ovaj stup planinarama kao sklonište a partizanima kao spomen.«

Medu prisutnima nalazio se i idejni tvorac, projektant, organizator i aktivni realizator izgradnje Ante Grimani, dugogodišnji predsjednik i počasni predsjednik PK »Split«. On je u kraćem izlaganju naznačio znanе i neznane graditelje i tako upotpunio prigodni referat.

Sjednicu je učinila još svećanijom prisutnost Vicka Krstulovića, prvoborca, partizanskog komandanta, narodnog heroja i člana Savjeta Federacije čije je ime ovjekovjećeno na vrhu našega Mosora.

Posebni spomen-pokloni uručeni su Vicku Krstuloviću i Anti Grimanicu, zatim Poslovodnom odboru Brodogradevne industrije »Split«, Sindikalnoj organizaciji i Organizaciji saveza socijalčke omladine, a priznanja nekadašnjim graditeljima.

U slobodnom razgovoru nakon sjednice povela se riječ naotlijena nostalgijom za prošlim vremenima, kada su planinari graditelji svojim entuzijazmom i radnim zanosom nadoknadivali današnju modernu tehniku.

Sjednicom njezina završena jubilarna proslava. U nedjelju 3. listopada PK »Split« je bio organizator »Dana planinara 82« odnosno otvorenja planinarske sezone, na Mosoru ispred doma »Umberto Girometta«. Kolona planinara graditelja i uzvanika krenula je zatim prema »Vickovom stupu« novom markiranim stazom. Na vrhu Mosora dočekuje ju svećano okiće »Vickov stup« svježe obojan crvenom bojom, sa zastavama i zelenilom. Stiskaju jedni drugima ruke i čestitaju. Okupljenima se obratio Milan Sunko, član PK »Split« i zahvalio se na usponu kroz oblake, kisu i maglu 45-orici planinara »Kozjak«, »Mosorac«, »Biokovac«, i »Splita«.

Milan Sunko, profesor

POLA STOLJEĆA PLANINARSKOG DOMA NA RAVNOJ GORI

Ove godine navršilo se pola stoljeća kako su varaždinski planinari podigli na Ravnoj gori svoj dom i nazvali ga po imenu svog predsjednika i osnivača — Krešimira Filića — Filićev dom. Iz skupine onih vrlih entuzijasta, koji su sagradili ovaj dom gotovo na svojim ledima u pravom smislu riječi, nema gotovo nikoga više među živima. Jedini koji nam je mogao iznijeti sjećanja na ta davnina vremena bio je Dragutin Grims iz Varaždina, inače naš glasoviti optičar. On je obavljao u vrijeme izgradnje doma dužnost tajnika PD »Ravna gora«, a bio je i svjedok priprema za izgradnju, koje su počele još 1920. godine. Budući da je dom na Ravnoj gori jedan među prvima u Hrvatskoj, vrijedno je zapisati Grimsova sjećanja, kako je nastao »Filićev dom«, u kakvog klimi i uz čiju podršku.

Prof. Filić već je 1920. godine osnovao Fond za izgradnju doma, kaže Grims. Izabrali smo Ravnu goru jer je ona atraktivnija od Ivančice, koja je i inače već bila »zauzeta« od Ivančana. Sjećam se da su članovi odbora posjetili i odabrali lokaciju za dom u sastavu Filić, Milčetić, Vojtjehovski, Potocnik i Grims 1928. godine. U to vrijeme bilo je to sve u vlasništvu grofa Bombelesa. Kako je on bio Filićev školski kolega, a i sa svima nama znan, besplatno nam je dodijelio zemljište, a poslje je dao i gradu za gradnju doma.

Kada se za našu akciju saznao u središnjici HPD-a u Zagrebu, tadašnji predsjednik Josip Pasarić izradio je svoje nezadovoljstvo našim pokupšnjima smatrajući da je to megalomanski zahvat. Kao eventualno podizanje objekta ponudio nam je za uzor »Pasaricevu karaulu«. Mi se nismo držali savjata iz Zagreba, već smo radili po svojem. Ulagali smo novac u materijal, pa su tako 1932. godine sazreli uvjeti za početak gradnje.

Gradilo se brzo, efikasno, ali pod teškim uvjetima. Na samom gradilištu lomio se kamen na temelje. Voda se donosi u putama za grožde. Cement se dopremao vlakom od Varaždina do Lepoglave, a zatim zapregom do iza Kamenice. Na kraju se cement nosio na ledima do gradilišta. Slično je bilo i s pijeskom. Materijal se čuvao u barakama u kojima su odbornici boravili po smjenama svih 45 dana, koliko je trebalo da se dom sagradi. Otvorene doma bilo je 16. listopada 1932. godine. Bili smo veseli, razdragani. Cijeli Varaždin nam je pomogao ne samo u gradnji već i u opremi doma. Razni obrtnici obavljali su besplatno svoje usluge, kao na primjer ličilac Zvonko Novak. Pomagali su nas Grims, Abramović, Rogina i drugi. Sve je to bilo bez dnevnice i nadoknade putnih troškova. Plaćali smo sami. Ubrzo je naš dom postao privlačno izletište reklamirano u tadašnjim novinama kao »plavinsko ljetovalište«.

Dragutin Grims

A onda je došla 1941. godina. Dom je ostao prazan. Tražili smo novog opskrbnika, raspisali natječaj. Između nekoliko ponuda izabrali smo onu od

In memoriam

PAVAO TROJAN (1902-1982)

Primjernom dostoјnošću ispraćena je 18. listopada posmrtna urna s pepelom dragog druga i popularnog člana Skupine seniora PD »Zagreb-Matica« Pavla Trojana, predratnog češkoga doseljenika u Hrvatsku, vrsnoga tekstilnog radnika i umirovljenika stručnog učitelja tekstilne škole u Zaboku, a stalnog stanovnika Zagreba, puna četiri decenija. Ispraćaj urne obavljen je u srcu Zagreba, u prostorenjima Češke besede na Dolcu, uz klavirsku pratnju adekvatnu tome ozbiljnom činu i uz književnu recitaciju te prigodne govore predstavnika zagrebačkih Čeha i njegove planinarsko-seniorske skupine.

Pavao Trojan rođen je 5. 11. 1902. u Križlicama, u slikovitom planinskom kraju krajnjeg sivjera Češke, a sudsina je htjela da ne doživi veoma mu bliski osamdeseti rođendan. Prelazeći ulicu kod svoga stana pregazio ga je 4. rujna uveče auto, a teško ranjena i u besvjesnoum stanju prevezla ga je hitna pomoć u traumatološku bolnicu, gdje je ubrzo i umro. Kremljan je u Ljubljani, a onda je trebalo punih šest tjedana da se posvršavaju istražne i pravne formalnosti, da napokon budu njegovi ostaci prevezeni u rođnu mu domovinu.

Zivio je više od četrdeset godina u Hrvatskoj s kojom se posve saživio i najbolje slagao s novom okolinom, a kako se rodio i odrastao u planinskom kraju brzo se sprijateljio i s hrvatskim planinarama, s kojima je proživio bogat i sadržajno plodan planinarski život. Bio je revni posjetilac ne samo Medvednice i Samoborskoga gorja nego je dobro upoznao i ostale planine i planinske krajeve Hrvatske, Slovenije, Bosne i ostale Jugoslavije, a sa seniorima svoga matičnoga društva sudjelovao je i na planinarsko-turističkim izletima ne samo širom Jugoslavije nego i izvan naše zemlje. Jedno od posljednjih takvih putovanja bilo mu je u Mađarsku, da vidi znameniti tvrdu Siget Nikole Subića Zrinskoga. Ipak je najvjerniji bio posebno mu dragome Samoboru i njegovome kraju, kuda

Mirka Ivića-Šilje. Uži krug društva — Filić, Milčetić Vojtješković i ja, znali smo zbog čega udovoljavamo njegovoj molbi za opskrbnika. Mirko Ivić bio je već tada pod pristrom u Varaždinu kao komunist i to je bila prilika da ga se ukloni na legalan način iz varaždinske sredine i tako mu se olakša kontaktiranje s prvim partizanima ovog kraja. Nas nekoliko bilo je zaduženo za opskrbljivanje kuće, pa smo dolazili s posebnim propusnicama i donosili hrano, lijekove, deke, što se zatim upućivalo partizanima. Dok smo mogli »pokrivali« smo kuću ali 1943. godine bio je kraj. Ustaše su saznale da je kuća postala partizanska baza. Zapalili su dom, a Ivićevu suprugu Anku mučili i ubili. Sa susama u očima gledali smo s bedemom varaždinskog starog grada kako poput ogromnog kriješa nestaje Filićev dom.

Pošlije oslobođenja zemlje ponovo smo krenuli u akciju za podizanje novog doma. Prvi poticaj dao nam je prvorac našega kraja Gabrijel Santo. Zatim se toga pothvata prihvatio drugi Mirko Ivić-Silo. Opet je došao do izražaja varaždinski entuzijazam. Na mjestu Filićevog doma otvoren je tako 1963. godine novi dom. On nosi ime Anke Ivić, koja je dala svoj život na pragu staroga doma za buduću slobodnu zemlju. Varaždinski planinari nisu zaboravili ni prvo graditelja i predsjednika-utemeljitelja, Krešimira Filića. Proglasili su ga doživotnim počasnim predsjednikom a jednu sobu u domu pod imenom Filićeva soba, namijenili uspomeni na ovu izuzetnu ličnost kulturnog i planinarskog života Varaždina i Hrvatske.

Obnavljanjem svojih uspomena iz najranijih godina varaždinskog planinarstva, Dragutin Grims pridonio je još više sakupljanju grade za povijest našeg planinarstva i čuvanju tradicije planinarskog pokreta.

T. Đurić

je napose posljednih godina zbog narušena već zdravlja najradije odlazio. Njegova iznenadna i veoma tragična smrt ražalostila je sve njegove poznačajke i planinarske druge, koji su s iskrenom sučuti prisjetili njegovu urnu u rođnu mu i dragu češku zemlju, a u srcima i mislima svojima sačuvavali sjećanje i uspomenu na čestitoga i primjernog svoga planinarskoga druga i suradnika. V.B.

MIROSLAV GRČEVIĆ (1952 — 1982)

Duboku i iskrenu bol, velik nedostatak i praznju osjećaju svi mi, svaki speleolog za Miroslavom Grčevićem koji je tragično poginuo u 30.-oj godini života. Bio je član Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« od 1979. i jedan od osnivača »Društva za istraživanje i snimanje krških fenomena« iz Zagreba. Njegova specijalnost pri speleološkim istraživanjima bilo je ronjenje sifona, tj. najmlade i najopasnije područje djelovanja tehničke speleologije. Spomenimo samo neke speleološke objekte u kojima je Miro istraživao i ronio: Rokinja bezданa, Crnačka pećina, spilje u kanjonu Rudnike, spilja kod Siničića, Markarova spilja, Jama pod Debelom glavom, Matina spilja kod Cankovića, Tamnice, Vučja jama, Golubnjača na Ziru, Veterinaca itd. Ronjenjem se bavio 10 godina.

Tragično je izgubio život 5. lipnja 1982. godine oko 14 sati, roneći kao sportski ribolovac na natjecanju, u moru u blizini otoka Raba.

Komisija za speleologiju PSH na sastanku dana 9. srpnja 1982 na prijedlog SO PD JNA »Sutjeska«, dodijelila mu je naziv i знаčku »Speleologe (br.76) za posebne zasluge u pionirski posao ronjenja u spiljama Hrvatske. Pokojni Miroslav imao je sve uvjete za polaganje ispit, ali ga je okrutna smrt u tome sprječila. Ovo je prvi put kad nas da je naziv »Speleologe nekome posmrtno dodijeljen.«

Ponosni smo što smo s njim drugovali, živjeli i radili i što smo u njemu imali dobrog prijatelja. On će uvek ostati prisutan u našim mislima kao jedan od prvih speleologa — ronilaca u Hrvatskoj.

Kad smo ga očekivali da nam se uskoro vrati s »krovom svijeta, kad smo se iskreno nadali da desnicu i čestitati mu na postignutom uspjehu, čemo mu, po običaju, stisnuti čvrstu i odlučnu kad smo sa zadovoljstvom očekivali da će nam održati predavanje uz projekcije dijapozašiva, kao što je to radio u svim sličnim slučajevima, da na taj način podijeli svoju radost sa svima nama i prenese nam svoja zapažanja i stečena iskustva, kad smo međusobno razgovarali o njegovoj kandidaturi za slijedećeg predsjedavajućeg Društva, kad smo se pripremali da ga uputimo u školu instruktora za čijeg polaznika je bio već prijavljen, u petak 15. listopada 1982. godine saopćeno nam je da je 1. listopada iste godine nestao na himalajskom masivu, točnije na Pisang Peaku u Nepalu, i nažalost, umjesto svega očekivanog, pruđen smo da pišemo ovaj nekrološki zapis.

Vijest o njegovom nestanku teško nas je pogodila, ali još uvjek nismo gubili nadu. Pridružili smo se naprima Veljkove porodice da se organizira što šira potraga kako bi se pronašao. Vijesti koje su stizale o potrazi bile su najčešće kontradiktorne. Najzad je porodica odlučila da iznajmi helikopter i dala garantiju Nepalu da će helikopter zaista biti plaćen. Po vezi koja je već bila uspostavljena, obavijestena je Himalajska skijaška ekspedicija Stanice GSS Zagreb da joj je stavljeno na raspolaganje helikopter i da ga može koristiti u potrazi za Veljkom.

Na povratku s Kang Gurua četiri člana ekspedicije uputila su se na mjesto događaja, ali bez uspjeha. U utorak 2. studenog iškusni himalajac Stipe Božić iz Splita s Brankom Separovićem iz Zagreba, koji nisu napuštili Nepal sve dok se neizvjesnost nije do kraja objasnila, uletjeli su s helikopterom, a potom došli na mjesto nesreće. U nedjelju 7. studenog, putem već spomenute vaze, Vladimir Mesarić (voda ekspedicije) poslao je poruku: »U četvrtak 4. studenog pronašli smo mrtvog Veljka i sahranili na mjestu nesreće. To je bilo u podnožju himalajskog masiva Pisang Peak (6091 m), koji ponosno, ali ipak i od Veljka pobijeden stoji na vječitoj strazi iznad smrznutog tijela zadarskog planinara Velimira Sušaka.

Vijest je izbrisala posljednji tračak nade u mogući spas Veljka i izazvala duboku bol i tugu među svima onima koji su ga poznavali, pa i onima koji nisu imali sreće da ga upoznaju.

EPITAF PLANINARU VELIMIRU

našli su te kako ležiš
očiju uprtih u beskraj i daljine
tvoja smrt je jedna od mnogih
koju su našli u zagrljaju planine
toliko si želio njene visine
a ona te izdala

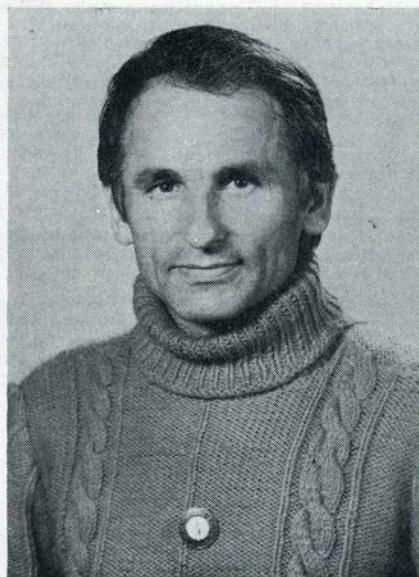
našli su te kako snivaš vječni san
privezanog uz stijenu
tamo gdje si bio ostavljen
da umreš očajan i sam

a nama koji smo daleko od tebe
ostaje samo da ti kažemo
zbogom zauvijek, zbogom mrtvi naš druže
na tvoj grob nećemo nositi ruže
jer on je daleka, daleka gomila stijena
a spomenik ti je planina
koju si toliko volio

spavaj prijatelju u visovima
tamo gdje je završeno tvoje putovanje
u planini koja te je primila u leden
zagrljav

da te više nikada ne vrati
a rekvijem za tebe mrtvi naš druže
njeni će ti vjetrovi svirati

Smiljana Petričević

Velimir Šušak, mašinski tehničar, rođen u Krupi 1939, član SKJ, bio je član PD »Paklenica« od 1963. i u njemu vršio brojne i odgovorne dužnosti. Od 1969. član je Upravnog, odnosno Izvršnog odbora, nekoliko godina bio je potpredsjednik Društva, od 1969. pročelnik propagandne sekcije, a u sadašnjem mandatu zamjenik predsjedavajućeg. Godine 1975. postaje vodič ljetnih pohoda, a od 1982. je provjereni vodič. Iстicao se kao kreator velikog broja propagandnih eksponata. Kreirao je zastavu, emblem i značku Društva, jubilarne značke »Velebit« i »Liburnija«, sedam značaka u seriji »Velebit«, brojne zastavice, štambilje i društvene suvenire. Bavio se i puclističkom, a posebno su mu zapaženi serijski članci »Kilimandžaro, ljubavi moja«, knjiga u rukopisu »Kilimandžaro« i dr. Biran je i u organe Saveza za fizičku kulturu općine Zadar, a u posljednjem mandatu i za delegata Skupštine tog Saveza, te u organe društva »Partizan« i mnogih drugih društveno-političkih i sportskih organizacija. Bio je neumoran i u gradnji, odnosno dogradnji planinarskih objekata i puteva.

Planinar je na matici planin — Velebitu, koji je iznad svega volio, ali i po svim drugim značajnijim planinama diljem Jugoslavije. Obišao je Dolomite, Jungfrau, Eiger, Dom, Monte Rosu, osvojio je, s njegove teže strane, i »krov Crnog kontinenta — Kilimandžaro, prošle godine uspenjao se u ekvadorskim Andama na četiri vrha, među kojima i na Chimborazo (6272 m), o čemu je objavio putopis u prošlom broju NP.

Osim planinarstvom, bavio se i drugim sportovima: gimnastikom, podvodnim ribolovom, ronjenjem, skijanjem, sportskim disciplinama u okviru Radničko-sportskih igara itd. Zahvaljujući svestranom i kontinuiranom bavljenju sa sportom, bio je to vitalan čovjek, jak fizički i psihički izdržljiv. Uzrok njegove tragedije mogla je biti samo nesreća, nikako ne nedostatak kondicije ili stručnosti.

Za izvanredne zasluge primio je brojna priznanja i odlikovanja: »Plaketu SFK« općine Zadar, brončani, srebrni i zlatni znak PSH, srebrni znak PJS i mnoge druge.

Pogibija druga Veljka za naše je Društvo, za planinarsku organizaciju u cijelini, za SKJ, a posebno za porodicu, nenadoknadiv gubitak. Tužni smo svi zbog njegove smrti, jer je on bio dio nas, dio našeg života, dio naših želja i prohtjeva. Zajedno s njim otišao je u nepovrat i jedan dio nas samih.

D. Perić

25. veljače 1982. na povratku s vrha Elbrusa na Kavkazu (5642), spašavajući druga pao je i na mjestu ostao mrtav. Pronašli su ga nakon mjesec dana i tijelo mu vratili u rodni grad Budimpeštu.

Laszlo je tri godine radio na montaži tvornice u Obrovcu i za to vrijeme bio član našeg PD »Paklenica« u Zadru. Prvi put smo ga susreli na prvi dan proljeća 1975. na Lakinom vrhu iznad Obrovca. Sporazumijevali smo se na engleskom. Od tada je svake nedjelje s nama išao u planinu, najprije u Paklenicu, pa na Bojinac, Rujno, Stap, Sv. brdo, Zavičan i dalje redom. Tako smo prijateljevali. Kad je naučio malo hrvatski rekao bi: »Ja ljubim ova planina«. Uživao je u svemu što je video nova na našim izletima.

Za Novu godinu došla mu je supruga Anika, liječnica, isto tako strastveni planinar. Odmah smo upriličili uspon na Crnopac iznad Obrovca. Bio je to divan izlet po snijegu. Anika je ostala do konca ljeta a zatim otišla u Budimpeštu. Koncem rujna rodila im se djevojčica Sarlota.

Laszlo je poslije s nama obišao Triglav i Julijske Alpe, a zatim je 1976. bio na Prokletijama i 1977. na Magliću i Durmitoru. Kad je po završetku poslova posve odlazio iz Obrovca, rekao je da će opet doći i dovesti svoje prijatelje da im pokaže kako su lijepo planine Jugoslavije.

1981. u proljeće iznenada je banuo na vrata. Došao je na dan-dva radi tvornice pa nam se javio. Isto ljetu ga je naš član Tatek posjetio u Budimpešti, pa mu je Laszlo pričao da je bio na Kavkazu i da se ponovo spremi tamo za zimski uspon na Elbrus. Po njemu nam je poslao svežanji dopisnica »Veršni otvažnjih« s vrhovima Kavkaza.

Mi smo i nadalje, polazeći na Velebit, spominjali Laszla. Jednog dana stiglo je pismo od Anike iz Budimpešte s osmrtnicom: ing. László Makó poginuo na silazu s Elbrusa.

Uvijek kad budemo prolazili kroz Obrovac, sjećat ćemo se našeg druga planinara iz Mađarske, i svega onoga što smo lijepoga doživjeli zajedno s njim u našim planinama.

Ivan Tomljanović

Speleologija

• **Mladi speleolozi u Rokinju bezdani.** Ekipa SO PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba je 6. studenog posjetila poznati vodeni spel. objekt Rokinju bezdan kod Jezerana u Lici. Bio je to jedanaesti ulazak zagrebačkih speleologa od 1961. kad je ulaz u jamu pronađen. Ova akcija je imala isključivo edukativni karakter, jer su se spuštali u mladi speleolozi (dubina preko 100 metara), a korištena je i nova posebna tehnika za paralelno spuštanje i penjanje. Ekipu su vodili dipl. inž. Tihomir Kovačević i mr. Mladen Garašić, a članovi su bili Jurica Fiamengo, Boris Mahovac, Zdravka Plavčić, Dubravka Raica i Darko Siščan. Sva sedmorica spustili su se u jamu, pregledali sve suhe kanale, i dio vodenog toka te izašli na površinu za 4 sata. Tako velika efikasnost (1400 m užeta korišteno u 4 sata) postignuta je zato što su paralelno ulazila po dva speleologa, a prilikom izlaska čak i tri istovremeno. Korišteno je 300 m »Bluerwater II« užeta i u svakom trenutku je netko od ekipa bio na površini. Niti u jednom trenutku nije zamarenovo dvostruko osiguranje za svakog speleologa. Ovakav način istraživanja bit će vrlo koristan za buduće akcije jer će skratiti tzv. »mrverte točke« svačake speleološke ekipi. Mladi dio ekipa dokazao je ovom akcijom da samostalno može voditi veće istraživanje. Ista ekipa je 7. studenog istraživala vertikalne spel. objekte na obroncima Deriguva (811 m) na M. Kapeli, istom tehnikom. Prilikom ovih akcija korišteno je sklonište »Društva za istraživanje i snimanje krških fenomena« u Modrušu za stanovanje, te kombinovilo PD JNA »Sutjeska« za prevoz.

• **Istraživanja na Kordunu i u Lici.** Zagrebački speleolozi inž. Mladen Šebian, Dražen Suhađa i mr Mladen Garašić 2. lipnja 1982. rekonoscirali su i istraživali Izvor-

spilju u Grobniku i Krajačićevu spilju jz. od sela Male Črkvice, u blizini Veljuna na Kordunu. Budući da se radi o spiljama s funkcionirajućim stalnim izvora, za posjete i istraživanje se trebaju koristiti vodonepropusna odijela. U Lici, u okolini zaseoka Graba (jugistočno od Gračaca) spel. ekipa dipl. inž. Tihomir Kovačević, Tomislav Marinčić i mr Mladen Garašić je 11. kolovoza 1982. rekonoscirala i djelomično istražila 6 spel. objekata. Značajnija je Terina s velikom ulaznom dvoranom i Ponor u Grabu. Ova su dva istraživanja nastavak kontinuiranog rekonosciranja krških terena Hrvatske koje provode članovi SO PD JNA »Sutjeska« i »Društvo za istraživanje i snimanje krških fenomena« iz Zagreba radi stvaranja Centralnog speleološkog kataстра.

• **Istraživanja u Maloj Kapeli.** Mala Kapela dulje vremena zauzimala pažnju speleologa zbog velikog broja objekata, od kojih su mnogi većih dimenzija. Članovi »Društva za istraživanja i snimanja krških fenomena« (DISFK) i SO PD JNA »Sutjeska« (SOS) iz Zagreba u suradnji sa Sumarijom iz Josipdola preuzeuli su dužnost da sistematski speleološki istražuju područje Male Kapеле te naprave spel. kartu i katalog tog područja. Od 30. travnja do 3. svibnja 1982. pod vodstvom dipl. inž. Tihomira Kovačevića speleološka ekipa u sastavu mr. M. Garašić, Z. Medimurec, Z. Damjančić, inž. M. Šebian, T. Jurčić, T. Držić, G. Durn, D. Raičić, B. Salov, S. Grgić, Z. Plavčić, B. Šušković, K. Solta, Z. Strbenac, J. Fiamengo, D. Siščan, D. Suhađa, S. Klancir, L. Bednjanec, M. Potovšek i M. Blažević istražila je 19 spel. objekata na području Makovnika i Jandrića. Svi su fotografски i topografski snimljeni. Najdublji su Brileova

jama (167 m) i Šumarkova jama (155 m), a slijede Klipina jama, Jama u Bršku, Marjanova jama, Danina spilja itd. U vremenu od lipnja do rujna još su nekoliko puta istraživali Malu Kapelu. Tada je rekonoscirano i istraženo 8 spel. objekata. Za sada je u Maloj Kapeli speleolozima DISKF i SOS poznato 284 ulaza u spel. objekte. Veliku zahvalnost spomenute spel. ekipi duguju Šumariji Josipdol, a posebno dipl. inž. Miljanu Radmanoviću, Ivi Luketiću, Mani Vukeliću, Dani Gašparoviću i Marjanu Jandriću koji su ekipi vodili do objekata na terenu te osigurali terensko vozilo za prijevoz ljudi i opreme. Istraživanja će se nastaviti 1983. godine.

• **Osam novih jama u srednjem Velebitu.** Od 18. do 22. rujna SO PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba u sastavu Boris Mahovac, Žarko Supičić, inž. Mladen Šebian i mr Mladen Garašić nastavila je sa sistematskim spel. istraživanjem područja srednjeg Velebita. Tom prilikom pronađeno je, te rekonoscirano i istraženo osam vrlo dubokih i značajnih spel. objekata, naročito u području Grginog brijege (jama dubine 109 m) te u području Pepelarica. Budući da se radi o vrlo dubokim (između 15 i 250 m) i komplikiranim objektima (tri aktivna ponora povezana u jedan spiljski sistem), istraživanja će se nastaviti.

• **Novi kanal u Jopićevu spilju.** U noći između 27. i 28. kolovoza članovi »Društva za istraživanja i snimanja krških fenomena« iz Zagreba posjetili su Jopićevu spilju, najdužu u Hrvatskoj (preko 6 km). Ekipu u sastavu dipl. inž. Tihomir Kovačević, Tomislav Marinčić, inž. Mladen Šebian i Boris Resimić vodio je mr Mladen Garašić. Ekipa je uz fotografiranje

daljih dijelova spilje istražila i 35 m vodenog kanala koji do sada nije bio prođen. Naime, četredesetak metara prije krajne točke (sjevernije) kod koje se prvi puta pojavljuje viši (istočni) potok (ulazni sifon), u blizini »velike barijere« na putu za Gundulćevu poljanu, kroz uski i vodom napunjeni kanal prošlo se u rošnjačkim odjelima još 35 m. Prilikom istraživanja nivo vode bio je vrlo nizak što je vjerojatno pomoglo da se kanal i primijeti. Pretpostavlja se da bi taj kanal mogao dovesti speleologe u još neotkrivene dijelove spilje uzvodno od sifona. Smjer kanala je gotovo prema jugu. Budući da se u njemu osjeća strujanje zraka, što je dobar znak za nastavak spilje, proširivanje i otkrivanje sigastih tvorevina neće biti uzljudan trud i posao. U Jopićevoj spilji ima još mnogo mjesta gdje

treba nastaviti s istraživanjima. Početna i glavna istraživanja izvršena su od 1968. do 1976., a kasnije, nažalost, mnogo manje. Nadajmo se da će se situacija uskoro promjeniti na bolje.

(Mr. Mladen Garašić)

III Karlovačka speleološka škola. Speleološki odsjek PD »Dubovac« organizirao je od 18. 2. do 1. 4. Treću karlovačku speleološku školu. Prva i druga održane su 1975., odnosno 1978. Iako nije provedena velika reklama, upisao se vrlo velik broj polaznika — čak 47. Rad je izveden u obliku 7 predavanja i 7 izlazaka na terenu. Praktične vježbe izvedene su u sljedećim spel. objektima: Vražić i Barunova spilja, Gvozdenica, spilja Budimka, kula na starom gradu Dubovcu (vježba absajla), Ledenica i Jopića spilja. Voditelj škole bio je Mladen Ku-

ka, a školu je s uspjehom završilo 26 polaznika. Na svečanom završetku škole polaznicima koji su s uspjehom završili školu podijeljene su diplome, a u ime KSPSH njen pročelnik Vlado Božić uručio je svakome po jedan broj časopisa »Speleolog« i primjerak broja »Naših planina«, a 15-oričici najboljih SO PD »Dubovac« uručio je po jednu knjigu sa speleološkom tematikom. Osim članova odsjeka pomoć u radu škole pružili su Radovan Čepelak, Vlado Božić i Srećko Božičević.

Speleološki logor SO PD (Dubovac) održan je na najdubljem spec. objektu Zumberka, Pečenjevci (—55 m) i tom prilikom je u potpunosti istražen. U radu logora sudjelovalo je 9 članova SO PD »Dubovac«, a voditej logora bio je Mladen Kuka.

(M. Kuka)

Planinarski objekti

Otvorenje skloništa na Stapu u Velebitu. U nedjelju 3. listopada tekuće godine u čas 38. godišnjice oslobođenja Zadra izveden je marš iz Mandaline do Stapa. U njemu je bilo više desetina planinara. Na Stapu je priredena mala svečanost, a potom je otvoreno novo planinarsko sklonište. Otvorio ga je Branko Škoti, tajnik PD »Paklenica« iz Zadra koje ga je i izgradilo. Vrpuću je presjekala djevojčica Mojca Debevc stara pet i pol godina koliko ima i planinarskog staža. Za sobom ima već nekoliko tisuća predenih kilometara i brojne ispjene vrhove u planinama. Nevjerojatno ali istinito! Sklonište je izgradeno pretežno dobrovoljnim radom i prilozima članstva. Priključeno je oko 10.000 dinara i dato 1.314 dobrovoljnih radnih sati, od čega je sam Slavko Tomerlin, zvan Tatek, (idejni začetnik i voditelj izgradnje) dao 333 sata. Zato se ovo sklonište medu planinarima i naziva »Tatekova koliba«. Sire o izgradnji skloništa napisano je u časopisu »Naše planine«, broj 11–12 od 1981. Sklonište je otvorenog tipa. Sirina mu je 2,5 a dužina 4 metra. Ima desetak skupnih ležajeva. Posjeduje i mogućnost pripremanja hrane, jer je snabdjeveno štednjakom, te najnužnijim sudjem. Prenosite u njemu moguće je uz upotrebu vreće za spavanje. Najpogodniji pristup skloništu je sa Jadranske magistrale iz sela Mandaline (3 sata), a moguć je i s Velebita od Visočice ili Buljme. Izleti iz skloništa mogući su na Simonoviću stadinu, Babici, Siroki kuk, Debeli kuk, pa i Visočicu, Jelovu ruju, Veliko i Malo Rujno, Stražbenicu, Golić, Buljmu itd. Postoji i mogućnost alpinističkih uspona na obližnje vrhove kao što su Siroki kuk, Simonovića stadinu i dr. Pri otvaranju skloništa tajnik Društva je pored ostalog rekao: »Primjer izgradnje ovoga skloništa je dokaz tome kakav je moral i kakvi odnosi se njeguju u planinarskoj organiza-

ciji. To su pravi amaterski i volonterski odnosi, to je ono pozitivno što bi trebalo da vlađa u čitavom pokretu fizičke kulture. On je dalje dodao: »Uvjeren sam da će svih posjetioc ovoga skloništa znati cijeniti uloženi napor u njegovu izgradnju i da će ga čuvati i sprečavati da ga bilo tko ošteće i uništava.«

(D. Perić)

Elektrificiran dom na Zavižanu. U petak 24. rujna skromnom svečanosti uz prisustvo predstavnika društveno-političkih organizacija općine Senj i PSH obilježena je elektrifikacija planinarskog doma na Zavižanu. Simbolično uključenje izvršio je dugogodišnji meteorolog i domar planinarskog doma Drago Vuković. (N. A.)

Izgradnja Kredarice. Planinarski dom Kredarica podno Triglav-a bilo je ljetnih mjeseci najviše gradilište u Jugoslaviji. Zahvaljujući naporom svih planinara Slovenije, te radnih i društveno-političkih organizacija osiguran je veći dio potrebnih finansijskih sredstava za proširenje doma. Radovi teku pod vrlo teškim klimatskim uvjetima, sav transport potrebnog materijala izvršen je helikopterima. Završetak radova i otvorenje doma planirano je već za iduću godinu. Izgradnju doma pomogli su svojim prilozima i planinari iz SR Hrvatske. (N. A.)

Obnovljena kuća na Kalvariji. Kalvarija, omiljeno izletište karlovačkih planinara, nakon tri godine ponovo je otvoreno. U tri mjeseca intenzivnih radova, u kojima je utrošeno oko 40.000 dinara, vrijedni lanovi PD »Dubovac« uspješi su spasiti ovaj lijepi objekt od sigurnog propadanja. Promijenjene su električne instalacije, podovi u kuhinji i dnevnoj sobi, izvršeni su malerski radovi na unutrašnjoj i vanjskoj zaštiti zidova, kao i velik broj akcija oko uređenja okoliša doma. Za domara je izabran poznati

karlovački planinar i ljubitelj prirode prof. Zlatko Bučar. Dom je otvoren čitave godine subotom i nedjeljom, a mogu se dobiti razna pića. Do doma se najlakše može doći autobusom iz centra Karlovca koji vozi svakih pola sata u Male Jelse (silazi se kod Licitara), te otuda markiranim stazom kroz šumu 10 minuta. Već grupni posjeti najavljuju se na adresu PD »Dubovac« pp 77 ili na telefon 047-24621, prof. Zlatko Bučar. (Mladen Kuka)

Sklonište uz kuću na Jezercu, Prenj. Sarajevski alpinisti su rađeci dva mjeseca adaptirali planinarsku kuću na Jezercu, koja je bila u vrlo lošem stanju, a uz samu kuću su napravili sklonište koje će uvijek biti otvoreno za posjetioce. U njemu može spavati osam ljudi. (Redžep Grabus)

Dom na Bukulji. Poslijednevni marš »Tragom šumadijskih partizana« učesnici marša s brojnim gostima, prisustvovali su 18. septembra otvaranju planinarskog doma »Bukulja« na Bukulji. Traku pred domom je prešijsko direktor OOUR Turizam i ugostiteljstvo »Staro zdanje« RO »Bukovička banja«, od kojeg je dom i dobiven na korištenje. Sve okupljene je prigodnim riječima pozdravio predsjedavajući PSD »Bukulja« Milutin Ranisavljević. Dom se sastoji od dvije jednodjelne kućice. Jedna će se koristiti kao kuhinja na bazi samosluživanja, odnosno kao trpezarija, a u drugoj se može smjestiti 10 izletnika. Dok se ne opossobe dodatni ležaji i ne nabavi veći broj čebadi, preporučuje se da posjetoci ponesu vreće za spavanje. Kuhinja je snabdjevana posudem, raspolaže štednjakom na dva i elektrikom, a voda je uza sam dom. On će biti otvoren subotom, nedjeljom i praznicima. Dolazak na Bukulju može se ranije najaviti na adresu: PSD »Bukulja« Maršala Tita 69, ili sekretaru Milijani Đorđević, UL. Slobodana Pešenica 40, 34300 Arandelovac. (V. Jovanović)

Alpinizam

● Hrvati u Himalaji. Izgleda da je prvi Hrvat koji je došao do Himalaje bio Angelik Benedit 1862. godine, dakle prije 120 godina. O tome donose NP u ovom broju prigodni napis Tomislava Đurića. Prvi put je hrvatska zastava istaknuta na jednom himalajskom vrhu 1971 godine. To je pošlo za rukom Željku Poljaku kao članu jednog njemačkog poleta. Iste godine penjač je u Himalaji i Ernest Tomšić iz Rijeke kao član jednog talijanskog poleta. Naužiš domet postigao je Stipe Božić iz Splita koji se 1979. uspeo na Mount Everest kao član jugoslavenske ekspedicije. Prve hrvatske himalajske ekspedicije bile su organizirane tek ove godine. Alpinistička ekspedicija Planinarskog saveza Zagreba osvojila je Anapurnu IV, a Skijaška ekspedicija Gorske službe spašavanja, stanica Zagreb, vrh Kang Guru. Naše planine objaviti će detalje o njima o idućim brojevima.

● Knez u Eigeru solo za 6 sati. Prije pet mjeseci, usred cice zime, pisao je: »S Pečovnikom bili smo u Eigeru. Najprije smo čekali lijepo vrijeme, potom smo naravno ušli (u stijenu — op. prev.). Ipak, pod Rote Fluhom, morali smo se vratiti. Sipak snijeg i led, snježni balkoni itd.« Potom je opet marljivo trenirao i penjač, u andskoj ekspediciji vodio je u najuspješnijem navezu i — odmah se po povratku namjerio na Eiger. Ovaj put je, za programenu, pod sjevernu stijenu Eiger-a (Švicarska) otiašao sam i u ponedjeljak 12. ovoga mjeseca u samo šest sati kao prvi Jugoslovani prepenjač Klasični smjer. Vrh je uistinu visok »samo« 3619 metara, ali njegova veličanstvena 1800 metara visoka sjeverna stijena jedan je od »tri posljednja problema u Alpama«. Poslije brojnih pokušaja i žrtava prvi su je tim smjerom pobijedili Nijemci A. Heckmair i L. Vörg, te Austri-

janci F. Kasperek i H. Harrer. Tri puta su morali zanoći. Potom su stijenu mnogi više puta propenjali. To je cilj svakog ambičioznog alpinista. Izvedeni su mnogi novi smjerovi, u njoj su se okušali na sve moguće načine, pa i zimi i solisti. U tako malo vremena, kako se posrećilo Knezu, stijenu još nitko nije uspio propenjeti. Uspon preko sjeverne stijene Eiger-a po Klasičnom smjeru Knezu nije bio dovoljan. Po starom običaju tražio je može li se i nekim novim. I kada sreća zatajila, to mu je uspjelo. U krajnjem desnom dijelu stijene prepenjač je »Dvojku« (IV+/III — IV) 15. strpnja i to za samo tri sata. Uspjelo mu je iako mu vrijeme nije bilo naklonjeno. Pri prvom usponu imao je još više ili manje normalne uvjete, lijevo vrijeme i malo snijega (na leđištu je bio slab led; najviše teškoča imao je u Rampi i izlaznim pukotinama zbog toga što su se otvorile). Potom se naoblačilo i skoro svakoga poslijepodneva bilo su oluje.

Franci Savenc
(prev. sa slovenskog
Miroslav Ambrož Kiš)

● Njemački penjači na Biokovu. Da stijene Biokova zaslužuju pažnju alpinista uvjerila su nas dva njemačka alpinista vrativši se 29. rujna 1982. godine s Biokova sa slijedećim zapisom: »Opis uspona: Günther Köhler i Walter Keidel iz Bamberga (SR Njemačka) poduzeli su alpinistički uspon na Biokovu 29. 9. 1982. Opis: Od Velikog Brda za 20-ak minuta u Baškoviće. Od Baškovića markiranim stazom za oko sat i po pod stijenu za Smjer br. 5. opisan u Planinarsko-turističkom vodiču Biokovo (Direktni smjer u južnoj stijeni Borovca; Z. Smerke: »Stijene Hrvatske«, str. 150. — op. B. K.), i nakon tri sata penjanja do vrha. Silaz oko dva i po sata. Dojam: Smjer je u donjem dijelu srednje težak, s 2 teža detalja. U gornjem dijelu lagan. Po napišem mišljenju, osim što nedostaju klinovi, smjer je vrlo interesantan.« (Preveo O. Z.) I tako nas stranci na još jednom primjeru podučavaju što smo pro-

pustili. Biokovo, ne tako daleko od splitskih, pa ni zagrebačkih alpinista, sa svega dvadesetak opisanih smjerova u svojim stijenama, s vrlo malim brojem ponavljanja, možda će privući strane alpiniste, koji će 2 — 3 dana svog odmora posvetiti penjanju i nakon poduzete ture na mom radnom stolu ostaviti »Tourenbericht« s nekog prvenstvenog smjera koji će nazvati »Bamberger...«. Neka bude i toga, ali veći dio koča trebao bi pripasti našim penjačima; on se ne može rezervirati — pojest će ga drugi! Zato, neka ovo bude poziv našim alpinističkim odsjecima da se okrenu i biokovskim stijenama, koje mogu pružiti čak i dio onoga što za skupe devize tražimo u Alpama. (Boris Kurtović)

● Sastanak KKA PSJ. U prisutnosti predstavnika planinarskih saveza Slovenije, Hrvatske, BiH, Makedonije i Vojvodine održan je 20. studenoga u Zagrebu zajednički sastanak koordinacijskih komisija PSJ za alpinizam i ekspedicije. Prisutni predstavnici analizirali su alpinističku i ekspediciju djelatnost u okviru svojih saveza, te predložili zajedničke akcije u idućoj godini. Predloženo je da se tradicionalni prvomajski skup alpinista u Paklenici uvrsti u kalendar PSJ, kao savezna akcija. Konstatirati je nedostatak alpinističke literature na hrvatsko-srpskom jezičnom području, pa je predloženo zajedničko finansiranje izdavanja potrebitne literature. (N. A.)

● AO PD »Dubovac«. Članovi Odsjeka Mladen Dijačić, Hrvoje Korais, Dina Jerinić, Mladen Kuča i Vlatko Stipetić boravili su početkom osmog mjeseca u masivu Grossglocknera. Zbog izrazito lošeg vremena nisu penjali neke teže smjerove, no čitava grupa uspela se na najviši vrh Austrije. Uspon iz mjesta Kals (južna strana), a silaz preko ledenjaka Hofmannskees na sjevernoj strani. Za vrijeme silaska, kao i za vrijeme prečenja lednjaka Pasterze grupu je pratila jaka kiša. U povratku kući grupa je izvela i neke lakske pristupe na vrhove preko 3000 m u Dolomitima, također po lošem vremenu. (M. K.)

Vijesti

● Savjetovanje PSJ o zaštiti prirode. Ovogodišnje Savjetovanje o zaštiti prirode planina, koje organizira Planinski savez Jugoslavije, održano je 17. i 18. rujna na Kožari. Prisustvovalo je 50 delegata iz svih republičkih i pokrajinskih planinarskih saveza. Podneseno je nekoliko referata, a posebno je pažnju izazvao referat predsjedničke Komisije za zaštitu prirode PSH mr. Željka Kašpara »Uloga planinarske organizacije u zaštiti prirode planina«. Zbog velikog zanimanja za ovaj materijal zaklju-

čeno je, da se uz odredene dopune referat stampa kao posebna brošura i uputi svim planinarskim društvima u Jugoslaviji. Uz stручni dio organiziran je posjet legendarnoj Mrakovici gdje su sudionici Savjetovanja zasadili 90 bozova u čast druga Tita. (N. A.)

● PSJ primljen u IOF. Na inicijativu orijentacionca iz SR Hrvatske i AP Vojvodine predsjedništvo Planinarskog saveza Jugoslavije donijelo je odluku da pristu-

pi u članstvo Internacionale orientacijske federacije. Protekli Kongres IOF-a s velikim zadovljstvom prihvatio je traženje PSJ te jednoglasno prihvatio PSJ u članstvo. Mnoge zemlje članice IOF u kojima je orijentacija na puno višem stupnju nego u Jugoslaviji, ponudile su pomoći u nastavnim materijalima i školovanju kadrova, a Italija i Austrija preložile su i održavanje tromeča koji bi se svake godine održavalo u drugoj zemlji. (N. A.)

● **Savezno orijentacijsko natjecanje.** U subotu i nedjelju 18. i 19. rujna održano je na Fruskoj gori u organizaciji PSS Vojvodine orijentacijsko natjecanje PSJ u kategoriji seniora, seniorki i omladina. Sudjelovalo su ekipi iz svih republičkih i pokrajinskih planinarskih saveza, s tim, da su po prvi put nastupile seniorke i omladinci. Plasman u seniorskoj konkurenciji je slijedeći: 1. »Avala« Beograd, 2. »Jahorina« Sarajevo, 3. »Neštin« Neštin. Ekipi PSH za uzele su slijedeća mjesta: »Ravna gora« iz Varaždina peto, »Sutjeska« iz Zagreba osmo i »Sljeme« iz Zagreba četvrteto mjesto. U ženskoj kategoriji plasman je slijedeći: 1. »Avala« Beograd, 2. »Sljeme« Zagreb, 3. »Neštin«.

(N. A.)

● **Dani jugoslavenske fotografije.** U dvorcu Trakošćan održana je od 12. do 14. studenoga 1982. izložba umjetničke fotografije pod nazivom »Dani Jugoslavenske fotografije '82«. Izložbu je organizirala foto-sekcija PD »Ivančica« iz Ivance uz suradnju Foto-saveza Jugoslavije i Hrvatske, a povodom 50. obljetnice održavanja prve foto-izložbe u Ivancu (koju su također organizirali planinari). Osim najpoznatijih majstora umjetničke fotografije iz cijele Jugoslavije, svoje eksponate izložili su i planinarski fotografi.

(N. A.)

● **Pohod planinara PTT.** 30. jubilarni pohod planinara PTT Jugoslavije održan je od 9. do 11. rujna na južnom Velebitu. Organizator je bio PD PTT »Sljeme« iz Zagreba a sudjelovalo je ukupno 65 planinara iz 15 PTT planinarskih društava iz cijele Jugoslavije. Pohod je započeo u Metku polaganjem vjenčana na spomenik palim boraca NOR, a zatim su sudionici u toku iduća dva dana obišli »Paklenički planinarski put«. Završetak je bio u Starigradu Paklenica gdje su sudionici spustili u more vjenčan u znak počasti palim pomorčima, a povodom 40. obljetnice osnutka JRM. Završnog svečanosti prisustvovali su visoki rukovodioci općine Zadar kao i poduzeće PTT.

(N. A.)

● **Susret PZS i PSH.** Tradicionalni susret predstavnika PZS i PSH održan je 9. i 10. listopada na Učki. Osim što su posjetili interesantna područja ovog regiona, održali su razgovore u kojima je razmatrana zajednička problematika i to: organizacija »Prvomajskog skupa alpinista« u Paklenici, zajedničke transverzale, organizacijski i statutarni pitanja, daljnji razvoj orijentacijskog sporta, dogovor o zajedničkim akcijama na spomen-području Zumberka. Bili su jedinstveni u rješavanju svih postavljenih problema, a rješit će ih uz zajedničko zalaganje. Dogovoren je da iduće godine domaćin susreta bude PZ Slovenije.

(N. A.)

● **Slet planinara Hrvatskog zagorja** održan je 27. lipnja u organizaciji PD »Stubičan« Donja Stubica na Medvednici kod planinarske kuće na Lojzejkovom izvoru i kod lovačkog doma (Lovačko društvo »Vepar« Donja Stubica). Iako je vrijeme bilo loše, slet je uspio. Sudjelovalo je 560 planinara. Pred-

sjednik društva, Ivan Jovan, otvorio je slet pozdravnim govorom. U kratkim crtama osvrnuo se na rad društva kroz 30 godina. Spomenuti su izleti, pohodi, dobrovoljne akcije a kao kruna svega: potpuni završetak planinarske kuće na Lojzejkovom izvoru. Delegati planinarskih društava pozdravljali su organizatore sletu čestitajući im jubilej i uručili im prigodne poklone. Tajnik društva, Nikola Štefek, uručio je predstavnicima svih prisutnih društava spomen-priznanje i sletsku značku. Predsjednik PSH, Željko Poljak, uručio je dvojicu članova društva značke priznanja PSH, KUD »Ivan Krka« iz Jakovlja izvelo je bogat program. Plesovi iz svih krajeva Jugoslavije, recitacije, tamburaški orkestar oduševili su prisutne. Streljački savez općine Donja Stubica rukovodio je natjecanjem u gadašu zračnom puškom. Sudjelovalo je 128 natjecatelja. Tri prvoplaširana u kategorijama juniora i seniorka dobila su plakete. Uz streljanu su postavljena dva pikkada, najboljima su podijeljene plakete. Sudjelovalo je 84 natjecatelja.

● **Cetvrti slet planinara Dalmačije** održan je 21., 22. i 23. svibnja u čast 90. godišnjice rođenja Josipa Broza, Dana mladosti i 60. godišnjice PD »Svilaja« iz Sinja. Organizator ovog sleta bio je PD »Svilaja«, a održan je u selu Zelevu na obroncima Svilaje. Preko 3000 planinara Dalmacije na ovoj manifestaciji predstavljalo je oko 350 planinara iz planinarskih društava: »Paklenica«, »Promina«, »Kozjak«, »Mosor«, »Split«, PTT »Marađan«, »Biokovo«, »Grabovica«, »Dubrovnik«, iz Stanice planinarskih vodiča Split, Gorske službe spasavanja Split i domaćina, a također i planinari iz susjedne BiH: »Koprivnica« iz Bugojna i »Cincar« iz Livna. Minutom šutnje odana je počast Josipu Brozu i planinarama koji su poginuli i umrli između dva sleta. Zbor planinara je otvorio predsedavajući PD »Svilaja« Boris Buljan, koji je u kratkom izlaganju iznio važnost njegova održavanja. Poslije prigodne riječi člana predsjedništva PSH Milana Sunka, Marko Sladić, predsjedavajući Planinarskog odbora Dalmacije otvorio je slet. U tri dana sleta planinari su pohodili vrh Svilaje (1513 m) i natjecali se u orijentaciji, streljaštvu, bacanju kamele na ramena i potezanju konopa. Izvanredna lokacija sletišta, lijepo vrijeme i dobra organizacija sleta pridonijeli su dobrom raspoređenju.

(Boris Buljan)

● **Susret bratstva i jedinstva željezničara.** Nastavljajući tradiciju međusobnih susreta, 23. i 24. listopada članovi PD »Željezničar« iz Zagreba bili su gosti pobratimskog društva PD »Željezničar« iz Beograda. Tom prilikom posjetili su planine Ovčar i Kablar kao i niz povijesnih spomenika iz NOB-a, a održana su raznovrsna sportska natjecanja. (N. A.)

● **Potpredsjednik CAI u Zagrebu.** Sredinom listopada u Zagrebu je kao gost Talijanskog kulturnog centra i Zagrebačkog centra za kulturu i informacije boravio is-

taknuti planinarski funkcijonar, potpredsjednik Talijanskog alpinističkog kluba, Angelo Zecchinelli. Tom prilikom prikazao je tri filma: »Masimo, prva ljubav«, »Životinje na slobodik i »Svjetlosna planina«, a s predstavnicima PSH vodio je razgovore o suradnji CAI i PSH. (N. A.)

● **PD »Željezničar« Zagreb.** Devet članova bilo je 20. VI na Zečaku u Samoborskom gorju, početkom rujna 30 ih je posjetilo Juliske Alpe, od njih se pet uspelo na Triglav, oko 100 planinara željezničara bilo je 11. i 12. IX na Danu slovenskih planinara na Lisci, 30 članova bilo je za Dan planinara željezničara 19. IX na Medvednici i Lojzejkovom izvoru, 30 članova sudjelovalo je u okviru akcije NNNI na radnoj akciji kod plan. doma na Ošttru, oko 100 planinara bilo je na tradicionalnom bratskom susretu planinara željezničara Zagreba i Beograda u Ovčar-banji, jedna skupina bila je 30. X na Jančju i Potočku u Zasavju, 7. X bila su 23 člana na Grebengradu, a 15 članova 13. X na Ivančici. Jedan član društva bio je vođic skupine od 40 planinara koji su u organizaciji DTO »Partizan« općine Trešnjevka obišli Lubnik i Ratitovec u Sloveniji. (Josip Sakoman)

● **15. Runolistov marš po Medvednici** održan je po kiši 9. listopada trasmisom od Laza preko Gorščice do Runolistovog doma. Noćili su kod lugarnice na Gorščici. Među izletnicima bilo je najviše članova PD »Željezničar«, kod doma »Runolist« skupilo ih se oko 50. Marš je bio dobro organiziran, za što je zaslужan predsjednik društva Ivica Kovačević. Svi su je podijeljeni spomen-žig i plateni privjesak s runolistom, a neki su dobili i nagrade

(Josip Sakoman)

● **»U susret zdravlju«,** pohod što ga je organiziralo DTO »Partizan« iz Samobora preko Palaćnika do Okića 3. listopada, a u suradnji s PD »Japetić« i Sindikalnim vijećem Samobor, i ove je godine vrlo dobro usplo. Sudjelovalo je nekoliko stotina izletnika. Priredba je dobro organizirana, a u programu je bio i sat povijesti. Svi su dobili prigodne značke. Svrha je ove hvalevrijedne akcije jačanje zdravlja.

(Josip Sakoman)

● **Markacija na Tulove grede.** PD »Tulove grede« iz Obrovca završilo je markiranje staze koja vodi iz Obrovca, primorskom padinom na prijevoj između Tula i Tulovih greda do kontrolne točke ispod samog vrha. Osim ove, društvo ima u planu markirati i neke druge staze u okolini Tulovih greda, a želja im je da izgrade i planinarsko sklonište.

(N. A.)

● **Transverzala »Končarevac«.** Planinarska sekcija »Rade Končar«, koja djeluje u okviru PD »Kamenjak« iz Rijeke, otvorila je novu planinarsku transverzalu pod nazivom »Končarevac«. Transverzala ima pet kontrolnih točaka i to Vojak (Učka), Obruč, Snježnik, Risnjak i Bijele stijene.

Zigovi za KT nalaze se u planinarskim domovima, a za pristup se koriste već markirani putevi. Dnevni se mogu nabaviti u PD »Kamenjak« u Rijeci. (N. A.)

● »Jugovinilci« na Triglavu. U »Jugovinilu«, tvornici plastičnih masa u Kaštel Sućurcu pokraj Splita, ima oko 3200 radnika, među kojima su određeni broj planinara. Kako tvornica ima svoje Odmaralište na Bohinju, skoro svake godine bi se među radnicima koji bi se gore našli, zatekao i poneki od planinara, te bi sakupio grupicu koja bi otišla na Triglav. Tako je početkom 1981. rođena ideja, da se sakupi grupa radnika, koja će ići u Odmaralište da boravak na Bohinju iskoristi za masovan uspon na Triglav. Organizacije zamišljenog uspona i vodstva prihvatali su se Milan Jerončić, rukovodilac radne jedinice za sport i rekreaciju, i Bogomir Medić, dugogodišnji planinar, koji je već petnaestak puta bio na Triglavu, a u jednom mandatu bio je predsednik PD Mosor u Splitu. Tako ne radim u Jugovinili, uspio sam doći u grupu u svojstvu lječnika, koji će je pratiti na uspon. Zainteresiranih za uspon na Triglav bilo je više nego je bilo mesta u Odmaralištu, te je određeno koliko iz svakog pogona može biti ljudi. Tijekom ljeta sticala se kondicija, penjanjem po Kozjaku i Mosoru. Nažalost, uspon nam ove godine nije uspio zbog lošeg vremena. Iduće godine ponovo se našla oveća skupina »jugovinilaca« u Bohinju. Dana 1. rujna prebacili su se kamicom do planine Blato i još istog dana stigli preko Vodnikove koče na Planiku, gdje su prenoćili. Sutradan su se popeli na vrh Triglava, gdje je za mnoge bilo planinarsko »krštenje«. Nakon sliza u Planiku članovi su se podijelili: neki su se vratili u Bohinj, a drugi nastavili s obilaskom Julijskih Alpa. Po povratku svih članova na Bohinj priredena je večera sa slavljem. Svi su bili s pohodom vrlo zadovoljni i zahvalni su organizatorima što su im omogućili nezaboravan uspon. Idućih dana osmero planinara iznajmilo je kombi kojim je uspjelo obići još nekoliko lijepih vrhova i domova u našim Alpama. (Dr. Dojran Uglešić)

● PD »Lipa« Sesvete, održalo je 19. 6. jubilarnu godišnju skupštinsku u Klubu omladine u Sesvetama. Skupštini je prisustvovalo 114 članova i delegata PS Hrvatske i PD »Zeljezničar« iz Zagreba. Tajnik i blagajnik su podnijeli izvještaj o radu društva. Proslavljajući 30-godišnjicu aktivnog rada planinari Sesveta mogu biti ponosni jer su u relativno kratkom roku postigli zapažene uspjehe koji ih svrstavaju među najbolja društva u našoj Republici. Izgradili su planinarski dom na Lipi. Oko doma su iljepo liveade i šume vlasništvo PD »Lipa«. Planinarski dom na Lipi je polazna točka transverzale Zagreb - Ljubljana. Posebna zahvalnost izražena je jednoglasno dosadašnjem predsedniku PD »Lipa« Josipu Rukavini, koji je bio inicijator gradnje doma i koji je najveći dio briga i tereta oko gradnje ponio na svojim ledima, te tako svojim

radom poslužio kao primjer i to ne samo u općini Sesvete. Takoder je odano priznanje požrtvovnim članovima i stanovnicima sela Planina Gornja i Planina Donja bez čije pomoći dom ne bi mogao biti izgrađen. Angažman na izgradnji doma smanjio je donekle opseg planinarskih aktivnosti. Zapaženi su značajni uspjesi pionira i omladinaca na republikanskim orijentacijskim takmičenjima. Donesen je Statut s izmenama i dopunama i izabrani su novi članovi organa upravljanja društva. Za predsedniku je na inzistiranje svih prisutnih članova ponovo izabran dosadašnji predsednik Josip Rukavina. Slavlje je nastavljeno 20. 6. u domu na Lipi, gdje su svečanost ulijepšali članovi KUD »D. Domjanović« iz Adamovca, neumorno svrtajući do kasnih poslijepodnevnih sati. (Zeljka Novose)

● Aktivnost PD »OKI« Iz Zagreba. Krajem lipnja i početkom srpnja tri grupe po 60 planinara po deset dana provele su nezaboravne trenutke na Kornatima otocima, zatim na Visu i Biševu s čuvenom Modrom špiljom. Desetdnevni boravak u masivu Durmitora u kolovozu, po ljetepotu vremenu, ili planinara obilalo je sive markantnije vrhove u kanjon Tare. Izlet je bio u organizaciji PD »Sutjeska«. Tridesetak planinara boravilo je tri dana na Velebitu i popelo se na Visočicu i Kizu. U rujnu boravilo je u Julijskim Alpama 44 planinara. Jedna grupa popela se na Triglav. (Dr. Z. S.)

● Radna akcija u Borisovom domu. Članovi PD »Paklenica« iz Zadra organizirali su 12.-14. studenog dobrovoljnu akciju u svom domu u Paklenici, 57 sudionika, među njima 28 vojnih pitomaca iz Zadra i Žemunika, dali su 825 dobrovoljnih radnih sati vrijednih više od 205.000 dinara. Tom prilikom je dopremljen građevni materijal, obojeni su drveni dijelovi i neki zidovi, očišćena okolina doma i načinjen podest od kamena i pjeska ispod spomen-ploče »Plavom Jadranu«. (D. P.)

● Listopad u Rijeci. U organizaciji novoosnovane planinarske sekcije Doma JNA održano je 11. listopada u Domu JNA u Rijeci predavanje »Uloga i značaj planinarsva u društvu« za starješine riječkog garnizona. Predavanje je popraćeno dijapozićivima, a održao ga je Stanislav Gilić. OPS Rijeke i Dom JNA organiziraju redovne i vrlo uspješne mjesечne planinarske tribine. Tako je 16. listopada održano predavanje iz ciklusa o Velebitu »Biljni život Velebita«. Posjetioce, njih oko 200, oduševio je akademik dr. Sergej Forenbacher stručnošću izlaganja i ljetepotom oko 250 dijapozićiva. Omladinska sekcija PD Platak organizirala je u Domu JNA projekciju dijapozićiva s pohoda na Mont Blanc, Matterhorn i Monte Rosu. Projekcije je komentirao voda pohoda, predsednik OPS Rijeke, Miljenko Bušić. (Predrag Miladinović)

● 101. savjetovanje ZPP-a održano je 24. listopada u skloništu Hunjka na Medvednici. Članovi

Zagorskog planinarskog puta su analizirali djelatnost u proteklom periodu i dogovorili daljnje zajedničke akcije. (N. A.)

● Susret Splita sa zbratimljenim gradovima. Savezi za fizičku kulturu zbratimljenih gradova Splita, Mostara, Kragujevca i Titovog Velenja već tri godine organiziraju jednom godišnje susret u nekoliko sportskih disciplina. Među njima zastupljeno je i planinarstvo. Ove je godine domaćin susreta planinara bio Planinarski savez općine Split, a održan je 9. i 10. listopada. Veoma loše vremenske prilike onemogućile su da se izvede marš »Tragom prvog splitskog partizanskog odreda«. Stoga su posjetili i razgledali špilju Vranjaču u Kotlenicama, a zatim obišli spomenik Prvom splitskom partizanskom odredu u Košutama. Na spomenik je položen vijenac i evocirane su uspomene na borbu koju je vodio odred. Nakon toga išli su na izvor rječice Grab u posjet starem mlincima i kiparu naivcu iki Samardžiću razgledati njegova djela. Navečer je u domu »Putatelj« na Kozjaku priredena zajednička večera i zabava. Prisutne je pozdravio predsedavajući PSOS-a Goran Gabrić i uručio im skromne poklone splitskih planinarskih društava, za sjećanje na ovaj susret. Slijedeći susret održat će se u svibnju 1983. u Kragujevcu.

● Tragom prvog splitskog partizanskog odreda. Akciju-mars već tradicionalno organizira Stаницa planinarskih vodiča u Splitu uz pokroviteljstvo i pomoć Saveza boraca narodno-oslobodilačkog rata i Saveza socijalističke omladine Splita. U ovogodišnjoj akciji sudjelovalo je 130 planinara iz Dalmacije, omladini više i boraca Splita i još najmanje toliko mještana sela Kotlenice, Košuta i Trilja. Učesnike akcije ugostili su Kotleničani. Okupljenim sudionicima marša i mještanim govorili su Mile Grubišić, prvoborac iz Solina, i Mate Vladović, prvoborac iz Kotlenica. Evocirane su uspomene na 14. kolovoza 1941. godine kada su borci tek formiranog odreda imali prvi okršaj. Slijedećeg dana marševa kolona je uranila i već oko 5 sati krenula na drugi dio staze. Na kraju markirane staze na brdo Podi kod sela Košute, neposredno ispred spomenika ustaniku naroda Dalmacije, položeni su vijenci. (Milan Sunko)

● Novosti s Bitoraja. PD PTT »Učka« iz Rijeke je 5. rujna postavilo na vrhu Burnog Bitoraja (1385 m) kutiju od čeličnog liča, gdje je smještena upisna knjiga, pečat, pribor za pisanje te jastučić s bojom. Time ova ljepe planine pruža mogućnost planinarama da se i upisu i otišnu žig. Posebno nam je bilo dragoo, što smo zatekli nekoliko planinara iz PD »Bitoraj« iz Zagreba, koji su podno vrha razapeli šatore i završavaju temelje za planinarsko sklonište koje će biti, prema njihovim tvrdnjama otvoreno za Dan Republike ove godine.

Sadržaj godišta 1982.

ČLACI

Aleksić Nikola: Planinarski savez Hrvatske u 1981. godini	3
Alfirević Pero: Na vrh iz trećeog zaleta	123
Alfirević Pero: Kako smo osnovali planinarsko društvo	171
Ambruš Kiš Miroslav: Dok je nas i planina	203
Andrejević Teodor: Početak organiziranog planinarskog obrazovanja u Srbiji	177
Beširović Uzeir: Spomen-obilježja zaslужnim planinarima	76
Beširović Uzeir: Hoćemo li ostati bez kuće na Jezercu?	121
Beširović Uzeir: Dva jutra na Ćvrsnici	130
Beširović Uzeir: Mlječni dō na Prenju	172
Beširović Uzeir: Lučke kolibe	261
Blašković Rajka: Proljetna nit	131
Blašković Rajka: Noć na Kleku	202
Božičević ing. Srećko: Tunel »Učka« otkrio podzemne planinske tajne	79
Božičević ing. Srećko: Dvadeset godina bez Vladimira Horvata	225
Božičević ing. Srećko: Svečanost kod Kamanja	233
Božić Dunja: Za klečke vještice	35
Božić Dunja: Zigomani	167
Božić Vlado: 25 godina rada Komisije za speleologiju PSH	36
Božić Vlado: Prva i dosad jedina nesreća u hrvatskim špiljama	83
Božić Vlado: Svladavanje vodenih prepreka u spiljama	179 i 229
Božić Vlado: Još o prvoj hrvatskoj speleološkoj organizaciji	271
Chouinard Yvon: Stil i etika	223
Caušević H.: Odjeci jedne gluhe 90-godišnjice	269
Divković Marko: Kuća za Zobiku	216
Draženović Ineta: U Gorskom kotaru	171
Durmo Edin: Matterhorn, pro et contra	10
Durmo Edin: Led, sreća, kob	132
Durmo Edin: Povratak	165
Durmo Edin: O »osvajaju beskorisnoga«	219
Durić Tomislav: Na Sevanu u Armeniji	207
Durić Tomislav: Prvi Hrvat na Himalaji prije 120 godina	270
Fabinc Koraljka: Tajne Raminog korita na Velebitu	82
Forenbacher Sergije: Ljubičko brdo i Sadikovac	247
Gabić Goran: Speleoška istraživanja Moseć-planine	227
Galitzine Catherine: Zarobljenici Mont Blanca	205
Garašić ing. Mladen: Ponor na Grinom briježu u Velebitu	273
Hlebec Željko: »Bratski susret planinara Bilogora 82«	227
Isaković Zehrudin: Ti lijepi trenuci	69
Isaković Zehrudin: Na Šator-planini	124
Jalžić Branko: Babina jama — zanimljivo otkriće u Lici	275
Jovanović Vlastimir: Ne vjeruj vremenu u planini!	221
Kereković dr Marijan: Narod koji hodočasti u svoje planine	100
Kereša Zdenko: Paklenica u nekoliko slika	63
Kereša Zdenko: Ponovo ponavljanje Kleka	241
Kliko Sakib: Razvoj kartografije	173
Kopić Jakša: Planinarstvo u nekim časopisima i novinama	176
Korica Perica: Mladi na Zavižanu	118
Kovačević Radivoj: Legenda o snježnom čovjeku	196
Kovačić Antonija: »Bratski susret planinara Bilogora 82«	227
Kranjčev prof. Radovan: Na Stolu i Miroč-planini	265
Krunić Milica: Pjevati ili ne?	222
Lapenna Brakus Barbara: Tungurachua (5016 m) u Ekvadoru	58
Lapenna Brakus Barbara: Cotopaxi (6006 m)	97
Lay Miro: Naš Borovik	72
Lay Miro: Zdravo, Durmitore!	168
Lučić Roki Petar: Doživljaj Oštrega	17
Lučić Roki Petar: Putovi do cvijeća	103
Malec Mirko: Kako je Srđa našao sitno devesilje na Buljmi	244
Mandić prof. Dragan: Čovjek i planina	129
Margetić Ante: Ljepota biokovskih stijena	26

Mesarić Vladimir: Uspon na Pik Komunizma (7495 m)	49
Mihelj Darko: Zimski pohod na Stol	163
Miladinović Predrag: Jedan uspon na Grossglockner	262
Milas Krunoslav: Ošanička gradina	19
Milas Krunoslav: Ledenica kod Resanovaca i	136
Milas Krunoslav: Jedan preplatnik više	175
Milas Krunoslav: Hrptom Ivanšice	252
Moravec Fritz: Kada djeca planinare	152
Munjko dr Ignac: Od Kornata do Brusnika	214
Pavičević Bogdan: Moj najmiliji planinarski doživljaj	258
Pavlin Tomislav: Zalet u Velebit	162
Petričević Simlja: Kazivanje s planine	23
Petričević Simlja: Visočici u pohode	65
Petričević Simlja: Prenj nas nije htio	120
Petričević Simlja: Vesele žene mosorske	145
Petričević Simlja: Eh, ta Kozara!	217
Poljak Željko: Planinarski savez Hrvatske — ne alkoholu i duhanu	5
Posarić Juraj: Umjetni materijali u svladavanju špiljskih voda	85
Predović Branimir: Motiv	56
Prodanović Gordana: Ljepota planina	126
Radj.a Tonči: Ponovno u »Jami pod Kamenitim vratima«	38
Rukavina Ante: Svitana nad Libinjem	29 i 73
Rukavina Ante: U kamenu je zapisano	109
Rukavina Ante: Brundo se zaustavio na vrhu 1714 m	209
Savenc Franci: Alpinizam i letenje	264
Starić Rudo: Od Rosopanjeka do Kičenera	133
Subotić Nedeljka: Novi planinar pita	108
Svoboda Ljubica: Posjet slovačkim Tatrama	8
Šefer Drago: Nadgradnja predratnog planinarstva u BiH	77
Separović Branko: Alpamayo	6
Separović Branko: Diamant	60
Sišić Mukrim: »Bosanski smjer« zimi	11
Šušak Velimir: Rucu Pichinchu u Ekvadoru	149
Šušak Velimir: Chimborazo (6310 m) — »najviši na svijetu«	193
Tollazzi Bojan: Troglavu u pohode	127
Tollazzi Bojan: Još nešto o »100 žena na vrhu Mosora«	147
Tollazzi Mitja: Prvi put na Goliji	249
Travinić Rudolf: Izlet prema suncu	67
Travinić Rudolf: U podnožju Matterhorna	259
Trošelj Mira: Mirila na Velebitu	213
Veronek dr Ivo: Suhı plaz — Škrlatica	12
Vidrić dr Kuno: Planinski susreti sa životinjama	20
Vidrić dr Kuno: S planinarskih pohoda kršu	115
Vrkić Jozo: Izlet na među Alpa i Dinarida	14
Vukušić Daniel: U pohode Lubenovcu	115
Vukušić Daniel: Još nešto o medvjedima u planini	159
Vukušić Daniel: Na Hajdučke kukove	256
Zlatarić prof Bosiljka: Opet u Veternici poslije 30 godine	87
Žalica Slobodan: Velike stijene u Bosni i Hercegovini	153

KRAĆI PRILOZI I VIJESTI

Alpinizam	43, 93, 236, 284
In memoriam	143, 239, 280
Jubileji	139, 188, 277
Planinarski objekti	283
Prvenstveni usponi	41, 237
Publicistika	45, 90, 94, 140
Speleologija	40, 89, 90, 138, 184, 234, 282
Transverzale	45, 134
Vijesti	47, 96, 142, 189, 238, 284
Zaštita prirode	91, 187, 237

Pretplata za »Naše planine« 1983.

Predsjedništvo Planinarskog saveza Hrvatske je na svojoj sjednici 13. 12. 1982. zaključilo na osnovi predračuna prihoda i rashoda da će pretplata za »Naše planine« u 1983. godini iznositi 400 dinara.

Molimo pretplatnike da taj iznos doznače općom uplatnicom koja je priložena ovom broju.

Izdavač želi svim planinarima i čitaocima sretnu novu 1983. godinu!

»POLJOOPSKRBA«

**Z A G R E B
VARŠAVSKA 5**

Preko naših Osnovnih organizacija udruženog rada

VELEPRODAJA

MALOPRODAJA

VANJSKA TRGOVINA

ZASTUPANJE POLJOSTROJEVA I TEHNIČKE ROBE

ZASTUPANJE I KONZALTING »HRANAPRODUKT«

SERVISNO-TEHNIČKA SLUŽBA

kao i poslovnih centara i prodavaonica u Jugoslaviji možete riješiti vaše probleme iz robnih programa:

- traktori i priključci, strojevi, uredaji i oprema za ratarstvo, stočarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo, hortikulturu, industriju, zanatstvo i transport
- oprema, i uredaji za male farme
- rezervni dijelovi za traktore i ostala oruđa
- akumulatori, gume, ležajevi za traktore i vozila
- alati za zanatstvo, remontne radionice i domaćinstvo

Iz naših zastupničkih programa posebno izdvajamo robu programa:

- SOLO prskalice leđne i motorne kopačice
- BERTOLINI — motokultivatore i kosilice
- SANSUI — HiFi elektroakustični uredaji
- SABA — kolor TV aparati
- AEG — vibracione bušilice

IZVOZ—UVOZ

- Široka lepeza robnih programa

KORISTITE I NADALJE NAŠE USLUGE!

PLANINARSKE PUBLIKACIJE

KNJIGE

»**Planine Hrvatske**«, planinarsko-turistički vodič, autor dr Željko Poljak, izdanje Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb 1981, Din 400.

»**Velebitskim stazama**«, autor Ante Rukavina, izdanje Planinarskog saveza Hrvatske 1979, Din 100.

»**Klek, stijene penjači**«, autor Borislav Aleraj, izdanje planinarskog saveza Hrvatske 1980, Din 100.

»**Biokovo**«, planinarsko-turistički vodič, izdanje PD »Biokovo«, Makarska 1978, Din 40

»**Paklenica**«, alpinistički vodič na stranim jezicima, autor Stanislav Gilić, izdanje 1982, din 110.

»**Bijele i Samarske i stijene**«, autor ing. Zlatko Smerke, s planinarskim specijalnim kartama, izdanje 1981, Din 300.

TRANSVERZALNI DNEVNICI

»**Po planinama SR Hrvatske**« Din 80

»**Velebitski planinarski put**« Din 80

»**Planine Jugoslavije**« Din 80

ZNAČKE

Značka Planinarskog saveza Hrvatske, četiri boje, emajl, pozlata, Din 40

Značka Planinarskog saveza Jugoslavije, četiri boje, plastificirana Din 25

Serijska Velebit od sedam značaka, s velebitskim motivima, četverobojne, plastificirane, po Din 25: Zavižan, Rožanski kukokvi, Paklenica, Vaganski vrh, Kozjak, Visočica i Tulove grede

Napomena: edicije i značke naručuju se u poslovniči Planinarskog saveza Hrvatske, a šalju se poštom pouzećem (uz otkup). Adresa 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, telefon 448-774.

Društvima za više od 5 komada odobrava se rabat na edicije 20, a na značke 10%.

Novo!

»**Južni Velebit**«, planinarsko-turistička karta, autor Zlatko Smerke, izdanie 1982, Din 150. Karta je u mjerilu 1:50.000 s detaljnim sekcijama, četverobojna, u ovitku. Nužna svakom posjetiocu Velebita, a pogotovu obilaznicima »Velebitskog planinarskog puta«.